

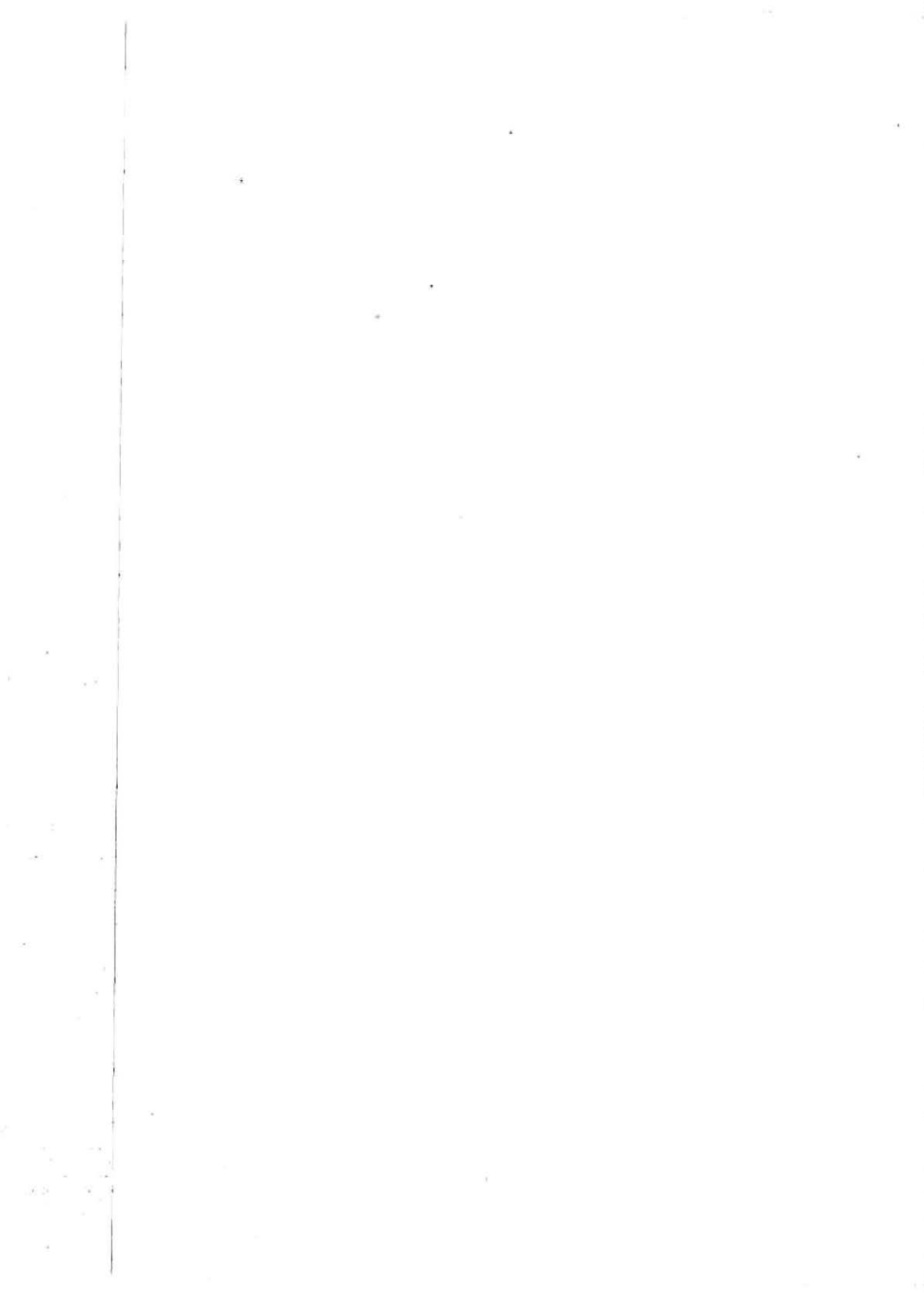
* 000828

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1/92

VYDÁVÁ FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO OBRANY

VOJENSKÝ TEORETICKÝ ČASOPIS ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1

PRVNÍ (TŘICÁTÝ TŘETÍ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu Vojenské rozhledy vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Československé armády.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

Úvodní slovo

Ne vždy se kterémukoli redaktorovi poštěstí, aby stál u zrodu nového časopisu a psal k němu úvodník. Tato výsada a čest patří zpravidla nejvýše postaveným osobám, které mají co říci, ukáží směr, vyřknou pojetí časopisu.

Nesmírně si vážíme toho, že páska k přestřížení byla svěřena právě naší redakci.

Snad je to dáno tím, že vlastně název časopisu *Vojenské rozhledy* není až tak zcela nový. Se vznikem samostatného československého státu se objevil časopis s tímto názvem poprvé, za války pokračoval ve své práci v anglické emigraci a po válce se stal opět tribunou odborné vojenské veřejnosti. Rok 1951 ukončil 32. ročník.

Tímto číslem tedy zahajujeme vydávání třicátého třetího nebo, chcete-li, prvního ročníku *Vojenských rozhledů*.

Co však je podstatné? Posud', čtenáři, posláni časopisu dle následujících vět:

"Voják má veliké povolání mravní; je stále na stráž a je první povolán, aby v případě nebezpečí položil život za stát a jeho ideály; ty ideály demokratické republiky shrnují se v hesle: Svoboda. Svoboda v celém oboru společenského snažení, národního, sociálního a kulturního vůbec."

Náš voják a naše vojsko, má-li dostáti svému úkolu, potřebuje značný stupeň vzdělání. Vzdělání přímo vědeckého."

Ale také pro strategii a taktiku moderní armáda musí být vyzbrojena vzděláním. A vzdělání tu neznamena nutnou učenost, nýbrž schopnost pomocí věd vynalézat nejúčinnější prostředky a způsoby obrany."

Nové a těžké úkoly naší armády vyžadují pozornosti, pomoci a přímo spolupráce všeho občanstva. Celé občanstvo musí mít zájem o svou armádu. Ten zájem nebude se jevit pouze v kritice, nýbrž také v pozitivní součinnosti při vybudování naší armádní obrany a našeho republikánského demokratického vojska."

(T. G. Masaryk, 1923).

Je tedy naprosto zřejmé, jaké poslání bude náš časopis splňovat, a to věříme, i s pomocí Vás, našich čtenářů.

Redakce

K AKTUÁLNÍM PROBLÉMŮM ČSA V ROCE 1992

Pokládám za účelné sdělit některé zásadní představy o tom, s jakými cíli a v jakém směru by se měl usměrnit myšlenkový i věcný pohyb v ČSA v tomto roce, který pokládám za rozhodující období vstupní etapy její přeměny, založené na nově se vytvářejícím kontextu evropské bezpečnosti.

Bude účelné, abychom si nejprve ujasnili celkový posun, kterého bylo dosaženo v uplynulém roce a upřesnili si tak výchozí čáru, z níž přistupujeme k plnění úkolů, zhodnotili některé kritériální vlivy, jež nezbytně budou ovlivňovat tento dynamický proces a vycházejíce z těchto faktů se pokusili definovat cíle, postup i rozhodující aktivity.

Teprve při zpětném ohlédnutí si uvědomíme, jak nabytý událostmi byl uplynulý rok v ČSA. V krátkosti bych chtěl shrnout ty nejvýznamnější:

Byly rozpuštěny vojenské struktury a následně ukončena činnost Varšavské smlouvy jako celku. To spolu s odchodem sovětských vojsk z území ČSFR představovalo úplné obnovení svrchovanosti a samostatnosti ČSFR i Čs. armády.

Tyto skutečnosti umožnily zaujmout jednoznačná stanoviska ke dvěma dominantním událostem mezinárodního dění, za která považují konflikt v oblasti Perského zálivu a období pokusu o puč v SSSR.

V realizačním procesu vojensko-technické stránky vojenské doktríny ČSFR armáda vstoupila do nejrozsáhlejší přeměny po stránce organizační a v rozmístění, pokračovala ve svém vnitřním přerodu v občanskou armádu demokratického svrchovaného státu.

V procesu naplňování závěrů KBSE byla z armády vyřazena a na deseti určených místech soustředěna nadnormativní technika. Limitujícími faktory činnosti čs. armády byly omezené finanční prostředky, které spolu s liberalizací cen a přechodem na tržní ekonomiku vytvářely trvalé napětí mezi potřebami i možnostmi armády.

Stabilita výcvikového procesu byla záporně ovlivňována okolnostmi, zejména však spekulativním uplatňováním zákona o civilní službě.

Všechny tyto skutečnosti si vynutily intenzivně se zabývat koncepčními úvahami, které by vytvořily cílové zaměření stability pohybu armádního organismu a odrazily determinující reality okolí.

Byl to rok rozhodujícího vstupu do uskutečňování přeměn armády.

Pokud bych měl stručně charakterizovat výsledky, potom mohu konstatovat, že přes všechny obtíže a často neodůvodněnou kritiku čs. armáda základní úkoly zvládla.

V období srpnové krize byla připravena naplnit své základní poslání, splnila prvou etapu, v dějinách po ukončení 2. světové války, nejrozsáhlejší reorganizace, změny v rozmístění a systémové přeměny funkčního organismu, nacházela cesty k humanizaci vlastního života vojsk a uskutečnila mnohá opatření, jimiž se zbavuje reziduí uplynulých let. To jsou bezesporu kladné, ale i nadějně faktory pro to, abychom mohli plynule navázat na první etapu konsolidace, kterou bezesporu představuje tento rok.

Je si třeba uvědomit, že tento rok nebude o nic jednodušší, naopak. Odraz mezinárodních vztahů na náš vnitřní život státu i armády si vyžádá značné úsilí a hledání nejvýhodnější cesty, jimiž se naše federativní republika, ale i armáda, zapojují do procesu vytváření nového bezpečnostního systému v Evropě. Značná destabilizace prostoru střední, východní a jihovýchodní Evropy vyvolává nezbytnost posilování vlastního souhrnného potenciálu státu a vytváření vlastní důvěryhodnosti jako státu, jenž se oprávněně hlásí k dějinným demokratickým tradicím a důstojně přistupuje k svému místu v nově se utvářející Evropě. Právě ony obtížně předvídatelné změny vývoje přetvářejícího se prostoru nám signalizují nezbytnost usilovat o vytvoření bezpečnostních záruk, jako politickovojenské záštity uskutečnění vnitřních přeměn. Jsme si vědomi, že i zde půjde o dlouhodobější proces hledání zásadního porozumění evropských států, USA a Kanady, který bude spočívat v řešení nových vztahů a jejich institucionálním zabezpečení. Hledání, nebo potvrzování "pilířů evropské bezpečnosti", ať již v rámci měnícího se NATO, nebo evropských společenství, západoevropské unie nebo nově vytvořených principů řešení v rámci KBSE a helsinského procesu, bude charakterizujícím rysem tohoto období. Naše stanoviska jsou dostatečně známa. ČSFR bude podporovat hledání reálných východisek, skýtajících jak bezprostřední, tak perspektivní funkčnost tohoto systému, při vzetí v úvahu všech přeměn, jimiž Evropa, a to i západní, prochází.

Mimořádný vliv na dění v armádě bude mít vývoj naší společnosti, zejména uspořádání nových principů soužití našich dvou států, dodržující ústavní postupy a směřující k nově definovaným ústavám. Domnívám se, že přes různost náměrů cílového stavu i různost postupů k jeho dosažení, je v zájmu všech občanů ČSFR, obou národů a národností; trpělivě odstraňovat překážky, jež čas mezi nás nashromáždil a současně se dívat nezatížení minulostí do budoucnosti. ČSFR se nachází totiž v důležitém geopolitickém prostoru. Její destabilizace by velmi ztížila celkové evropské řešení bezpečnosti. Přitom ovšem musíme vidět, že i v případě kladného překonání tohoto problému bude před námi složité období ekonomických přeměn s výraznějšími sociálními dopady.

Byť zúženě, toto jsou základní faktory, které vymezují věcně prostor, ve kterém se budou ubírat naše teoretické úvahy a praktické kroky přestavby čs. armády. Míra jejich dodržování i odrazu bude výrazem naší schopnosti nově a pragmaticky vyjadřovat východiska, jejichž základním cílem musí být schopnost ozbrojených sil státu zabezpečovat v těchto podmínkách svoji svrchovanost a bezpečnost. Čs. armáda má přitom základní úkoly zabezpečit výrazným způsobem odhodlání a připravenost k obraně demokratických principů svrchovaného státu. Přitom vystupují do popředí mnohé otázky, které je nezbytné tvůrčím způsobem dořešit. Jde především o vytvoření komplexní strategie obrany ČSFR jako synergického účinku

všech potenciálních sil státu - tedy ozbrojených sil, společnosti jako celku, její ekonomiky a hospodářsko- finančního potenciálu, zahraničně politické orientace, vytvářející nezbytné záruky aktivní všestranné podpory a celkového skloubení všech prvků systému řízení státu v podmínkách ohrožení.

Chtěl bych zejména zvýraznit nutnost pečlivého rozboru všech možných forem ohrožení, jejichž schopnost může být široce odstupňována rozsahem, prostorem i časem. To je zcela nový postup, který dosud vojenská věda nefešila nebo jen okrajově. Otevírá se potřeba volby úměrné reflexe tohoto stavu odpovídající rozsahem aktivit, vedoucím jak k odvrácení vlastní hrozby napadení možnými silami nepřítelů, tak k rozhodné reakci na vojenské nebo jiné aktivity.

V samotném ozbrojeném zápase stojíme před potřebou hluboko odrazit všechny nové vojenské poznatky, a to pochopitelně nejen z války vedené u Perského zálivu, a na jejich základě stanovit nové principy použití ozbrojených sil. To musí vést k podstatnému přehodnocování stavu vedení operací jak ve vzduchu, tak pozemních, tak především forem, způsobů a realizace "obranu států". K tomu bych chtěl zvláště zdůraznit nezbytnost jasného si uvědomění té skutečnosti, že "obranu státu" nelze ztotožňovat jen s obranným charakterem vedení operací a bojem, ale že musí být jednoznačně profilováno vysokou aktivitou soustřeďování úsilí k udržení klíčových prostorů jako předpokladu pro rozhodný manévry a úder soustředěnými silami operačního sledu na rozhodujících směrech, koordinovaný s vysoce manévrovou činností. Přitom soustředěné úsilí je výrazem sladěné činnosti letectva a palebných úderů, úderu a manévru pozemních sil, úsilí komplexního týlu; operačního zabezpečení, odolné protivzdušné obrany a operativního vysoce reagujícího systému velení.

Pokud jsem nastínil tyto základní teoretické principy, nezbytné pro řešení praktických opatření, pokládám za účelné naznačit některé kroky, které bude potřebné v tomto roce uskutečnit.

Půjde především o tato zásadní opatření:

- V podstatě dokončit organizační, rozmístovací a mobilizační přeměny čs. armády, bezprostředně reagující na principy změny politickobezpečnostní situace v Evropě. Tím uskutečnit hlavní změny ve velikosti, členění, organizaci, rozmístění a systému řízení armády.

- Stabilizovat tu organizační členění, která byla vytvořena v uplynulém roce, zabezpečit jejich plnou funkčnost. Stabilizací rozumím vnesení nového režimu výcviku a přípravy, řádu života vojsk, všestranného zabezpečení, plně funkčního řízení a velení.

- Zvládnout a osvojit si nový přístup k uvádění vojsk do vyšších stupňů připravenosti a mobilizační pohotovosti jako nového prvku, který výrazně ovlivní charakter života vojenských kolektivů.

- Teoreticky rozpracovat, zkušebně ověřovat i získat potřebné návyky v práci nových řídicích stupňů polního a teritoriálního velení, jejich vzájemně sladěné činnosti při osvojování si objektivních metod procesu rozhodování a velení s aktivním využitím prvků automatizace, zejména u letectva a protivzdušné obrany.

- Dosažení funkčnosti první etapy výstavby jednotného systému protivzdušné obrany jako základního kroku, z něhož bude vycházet modernizace celého komple-

xu vzdušného průzkumu, aktivit PL raketového vojska, stíhacího letectva, jejich systémů řízení a zabezpečení.

- Postupný přechod na racionální a intenzivní formy výcviku všech druhů vojsk, včetně záloh, při zvýraznění výcviku jednotlivce i malých jednotek, výrazně zlepšené přípravy poddůstojníků, založené na praxi a výchově velitelských vlastností.

- Propracování celku materiálně technického, týlového a zdravotnického zabezpečení v podmínkách "obranu státu", který musí přinést poznatky vedoucí k jeho nezbytné racionalizaci.

- Rozpracování teorie a získání prvních praktických poznatků z použití i činnosti vojsk územní obrany, jako nového prvku pozemních vojsk.

- Vytvoření podmínek pro postupnou profesionalizaci vybraných funkcí "mistrů zbraní", umožňující přejít koncem roku 1993 ke dvanáctiměsíčnímu trvání základní služby.

- Utváření nově pojatého systému vojenského školství, ale i forem přípravy velitelů a štábů, jako výrazu nového chápání jednotlivých kariér vojáků z povolání.

- Rozpracování teorie použití a praktické získání prvních poznatků z funkce vojenských záchranných útvarů civilní obrany, představujících zásadní změnu v systému civilní obrany.

- Stabilizace velitelského sboru a udržení jeho sociálních jistot i diferencovaných perspektiv při trvalém zvýrazňování občanského charakteru armády. Zvyšování úrovně jeho vědomostí, včetně úrovně jazykové a všeobecné přípravy, schopnosti vést i vychovávat řízené kolektivy, využívat moderní metody a formy práce.

- Dokončení branného zákonodárství, vytvářejícího v návaznosti na ústavu základní právní normy pro funkci Čs. armády, v návaznosti na obecné zákonodárství uvedené do života nových vojenských řádů, předpisů a norem. Tím vytvořit i základní rámec pro život Čs. armády, její organizovanost, kázeň a humanizaci.

- Ekonomizaci všech činností v armádě při dodržení normativů zabezpečujících život vojsk, jejich výcvik a připravenost.

Přivítal bych, kdyby toto zaměření na stěžejní problémy Čs. armády v tomto roce vás inspirovalo k zamyšlení a podnítilo aktivitu v teoretickém ztvárnění těchto základních myšlenek. Byl bych rád, kdyby se časopis Vojenské rozhledy stal místem, kde se budou setkávat nejrůznější, zdůvodněné představy o způsobech jejich řešení, kdyby se stal třeba i místem konfrontace názorů v zájmu hledání, nacházení nových myšlenek i přístupů.

PhDr. Jaroslav J a n d a

PERSPEKTIVY OBRANY STÁTU

V uplynulém roce byly různými úrovněmi přijaty čtyři zásadní výhledové dokumenty, řešící perspektivy obrany státu:

- vojenská doktrína ČSFR (FS ČSFR),
- strategie obrany státu (ROS ČSFR),
- soustava cílů rozvoje ČSA do roku 2005 (kolegium MO),
- program profesionalizace ČSA (ROS ČSFR).

Vypracování a přijetí těchto dokumentů je především **historickým svědectvím a potvrzením svrchovanosti naší republiky**. Téměř půl století jsme byli spoutáni imperiální strategií a politikou Sovětského svazu. V souladu s postupnou renesancí ideí svobody, samostatnosti, nezávislosti a demokratického systému v československém státě se začaly řešit i otázky jeho obrany a bezpečnosti.

Uvedené dokumenty jsou však zároveň **výrazem situace přechodného období** po rozpadu blokového systému v Evropě a ještě nevytvořené kolektivní bezpečnosti na tomto kontinentu. Cesta zemí střední a východní Evropy k moderním demokraciím a tržní ekonomice je nesmírně složitá; mnohé má v tomto období charakter provizoria, hledání a improvizace. V tomto celkově kladném vývoji se projevují mnohé silné destabilizační jevy. Patříme ke státům, které se oním rozpadem ocitly v určitém nerovnovážném postavení, nemáme dosud mezinárodně pojaté záruky své bezpečnosti. Obrana se zatím opírá jen o vlastní vnitřní zdroje, nikoli o nezbytná vojenská spojení.

Hledání budoucnosti systému obrany a ČSA může být **předmětem pouze vědeckého bádání, nikoli subjektivních intuitivně spekulativních úvah**. Modelování možných budoucností cílových stavů systémů předpokládá soustavnou analyticko-prognostickou (rozborové odhadní) činnost. Nicméně, naléhavá potřeba vypracovat první výhledové záměry a dokumenty předešla možnost dostatečně rozvinout odpovídající vědeckovýzkumné záze-mí. Avšak bez ohledu na tuto skutečnost nelze zapomenout, že dokumenty právě tohoto charakteru budou **vždy otevřenými, nikdy zcela dokončenými, vyžadujícími stálou aktualizaci**.

Zvláště vzhledem k přechodnosti a značné proměnlivosti současného období je každá predikce, či předpověď budoucnosti mimořádně obtížná. Nevíme, jak bude na přelomu století vypadat mapa Evropy, světa, v jaké podobě se bude vytvářet mezinárodní politický, ekonomický, právní a bezpečnostní systém. Myslím, že odhad rozvoje systému obrany státu a ČSA musí proto uvažovat o celé množině potenciálních proměnných, jakož i o hypotézách podmínek, za nichž bude platit.

Z předcházejícího logicky vyplývá **potřeba vytvořit**, v rámci nové éry československého vojenství, prognostiku jako obor rozvíjející teorii, metodologii a praxi vědeckého předvídání v oblasti obrany i bezpečnosti státu. Nebylo proto náhodou, že na jaře 1991 vznikl Institut pro strategická studia FMO, především jako vojenský prognostický ústav, jehož hlavním výstupem činnosti bude **neustále aktualizovaná komplexní prognóza rozvoje systému obrany a ČSA**.

Obecně je prognóza systémem alternativních možných budoucností a variantních cest k nim vedoucích. Zakládá vlastně filozofii řízení daného systému, vypovídající o tom, "co", resp. "čeho" se má docílit a "jak" se toho má dosáhnout. Prognóza vždy operuje s celým "vějířem" budoucích stavů, jež se mají uskutečnit za určitých podmínek, v příslušném časovém horizontu. Předmětem předpovědi jsou objektivně možné budoucí jevy, procesy, systémy v přírodě a společnosti; prognostická činnost je nezbytná pro poznávací i rozhodovací procesy, je vstupní podmínkou strategického řízení, plánování.

Prognóza rozvoje systému obrany státu, ČSA chce a musí být, stejně jako každá jiná, profesionální výpověď o alternativních cílových stavech tohoto systému, přirozeně ve vztahu a v závislosti na jeho podstatném i širším okolí. Musí vypovídat o žádoucím cílovém chování a vnitřním členění, stejně jako o prvcích systému, a to v návaznosti s předpovídanými změnami v jeho okolí, zejména s ohledem na:

- mezinárodní a vnitropolitický vývoj,
- vývoj světové a vnitřní ekonomiky,
- sociální vývoj doma i v zahraničí,
- rozvoj vědy a techniky,
- rozvoj systémů organizace a řízení.

Je nezbytné, aby všechny tyto proměnné, jako základní prvky prognózovaného okolí, byly zkoumány všeobecně, ve vztahu k vojenství zvláště, tj. jejich vojenské aspekty, souvislosti, důsledky. Jde vlastně o dílčí prognózy, počínaje vojenskými aspekty geopolitického vývoje i rozvoje systémů organizace a řízení konče.

Analyticko-prognostická činnost vede ke zjišťování směrů a změn možného vývoje, určení možných zdrojů politické, ekonomické (sociální stability, či nestability, zdrojů napětí, konfliktů, posléze ke stanovení možných ohrožení státu). **Základní typy a jednotlivé druhy ohrožení jsou výchozími prognostickými modely jak pro prognózu systému obrany, tak armády.** Stejně tak je podstatná prognóza ekonomického a lidského potenciálu ve vztahu k obraně, tak i předpovědi rozvoje vojenské techniky, vojenského umění, systému vojenské organizace, řízení a velení aj. Všechny tyto dílčí prvky prognózy tvoří ve svém souhrnu komplexní prognózu rozvoje systému obrany státu i armády.

Komplexní předpovědi nabízí možné typy systému obrany v poměru k alternativám ohrožení, nabízí odpovídající chování a členění systému obrany (včetně armády jako významného prvku tohoto systému), stejně jako jeho odpovídající prvky. Šíře předpovědi je především dána sloučením všech odpovídajících hledisek při jejím sestavení, v našem případě hlavních politických, ekonomických, sociálních a vědeckotechnických souvislostí předmětu prognózy, jeho okolí, dále poznatků příslušných vědeckých předmětů a dalších prognostických informací.

Prognóza je zpravidla úvodním krokem (fází) sekvence poznávacího procesu: prognóza - pojetí - program - plán - projekt. Samozřejmě, že jednotlivé tyto kroky nemusí být vždy v procesu poznávání (předcházejícím rozhodovací proces) naplněny. Přeměna odhadu v pojetí bývá však nezbytná: je posunem od celého spektra objektivních možností k jejich výběru na základě strategických kritérií, posunem ke konkretizovanějšímu obsahu, blíže k rozhodnutí.

Vojenská doktrína je zpravidla chápána jako ucelený systém ideí o základním přístupu daného státu k zásadním otázkám mezinárodních vztahů a mezinárodní bezpečnosti, k přípravě státu i jeho armády na budoucí možnou válku, k zabezpečení ochrany jeho zájmů a obrany jeho svrchovanosti. Řeší filozofii obrany na nejobecnější úrovni, zvláště ve své úvodní politické části, zatímco vojenskotechnická část řeší zásady, způsoby, metody zabezpečení obrany, výstavby armády, vedení operací i dalších druhů vojenských činností.

Vojenská doktrína ČSFR vznikla jako jeden z významných zákonodárných aktů nové demokratické, nezávislé a svrchované republiky, a to v souladu s Chartou OSN. Nechci se

nyní zabývat jejím obsahem, spíše jejím místem v souboru výhledových dokumentů strategického významu pro obranu státu a výstavbou armády.

Vojenská doktrína má přirozeně navazovat na cíle, úkoly zahraniční a vnitřní politiky státu, musí vycházet z ekonomických a jiných možností jeho dalšího rozvoje. Současně by ale měla plně navazovat na rozvoj vojenské vědy, tudíž i vojenské prognostiky jako její imanentní součásti. Z toho je mj. patrné, že doktrína je vždy projevem vývoje společnosti a jejího poznání v určitém čase.

Vojenská doktrína je v československých podmínkách rozhodujícím normativním dokumentem pro výhledové záměry v oblasti strategie obrany, výstavby armády atp. Nelze ji však chápat jako dogma; podstatný je její duch, hlavní zásady a přístupy. Již dnes zrají důvody pro její budoucí aktualizaci. Nemůže být převážně jen politickou deklarací, ale i širším filozofickým rámcem pro strategii obrany státu, pojetí rozvoje armády apod. Měla by operovat se smysluplnými pojmy, nikoli s pojmy vágními, např. typu "rozumná obranná dostatečnost", měla by počítat s kategorií vojenských společenství - bezpečnost našeho státu nelze zaručit pouze vlastními silami. Přes tyto poznámky, svědčícími spíše o možnosti a potřebě tvůrčího posuzování i legislativních dokumentů pro jejich budoucí aktualizaci, stalo se přijetí a uskutečňování československé vojenské doktríny vpravdě historickým mezníkem v této oblasti.

Logickou návaznost na vojenskou doktrínu a příslušné prognostické informace má pojetí **Komplexní strategie obrany ČSFR**. Pojetí řeší obranu svrchovanosti republiky a nedotknutelnost jejích hranic proti ohrožení z kteréhokoli směru, československou vojenskou strategii (příprava státu, ozbrojených sil na možnou válku i na její vedení) použít ozbrojených sil k odstranění jiných, než vojenských ohrožení státu.

Základním východiskem pro definování strategie obrany státu jsou **varianty možného vojenského ohrožení ČSFR**, jejich základní typy a druhy, zejména spjaté se vznikem místních, či oblastních i světového konfliktu. Deskripce prognostických modelů základních typů a jednotlivých druhů vojenského ohrožení vyvolává potřebu tvorby modelů odezvy systému obrany na jednotlivé varianty vojenského ohrožení. Následnou součástí pojetí jsou tedy **odezvy systému obrany na jednotlivé varianty vojenského ohrožení ČSFR**.

Za jiná než vojenská ohrožení státu se zpravidla považují takové krizové situace, jako jsou ekologické katastrofy, nadměrná migrace cizích občanů a skupin obyvatelstva, pronikání ozbrojených skupin aj., které vyžadují aktivní spoluúčast části ozbrojených sil. I pro možnosti nevojenských ohrožení státu se modelují v pojetí odpovídající odezvy.

V každém případě by pojetí strategie obrany státu mělo být odvozeno z odhadu rozvoje systému obrany státu a armády. Základními komponentami prognózy i pojetí mohou modelově být:

● Mezinárodně politické souvislosti obrany - **možnosti ohrožení:**

● Strategie obrany státu - **odezvy na možnosti ohrožení,**

- strategické použití ozbrojených sil,
- lidský potenciál systému obrany,
- výzbroje a materiálně technický potenciál systému obrany,
- hospodářskomobilizační přípravy státu k obraně,
- operační přípravy státního území k obraně,
- ochrana obyvatelstva a ekonomiky státu v případech ohrožení,
- ekonomické zabezpečení obrany státu,
- systém organizace a řízení obrany státu,

● Legislativně právní zabezpečení strategie obrany státu,

● Vojenská spolupráce s jinými státy.

Jaká je vazba pojetí strategie obrany k jiným dokumentům strategické povahy nebo až operačního rázu?

Pojetí strategie obrany, zvláště popis variant ohrožení, se stává východiskem pro tvorbu strategických směrnic pro obranu ČSFR a vazbou na operační plán použití ČSA při obraně ČSFR.

Dalším výhledovým dokumentem, který by měl být důležitým výstupem prognosticko-koncepční činnosti nejméně jednou ročně, je **soustava cílů rozvoje Československé armády**. První verze vznikla díky brainstormingu a deltské anketě již v roce 1990, od té doby je průběžně aktualizovaná. Její tvorba je motivována potřebou **konstituovat filozofii řízení FMO a ČSA, uplatnit na specifické podmínky ČSA metodu řízení pomocí cílů**.

Soustava cílů rozvoje ČSA je hierarchicky uspořádaná na základě hlediska významnosti cílů (cíle 1. až n-tého řádu), předmětného hlediska (funkce 2. až n-tého řádu a nositelé jejich výkonu), časového hlediska (tři kritické časové horizonty).

Cíle jsou ve smyslu uvedené metody formulovány tak, aby vyjadřovaly žádoucí stavy, jichž má být k příslušným časovým termínům dosaženo a lze je měřit určitými kvantitativními i kvalitativními ukazateli.

Cíle mají sloučit řídící myšlení a chování velitelů, náčelníků, současně je motivovat k tvůrčímu hledání cest k uskutečnění těchto cílů. Moderní metoda je spjata s jinými moderními principy teorie řízení, kupříkladu pružnou dělbu funkčních pravomocí, zvláště přenosem rozhodovacích pravomocí na nižší stupně řízení s výrazným prohloubením jejich vzhledné samostatnosti, pružným informačním systémem, organizačními členěními atp.

Cíle jsou pro řídící práci prvotní záležitostí, vše se rozvíjí pod jejich zorným úhlem: od plánování přes stimulaci, hodnocení až po kontrolu činnosti a odměňování. Naopak činnosti jsou druhotné; pro jejich výkon se ponechává poměrně volný prostor, prostor kreativity a inovace k docílení žádoucích stavů.

Soustava cílů se vytváří na základě vědeckých poznatků i demokratického podílu na jednotlivých stupních řízení a velení; vždy na nižším stupni dochází k dekompozici cílů vyšších řádů na cíle nižších řádů, ale i k obohacení celé soustavy.

Soustava cílů všem subjektům řízení říká: co chceme, o co usilujeme, kam směřuje v rozvoji Československé armády; cílovým modelem je početně malá armáda smíšeného typu, moderně vyzbrojená, s postupným nárůstem jejího profesionálního jádra.

Systémové řešení všech souvislostí procesu profesionalizace se v československých podmínkách řeší formou **komplexního programu profesionalizace ČSA**. Program vychází z objektivní nutnosti tohoto procesu, a to z důvodů sociálních, vojenských i ekonomických. Profesionalizace je nezbytná vzhledem ke snižování početního stavu armády, zkracování délky vojenské základní služby, současně z důvodů kvalitativních: zvyšování kvality výkonu jednotlivých profesí a ve svém souhrnu celkové připravenosti ČSA k obraně republiky.

Komplexní program budou tvořit dílčí programy, zejména:

- vojenského vzdělávání,
- služebních vojenských kariér,
- náboru uchazečů o službu v ČSA,
- zkvalitnění vojenského výcviku a přípravy záloh,
- rozvoje systému sociálního řízení ČSA,
- vědeckovýzkumné podpory profesionalizace.

Pro období 1992-1993 byl zpracován výběr funkcí, které budou profesionalizovány novou kategorií vojáků z povolání s délkou závazku na 3 až 5 let, dosud je zastávali vojáci v základní službě. K vybraným funkcím zejména patří velitelé družstev, řidiči všeho druhu, mechanici, velitelé stanic, operátoři aj. Základním problémem přitom je a bude získání potřebných dobrovolníků. Úspěch náboru je především závislý na sociální atraktivitě vojenské služby, zvláště finanční stimulaci, sociálním klimatu v armádě a vážnosti vojenského povolání.

Komplexní program profesionalizace je významným výhledovým dokumentem ČSA, navazuje na vojenskou doktrínu ČSFR, pojetí strategie obrany ČSFR a soustavu cílů rozvoje ČSA do roku 2005.

Tváří strategické řízení je orientací na budoucnost systému obrany a Československé armády. Vyžaduje vytvoření prozrávého a realistického spojení mezi naší přítomností i budoucností. Vyžaduje soustředění myšlenkového potenciálu, potřebné intelektuální klima, nezbytné vědeckovýzkumné zázemí. Předpokládá tvůrčí představitost, anticipaci, predikci, je spjata s prognózováním.

Nepřítelem strategicko-koncepčního řízení je drtivé kolo operativní každodennosti, řízení improvizované a krátkodeché, netváří a nedemokratické, řízení neparticipativní.

Nové svobodné poměry v naší republice dávají historickou možnost přijímat uvážlivá rozhodnutí perspektivní povahy nejen pro její mírový rozvoj, ale i pro potřebu její obrany.

Tento článek je informativní povahy, seznamuje čtenáře 1. čísla Vojenských rozhledů s prvními dokumenty o perspektivách obrany ČSFR a ČSA.

Generálmajor Ing. Stanislav Chro m e c, CSc.

INFORMATIZACE ČSA

Na základě vojenské doktríny je útočný charakter československé armády postupně převáděn na výlučně obranný. V souladu s mezinárodními úmluvami (KBSE) je ČSA připravena odstranit dohodnuté počty daných zbraňových systémů určených pro vedení útočné války. Jsou snižovány i počty příslušníků armády. Jestliže má být československá armáda za těchto okolností i nadále schopna bránit svrchovanost státu a nedotknutelnost jeho hranic, musí být vybavena moderními vojenskými technologiemi.

V tomto článku pojednávám o rozvoji řízení a velení ČSA prostřednictvím vyspělých informačních technologií.

Modernizace armády je totiž velice nákladnou záležitostí. Při daném stavu disponibilních zdrojů jde o velmi náročný a dlouhodobý úkol, který bude třeba řešit postupně. Proto se prvořadá pozornost bude věnovat informatizaci československé armády. Jsou pro to zejména tyto důvody:

- Při sražení dvou armád se srovnatelným vojensko-technickým potenciálem zvítězí zpravidla ta z nich, která včas uskuteční potřebné informační bilance a dokonaleji využije získaných výsledků (viz zkušenosti z války z Perského zálivu).

- Rychlejší a kvalitnější zpracování informací lze (do jisté míry) vyvážit i nižší úroveň výzbrojné technického potenciálu. A jestliže je možné zvyšovat bojeschopnost armády různým způsobem (např. přezbrojením nebo zkvalitněním informačních technologií), pak je

účelné zvolit účinnější z daných možností řešení. Je prokazatelné, že modernizace informačních technologií je ve srovnání s přezbrojením kteréhokoli základního zbraňového systému výrazně méně investičně náročná.

Tento způsob zvyšování bojové síly armády vychází z toho, že úroveň informačních technologií používaných v současné době pro podporu řízení a velení v ČSA není špičková, že ji tudíž lze (a je nutné) zkvalitnit.

Jaká je tedy úroveň automatizace velení v československé armádě?

V československé armádě je automatizaci velení (tj. použití vyspělých informačních technologií) věnována soustředěná pozornost již od začátku šedesátých let. Tehdy vznikla první pojetí o využívání výpočetní techniky v procesu velení. Výsledkem bylo zřízení Výzkumného ústavu automatizace velení (VzÚ 401). Naše zaostávání za vyspělými státy činilo již tenkrát nejméně 10 let (např. americká armáda zahájila práce na prvním automatizovaném systému velení SAGE již v roce 1949, v roce 1956 jej zavedla do provozu). Vojenskovědecká základna ČSA sice správně ocenila výzkum vývojových směrů v oblasti automatizace velení, ale k praktickému uskutečnění teoretických poznatků nedošlo. Konkrétním příkladem jsou výzkumné a projektové práce na vývoji koaličního automatizovaného systému velení vojskům PASUV, které byly zahájeny koncem šedesátých let. Československá armáda nepřijala zodpovědnost za vývoj a projektování žádného z podsystémů PASUV, omezila se na pouhé sledování vývoje v této oblasti.

Neperspektivně se z dlouhodobého hlediska vyvíjelo i zavádění počítačů do armády. Z hlediska tehdy platných strategických záměrů nebylo možné zavádět do ČSA výpočetní techniku produkovanou západními výrobci. Průmysl výpočetní a přenosové techniky v Československu, jakož i v ostatních státech Varšavské smlouvy, však již od svého vzniku zaostával za světovým vývojem. Proto byla i ČSA vybavována méně výkonnými a poměrně málo spolehlivými počítači. Proto se na začátku devadesátých let automatizace velení v ČSA opírá o **morálně zastaralou techniku, která je prakticky nepoužitelná** pro účinnou informační podporu velitelů a štábů při řízení bojové činnosti v poli. To je i jeden z důvodů, proč někteří velitelé ztratili k možnostem praktického použití automatických systémů velení důvěru. V době, kdy je použito automatizovaných řídicích systémů (C3I - Command, Control, Communication and Intelligence) ve vyspělých armádách naprostou samozřejmostí, je neúnosné tento stav v ČSA dále prodlužovat.

S cílem zkvalitnit v poměrně krátké době úroveň systému velení, řízení a spojení v ČSA se připravuje v Úseku pro strategické řízení FMO na Správě strategického rozvoje rozsáhlé pojetí program komplexní informatizace naší armády. Tento program by měl zahrnovat:

- rozvoj makrosystému organizace ČSA,
- pojetí výstavby automatizovaného systému řízení a velení,
- rozvoj automatizace spojovací soustavy s důrazem na dálkový přenos dat,
- problematiku ochrany a bezpečnosti informací,
- tvorbu jednotných, celoarmádně závazných normativů, vycházejících z celosvětově přijatých standardů aj.

Důležitým orgánem, který ovlivňuje vytvoření a uskutečnění tohoto programu, je Rada pro informatizaci ČSA, která byla letos ustavena jako poradní orgán ministra obrany ČSFR. Jejím hlavním posláním je sladit řešení všech úkolů plynoucích z uskutečňování programu informatizace ČSA a přispívat k jednotnému výkladu celostátní politiky informatizace společnosti v armádních podmínkách.

Proto velení československé armády musí soustředit síly a prostředky právě do oblasti využití moderních informačních technologií uplatňovaných především v systému velení a řízení vojskům. Za této situace je nutné intenzivně hledat východiska k řešení disproporcí mezi skutečným a žádoucím stavem automatizace velení.

V podstatě jsou tři základní způsoby řešení:

● Rozvíjet automatizaci velení (vývoj a aplikaci moderních informačních technologií) na úrovni srovnatelné s vyspělými armádami cestou vlastního vývojového a projektového řešení.

● Objednat dodávku jednotlivých automatizovaných podsystémů velení u zahraničních dodavatelů, ponechat si roli tzv. systémového integrátora zodpovědného za sjednocení jednotlivých podsystémů do automatizovaného systému velení a řízení ČSA.

● Objednat dodávku celého automatizovaného systému velení a řízení ČSA formou dodávky "na klíč" u jednoho dodavatele, který se stává současně i systémovým integrátorem.

Každá z těchto možností má své přednosti i zápory. Největší slabinou **první alternativy** je poměrně značné riziko, že současná úroveň armádních vývojových a projektových pracovišť neumožní tento úkol vzhledem k jeho rozsahu i složitosti v požadovaném čase vyřešit. Pokud je známo, tuto cestu nezvolily ani takové armády, které mají mnohem výkonnější výzkumné a projektové kapacity.

Druhá alternativa odpovídá našim kapacitním možnostem více. Klade však neúměrně vysoké nároky na profesionální znalosti a zkušenosti týmu, který plní funkci systémového integrátora. Výhodou této možnosti je však to, že umožňuje kombinovat vlastní projekční kapacitu s kapacitami mimoarmádních dodavatelů.

Jako nejrychlejší a nejjednodušší se jeví **třetí alternativa**, která se orientuje na uplatnění celého systému formou dodávky "na klíč". Její problematičnost však spočívá v tom, že:

- není jisté, zda některá z potenciálních dodavatelských organizací projeví o tento náročný způsob dodávky zájem,

- není zřejmé, zda generální dodavatel zapojí do výstavby systému armádní projektové kapacity, na jejichž využití máme pochopitelně zájem,

- se mohou vyskytnout potíže při zajišťování toho, aby určité vrstvy aplikačního programového vybavení (např. bezpečnostní soustava) byly zpracovány výlučně projektanty československé armády,

- tato varianta bude finančně velice náročná.

Všechny možnosti řešení je třeba odpovědně a objektivně posoudit. V každém případě je zřejmé, že se na vývoji, projektování a zavádění automatizovaného systému velení ČSA budou podílet i mimoarmádní dodavatelské firmy. Vzhledem k dosavadnímu vývoji v oblasti výpočetní a telekomunikační techniky půjde zřejmě o některé ze západních dodavatelských organizací. Volba partnera (partnerů) ČSA bude uskutečněna prostřednictvím některé z forem **výběrového řízení**. Aby mohlo být toto řízení zahájeno, musí být:

- zpracován tzv. **poptávkový dokument**,

- zabezpečena finanční částka, s níž se počítá pro úhradu nákladů spojených s dodávkou automatizovaného systému velení, popř. jiného informačního systému.

Příprava a průběh výběrového řízení je stanovena jednak pravidly výběrového řízení, které vydala Rada pro informatizaci při vládě ČSFR, jednak interními pravidly, formulovanými Úsekem pro ekonomické řízení FMO.

Rozvoj velení a řízení musí být zabezpečen tak, aby byly objektivní rozdíly mezi naší a vyspělými armádami v této oblasti postupně zmenšovány a odstraňovány.

VOJENSKÁ STRATEGIE

Smyslem tohoto článku je objasnit a utřídit, v přijatelně stručné formě, určité bohatství myšlenek spojených s otázkami vojenské doktríny a především vojenské strategie. Tyto dvě disciplíny představují svojí náplní základní východiska pro pojetí a řešení otázek obrany státu.

Náš stát doposud neměl osobnost, o které by bylo možné říci, že je **stratégem** nebo originálním teoretikem v problematice vojenské strategie. Nicméně je u nás v dané oblasti určitý počet teoreticky vzdělaných lidí, schopných jednotlivé části vojenské doktríny a vojenské strategie úspěšně rozvíjet a uplatnit způsobem, který odpovídá daným možnostem i specifice dané situace.

Teoretických prací z uvedených oblastí, včetně překladů významnějších prací zahraničních autorů, dostupných u nás, je také víc než poskrovnu. A pokud jsou, většinou jde o velmi krátká a popisná pojednání (hubené, navíc nevhodně deformované charakteristiky v encyklopediích, směřující a zaměřující vojenskou doktrínu, vědu, umění a strategii dohromady).

Čestnou výjimku tvoří původní teoretická práce **Vojenská strategie** z druhé poloviny šedesátých let generálporučíka Ing. Václava Vitanovského, CSc. (vydaná jako vnitřní publikace tehdejší Vojenským výzkumným ústavem 401 v Praze). Tato práce je však z pochopitelných důvodů ve značném rozsahu poplatná dané době a tehdejší zcela omezeným možnostem publikace vlastních myšlenek, zvláště v tomto oboru. V roce 1991 vydala Vojenská akademie v Brně - fakulta velitelská a štábní - skriptu **Vojenská strategie**, která představují v teoretické části kompilát z velmi omezené, u nás dostupné literatury. To vše je ve svém souhrnu smutná bilance naší vojenské vědy v této oblasti za uplynulých čtyřicet let. Po roce 1945 (v podstatě do devadesátých let) jsme měli možnost se seznámit (pokud jde o zahraniční materiály) jen s některými teoretickými pracemi, a to např.: Sokolovskij, V. D.: **Vojenská strategie**, Naše vojsko, Praha 1963; Šavrov, I. E.: **Sovětská vojenská strategie**, VA AZ, Brno 1982; překlad práce francouzského generála André Beaufreho **Úvod do strategie**, z roku 1963 (vydalo Naše vojsko, Praha 1967), kterou český překladatel doplnil cennými vysvětlivkami a příklady vztahujícími se k odvolávkám autora, aby ji učinil srozumitelnější; **Válečné paměti 1940/44 generála Charlese de Gaulla** (vydalo Naše vojsko, Praha 1988) s mnohými strategickými úvahami; ruský překlad Johna Ermana: **Grand Strategy** z r. 1956 (vydáno v Moskvě r. 1958).

V **podmínkách obrany našeho státu** (od roku 1918) byla tvorba jak vojenské doktríny, tak i strategie, vždy závislá na některé evropské velmoci (se kterou nás pojily spojenecké smlouvy), na jejím doktrinálním, či strategickém pojetí. Po první světové válce to byla Francie, po druhé SSSR. Důsledky těchto závislostí pro bytí a svrchovanost našeho státu jsou dostatečně známy. Až po roce 1989 se poprvé v historii našeho státu vytvořila situace, kdy lze řešit otázku obrany ČSFR z vlastní aktivity.

V březnu roku 1991 byla Federálním shromážděním ČSFR přijata vojenská doktrína státu. Ve druhé polovině téhož roku byla vypracována Komplexní strategie obrany ČSFR.

Oba dokumenty nesporně představují zcela nové pojetí naší obrany a jsou v rámci našeho státu historicky ojedinělé, protože svým obsahem i pojetím obrany to jsou dokumenty prvotní. Navíc musely být tvořeny bez potřebné, podrobně rozpracované a zdůvodněné **vlastní** teorie, i když se poslední dobou vyskytlo několik publikovaných i služebních prací zaměřených k

uvedenému tématu. Žádná z nich však nepředstavuje souhrnný rozbor vojenské doktríny a strategie. Naléhavost rozpracování otázek především vojenské strategie je pro současnou situaci obrany státu mimořádně důležitá.

Autoři předkládané práce byli vyzváni, aby zpracovali studii k problematice vojenské strategie obrany malého státu v současných podmínkách evropského světadílu. **Předmětem je z vojenského hlediska obsahová náplň vojenské doktríny a strategie.** Tito lidé se pokusili podat k základním vojenským pojmům ucelený výklad, přispět tak k účinnému řešení otázek obrany státu v současných složitých podmínkách vývoje společnosti a mezinárodní situace. V práci (která je v podstatě též kompilátem) se pokusili stručně vyjádřit stanoviska nejen k dějinám naší vojenské strategie, a to počínaje obdobím bytí ČSR od roku 1918, ale i obecně k některým vojenským strategiím té doby, za druhé světové války a po ní až do dnešní doby.

V současné době dochází k jedné z největších proměn ve vojenství od konce 2. světové války. Do této doby všechna válečná tažení (s výjimkou Vietnamské války, která měla objektivně zvláštní charakter) vycházela v taktice, operačním umění i strategii ze zkušeností 2. světové války a tento rámec nepřekročili, i když se pochopitelně používalo dokonalejších zbraňových systémů i logistiky. Ve své podstatě se však od principů uplatněných ve 2. světové válce významně nelišily. Proto se v tomto smyslu stala válka u Perského zálivu rozhodujícím přelomem ve vojenství, a to ve všech směrech. Právě Irák vycházel z principů odpovídajícím zásadám vedení války za 2. světové války včetně organizačního členění, vedení bojové činnosti, avšak s "arabskou" a též terénní zvláštností. Na straně rychle vytvořeného vojenského spojení různých expedičních sborů, resp. vyčleněných sil převážně států NATO, jsme byli svědky onoho historického přelomu ve vojenství. Ukázalo se to jak v přípravě, tak ve vedení války a bojové činnosti nesourodých, mnohonárodních vojenských celků odlišného organizačního členění, v technicky vybaveném řízení a velení zejména u leteckých operací, v prudkém získání absolutní nadvlády ve vzduchu, které vyústilo v téměř celkové zničení infrastruktury protivníkovy území ve vymezené oblasti bojové činnosti ještě dříve, než mohly jeho síly zahájit boj. Projevilo se ničením základních zbraňových systémů, zejména raketových odpalovacích zařízení, radiolokačních systémů a spojení, většiny bojových uskupení v technologické, především v elektronické převaze značné části zbraňových systémů spojenců, včetně účinné protiraketové obrany, ve zcela nově pojeté součinnosti druhů ozbrojených sil i vojsk, stejně tak i ve zcela novém pojetí týlového zabezpečení obrovského, v podstatě světového rozsahu atd.

Vojenská strategie vychází z vojenské doktríny, která podmiňuje její základní obsah. Aby nedocházelo k omylům a odlišným výkladům pojmů, uvedeme základní charakteristiky těchto věd: vojenská věda, vojenské umění, vojenská doktrína a vojenská strategie.

Vojenská věda je systém poznatků o objektivních zákonitostech, působících ve válce jako ozbrojeném zápasu.

Vojenská věda vznikla v 18. století, kdy s celkovým rozvojem politických, ekonomických a přírodních věd (v souvislosti s tehdejší rozvojem vojenství, po nahromadění velkých vojenských zkušeností z minulosti) bylo možné shrnout dosud platné rozdílné poznatky o přípravě a vedení války do ucelené vojenské teorie, objasňující podstatu a zákonitosti ozbrojeného zápasu umožňující připravit zemi, ozbrojené síly na válku. Tehdy teprve dosavadní systém poznatků o vojenství nabývá charakteru vědy, která zkoumá objektivní zákonitosti vedení ozbrojeného zápasu.

Od svého vzniku se vojenská věda velmi intenzivně rozvíjela, a to v souvislosti s narůstající složitostí ozbrojeného zápasu a s růstem činitelů působících na válku jako na ozbrojený zápas. V tomto smyslu je dnes předmětem vojenské vědy zkoumání objektivně platných

zákonitostí vedení války jako ozbrojeného zápasu a podstatných, určujících vlivů politických, mezinárodně politických, ekonomických a jiných činitelů působících na válku. Soudobá vojenská věda se v zásadě skládá z:

- obecné teorie vojenské vědy (nejobecnější otázky války, jako ozbrojeného zápasu),
- teorie vojenského umění (způsoby a formy ozbrojeného zápasu vedené jednotlivými stupni),
- teorie výstavby ozbrojených sil a jejich přípravy k vedení ozbrojeného zápasu (v návaznosti na rozvoj vědy, techniky),
- studia válek a válečných zkušeností.

K vojenské vědě se přimykají i další vědní obory, které souvisejí s vojenstvím, nebo které jsou vojenstvím využívány.

Vojenské umění je nejobsaáhlejší a nejdůležitější součástí vojenské vědy. Zabývá se studiem způsobů a všech forem vedení vojenských akcí, přípravou, vedením ozbrojeného zápasu na souši, moři, ve vzduchu i kosmickém prostoru.

Obsah vojenského umění se vyvíjel se samotným ozbrojeným zápasem a jeho složitostí. Dokud byl ozbrojený zápas veden nepříliš velkými ozbrojenými silami a poměrně jednoduchými formami, bylo možné, aby taktické úspěchy na bojišti přímo ovlivňovaly plnění strategických cílů celé války. Vojenské umění bylo proto tvořeno **taktikou a strategií**. Později, v souvislosti s rozvojem společnosti a výrobních sil se ozbrojený zápas stal složitější. Byly vytvořeny mnohamiliónové ozbrojené síly, vyzbrojené účinnou bojovou technikou. Ozbrojený zápas se vedl na dlouhých, souvislých frontách, které bylo nutné prolamovat do velké hloubky. Taktické úspěchy na frontě už nebylo možné převádět ve strategické. Strategických cílů se začalo dosahovat pomocí spolu souvisejících vojenských operací. Proto byl vytvořen mezičlánek mezi taktikou a strategií: **operační umění** (v západních zemích jde o tzv. "velkou taktiku"). Soudobé **vojenské umění** tvoří tři základní složky.

■ **strategie** (teorie a praxe vedení války vcelku nebo v rozhodujících obdobích),

■ **operační umění** (teorie a praxe použití velkých uskupení vojsk, co nejlépe vyzbrojených nejmodernějšími bojovými prostředky v operacích umožňujících postupné plnění strategických cílů),

■ **taktika** (teorie a praxe vedení boje).

Mezi strategií, operačním uměním a taktikou je velmi těsné spojení i vzájemná souvislost, přičemž určující role patří strategii.

Vojenská doktrína je politickým vedením státu přijatý soubor opatření k zabezpečení obrany státu, jeho přípravy na obranu ve všech oblastech národního hospodářství i zahraniční politiky.

Vojenská doktrína ČSFR je přijatý soubor teoretických východisek, zákonných a praktických opatření, zabývajících se základními principy přípravy státu k obraně. Vychází z ústavy, zahraniční a bezpečnostní politiky státu, z úsilí o zajištění jeho svrchovanosti, územní celistvosti, nedotknutelnosti státních hranic a vzdušného prostoru. Ovlivňující podmínkou formování vojenské doktríny je především soubor vztahů vyplývajících z mezinárodní vojenskopolitické situace, z mezinárodně politické orientace státu, demografických a ekonomických možností státu.

Ve svých důsledcích představuje základní závaznou směrnicí, která určuje charakter mezinárodně politické orientace státu, určuje a vymezuje úlohu, charakter ozbrojených sil, zaměření na jejich výstavbu, přípravu, organizační členění, počty, výzbroj, materiálně technické vybavení a rozmístění, včetně přípravy národního hospodářství, operační přípravy státního území, občanů k obraně státu.

Vojenská doktrína má několik úrovní, které ji člení na jednotlivé odborné (tematické) části. Jde o úroveň politickou, ekonomickou, odborně vojenskou, demografickou, sociální.

■ **Politická úroveň** je prvořadá, nadřazená všem ostatním. Ve vnitřní politice jde o vztahy politické reprezentace, ať již zákonodárné nebo výkonné (exekutivy): Federální shromáždění, národní rady, federální vládu, národní vlády, odvětvová ministerstva, Radu obrany státu atd. Má vliv nejen na teoretická východiska, ale i na praktická opatření zabezpečující jak svrchovanost státu, tak i výstavbu a použití ozbrojených sil.

V zahraniční politice jde především o úroveň vztahů k sousedním státům, mezinárodním úmluvám, závazkům, mezinárodním organizacím, politickým, ekonomickým a vojenským koalicím, stavu, vývoji celkové vojenskopolitické situace, skutečný, možný nebo očekávaný vliv určitého místního (oblastního) válečného střetnutí ve světě na mezinárodní situaci, ať již politickou, vojenskou nebo ekonomickou, či jinou, vlivy jednotlivých možných válečných ohnisek (stav a směry vývoje vojenské, či politické situace těchto ohnisek) na naši zahraniční politiku s možnými důsledky na vývoj zahraničně politické, ekonomické a vojenské situace u nás.

Geopolitická situace, jež se jeví jako obecně neměnná (dáno zeměpisnou polohou), se v politickém smyslu mění a má významný vliv na vojenskou doktrínu (např. sloučení NDR se SRN, zánik Varšavské smlouvy, nové vztahy k sousedům apod.). Z vojenského hlediska dochází k významným změnám geopolitického charakteru též po odchodu sovětských vojsk z území států východní Evropy i snižování vojenské přítomnosti USA, Kanady v Evropě.

■ **K vojenské úrovni** je třeba zahrnout:

- početní stav ozbrojených sil, stupeň vycvičenosti, výzbroj, rozmístění, pohyblivost, manévrovost, akceschopnost, údernou a palebnou sílu, odhodlanost k obraně vlasti,
- organizační členění odpovídá úkolu ozbrojených sil, úrovni velení a jeho technickému zabezpečení,
- základní části (zaměření) vojenské doktríny,
- skutečný útočný (obraný) charakter,
- samostatnost, nezávislost nebo nezbytnost účasti ve vojenskopolitické koalici,
- mobilizační schopnost, možnosti rozvinutí ozbrojených sil, doplňování, přecvičování,
- výcvik, bojovou přípravu vojsk, brannou přípravu obyvatelstva, přípravu možného válčiště (vojenských zájmových prostorů, staveb, zařízení, komunikací apod.),
- vliv ozbrojených sil a jejich rozmístění na investice zatěžující národní hospodářství.

■ **Ekonomická úroveň** má ekonomické důsledky spojené s bytím a činností ozbrojených sil, jejich početním stavem, výzbrojí, rozmístěním. Obecně: kolik si můžeme nebo musíme, jako stát, v této oblasti dovolit. Přitom je nezbytné chápat, že nekvalitně vyzbrojená armáda jednak snižuje připravenost státu k obraně, jednak podstatně zvyšuje pravděpodobnost ztrát při vedení bojové činnosti, a to především na lidských životech.

Významnou roli hrají výrazné odlišnosti v počtu ozbrojených sil, jejich výzbroje; zda jsou budovány jako částečně profesionální, poloprofesionální, nebo profesionální armáda apod. Do této úrovně lze zahrnout i obranný průmysl, resp. s vojenskou výrobou a možnostmi jeho konverze, či využitelnosti pro vojenské účely.

■ **Demografická úroveň** obsahuje početní stavy vybraného obyvatelstva (např. jednotlivých ročníků mužů podléhajících branné povinnosti), jejich vojenskou vycvičenost, použitelnost, možnost mobilizačního využití.

Do této oblasti patří nejen věkové rozvrstvení, ale i zdravotní stav těchto osob podléhajících branné povinnosti. Sledování a rozbor očekávaného demografického vývoje má a může mít nejen výrazný vliv na válečný početní stav, ale i na celkovou kvalitu ozbrojených sil, protože demografický stav ovlivňuje i znalosti o vzdělanosti a profesním rozvrstvení společnosti.

■ **U sociální úrovně** jde o vlivy sociálních možností na morální stav ozbrojených sil, zejména vojáků z povolání; u profesionální armády jde o hodnotu a důstojnost vojenského povolání, jeho postavení ve společnosti. Úroveň nabyté vojenské odborné vzdělanosti určuje nejen délku závazku (služby) činnosti vojáka z povolání v ozbrojených silách, ale i možnosti

dalšího využití získaného vzdělání v občanském povolání. Službu vojáka z povolání totiž nelze chápat jednoznačně pouze jako celoživotní povolání, úroveň důchodového zabezpečení, včetně zvýhodněného zápočtu let služby v ozbrojených silách do důchodu apod.

Donedávna otázky bezpečnosti našeho státu, jeho svrchovanost vycházely z teoretického východiska, ve svých důsledcích i z pojetí, že stát je součástí vojenskopolitického společenství Varšavské smlouvy, stojí tvář v tvář možnému nepříteli, tj. NATO, s nímž má společnou hranici. V důsledku toho byla Československá armáda začleněna do prvního strategického sledu států Varšavské smlouvy. Tomu musela odpovídat především organizace, rozmístění, výzbroj a mírové počty.

Dlouhodobě byl vyvíjen tlak na naše ozbrojené síly, aby splnily rozhodující úlohu v počátečním období války a také, aby území Československa bylo připraveno umožnit nástup dalších strategických sledů, především armády SSSR. Současně bylo poukazováno na to, že naše armáda nemá plné předpoklady po úspěšné zahájení války. Odtud pramenila a byla motivována dlouhodobá snaha po rozmístění sovětských vojsk na našem území. Toto úsilí se velmi silně projevovalo již koncem padesátých a zejména začátkem druhé poloviny šedesátých let. Agresivita Varšavské smlouvy se v podmínkách naší armády projevila mimo jiné, soustředěním co nejvíce bojeschopných útvarů a svazků v západní polovině státního území neúměrným nasycením úderné síly našich vojsk (na 4500 tanků, 4900 OT a BVP atd.), velkým rozsahem mírových vojsk (9 divizí, letecká armáda, PVOS - celkem na 200 000 vojáků), uskutečňováním nadměrných opatření operační přípravy státního území, tvorbou a udržováním velkých celostátních zásob atd., a to vše bez ohledu na možnosti státu i jeho skutečné obranné zájmy. Došlo tak k přesunování převážné části škol, ústavů a týlových zařízení do východní poloviny státního území, včetně "rámcování" (omezování počtů) zde rozmístěných součástí armády. Na druhé straně toto strategické pojetí vyústilo i do situace, kdy z vojenskostrategických, nám vnucených zájmů, nebylo umožněno v příhraničním pásmu západních a jihozápadních Čech budování potřebné infrastruktury, průmyslových závodů, včetně lehkého, zpracovatelského průmyslu, silničních, železničních komunikací i telekomunikací. Důsledky tohoto stavu se záporně projevují dodnes. V roce 1968 bylo sice vyvinuto pracovníky MNO, GŠ i dalších vojenských zařízení a škol značné úsilí o rozpracování vlastní doktríny (vojenské strategie), avšak tato snaha byla zmařena 21. srpna 1968.

V době trvání Varšavské smlouvy bylo definování možného nepřítele v podstatě jednoduché. V současnosti, kdy je prosazována myšlenka světového, evropského politického myšlení a budování "nového" evropského domu, nabývá z našeho hlediska definice nepřítele zcela jiné podoby; je jím každý stát (spojenectví), který nás vojensky napadne a možnostně ten, kdo se nás chystá napadnout, resp. jeho politika k tomu směřuje.

Vojenská doktrína ČSFR je doktrínou "rozumné obranné dostatečnosti". Jde výslovně o **obránnou doktrínu**. Vyjádřit to v dokumentu, který je závazný pro všechny uskutěčitele, není jednoduchou záležitostí, protože z doktríny vychází vojenská strategie. Při jejím vytváření se zvažovaly formulace, které by co možná nej přesněji charakterizovaly naše pojetí obranné doktríny.

Samotnou "**obránnou dostatečnost**" je totiž možné chápat v širokém rozmezí samotného pojmu (nelze ji přesně definovat, aniž bychom použili nějakého srovnávacího poměru), včetně pojetí, kdy může být chápána a plněna početně silnými dobe výzbrojenými silami, schopnými za každých okolností v poměru sil (např. k početně silnějšímu sousedu), k možnému protivníkovi, nejen odrazit jeho útok, ale též ho vojensky zničit. Takto chápáná obranná dostatečnost umožňuje ozbrojené síly i nadále početně zvětšovat, zvyšovat i jejich výzbroj. Tomu do značné míry odpovídá dosavadní princip tzv. vzájemné rovnováhy vojenského potenciálu (počtu vojsk a jednotlivých základních, alespoň částečně srovnatelných druhů výzbroje).

Vzájemná vojenská rovnováha (její udržování) na jedné straně brání procesu snižování početního stavu ozbrojených sil a odzbrojování, na druhé straně celý proces časově oddaluje,

nebo alespoň záměrně prodlužuje. Uskutečněná odzbrojovací opatření, mající vztah především k určitým druhům zbraňových systémů, mají zákonitě etapovitý charakter, poměrně dlouhé časové období se složitým mechanismem kontroly, což zavádí ke spekulacím i k nedůvěře.

Do oblasti obranné dostatečnosti je možné začlenit i doktrínu, podle které se budoují ozbrojené síly jako **odstrašující** (jaderné síly Francie). Tato doktrína sice vychází z budování ozbrojených sil v poměrně omezeném rozsahu, který nepředstavuje pro možného a nede-finovaného protivníka nebezpečí útočného napadení, avšak pro sebe si ponechává pro zahraničně politické, tím i vojenské cíle dostatek velmi účinných zbraňových systémů, zejména jaderných, jejichž možné použití má protivníka odradit (odstrašit).

Naproti tomu doktrína "rozumné" obranné dostatečnosti představuje v současné době nejpřijatelnější směr v odzbrojovacím procesu. Směřuje k budování ozbrojených sil jen v takovém rozsahu, který je nezbytně nutný a který lze v poměru sil, ve vztahu k možným protivníkům, vzájemně poměřovat. Ve svých důsledcích má tato doktrína výrazný omezující charakter rozsahu ozbrojených sil. Navíc - chápání "rozumné obranné dostatečnosti" vede jednoznačně k budování ozbrojených sil, které nemohou sloužit k agresi a nezavádějí ani příčinu, aby byly takto posuzovány, zejména při uplatnění důsledné kontroly.

Ozbrojené síly tohoto typu vylučují z výzbroje většinu jednoznačně útočných zbraňových systémů, ponechávají si odpovídající obranné, snižují (upravují) organizační členění doposud velkých útočných bojových celků. Vytvářejí se příznivé podmínky poměrně rozptýleného rozmístění vojsk v mírových podmínkách, ztěžuje se (při uplatnění účinné kontroly) skrytá příprava k agresi.

Doktrína "rozumné obranné dostatečnosti" cílevědomě svou podstatou směřuje ke snižování ozbrojených sil, poskytuje předpoklady postupného přechodu na poloprofesionální a profesionální ozbrojené síly.

Charakterizujeme-li současné období jako etapu vytváření nových evropských vztahů vyžadujících nejen soustředěné úsilí, ale i čas, je nutné najít i odpovídající odraz této skutečnosti ve vojenské doktríně ČSFR, která musí tyto nové poměry plně přijmout za své a bezprostředně je promítnout do všech základní oblastí výstavby ozbrojených sil; i v tomto smyslu je vojenská doktrína ČSFR otevřeným systémem. Přitom určující musí být perspektivní očekávání politického, ekonomického a sociálního vývoje v evropském světě. Tato teze musí odpovídat uskutečňování zásadní přestavby ozbrojených sil po obdobích, a to tak, aby se nestaly brzdícím, ale doprovodným prvkem nové skutečnosti.

Při vytváření vojenské doktríny ČSFR je nutné s co nejvyšší věrohodností odpovědět především na tyto otázky:

- jaký je stav; jaký vývoj očekáváme ve vytváření mezinárodních vojensko-politických vztahů ve světě a Evropě; které jsou jeho určující směry vývoje, čím jsou podmíněny; jaká jsou rizika možné destabilizace, event. zvrátů;

- jaká je v této souvislosti úloha ČSFR; možnost aktivního ovlivnění cílů politickými prostředky, ekonomickým a kulturním postavením;

- jaké bezpečnostní záruky při vytváření takového prostředí musí mezinárodnímu postavení ČSFR zabezpečovat ozbrojené síly;

- jaký musí být charakter ozbrojených sil, jejich možná síla, členění, organizace, početní stav, rozmístění, rozsah mobilizačního rozvinutí, úroveň technického vybavení, předpokládaný charakter použití ozbrojených sil v jejich vojenské činnosti, za použití konvenčních, případně jaderných zbraní; systém řízení a velení vojskům, příprava vojsk, štábů; vytváření lidských a materiálových zdrojů; rozsah opatření k přežití státu, obyvatelstva i příprava válčiště;

- jak vytvářet, prohlubovat demokratický a humánní charakter ozbrojených sil tak, aby plně odrazil politickou, sociální i ekonomickou skutečnost státu.

Vojenská strategie je nejvyšší a nejdůležitější složka vojenského umění. Je teorií a praxí přípravy, vedení války vcelku nebo jednotlivých tažení, či velkých strategických operací, které v souhrnu tvoří válku jako celek a zabezpečují dosažení cílů války.

Teorie vojenské strategie zkoumá takové otázky jako podmínky a charakter budoucí války, problémy přípravy země a ozbrojených sil na válku, způsoby vedení války, principy jejího materiálního a technického zabezpečení, řízení ozbrojených sil ve válce, strategické názory pravděpodobného nepřítele a další. Na základě teorie vojenské strategie a konkrétní situace zpracovává nejvyšší vojenské velení praktická opatření pro plánování a vedení jednotlivých údobí války.

Vojenská strategie velmi úzce souvisí s politikou, na níž je závislá. Politika vytyčuje všeobecné cíle války. Vojenská strategie je prostředníkem politiky při uskutečňování politických cílů válkou. Tento vztah však není pouze jednostranný. Vojenské strategie zpětně působí na politiku, a to tím, že výsledky kladné, či záporné, kterých ve válce vojenská strategie dosáhne, ovlivňují politickou situaci.

Vojenská strategie, jako oblast praktické činnosti vyššího velení byla potřebná už od dob dávné minulosti. Její vznik souvisí se vznikem válek. Válečná tažení vojevůdců, jejich vítězství a porážky zprvu zapisovali pouze kronikáři. Podle toho, jak se hromadily vojenské zkušenosti a jak se porovnávala mnohá už popsaná fakta z válečných dějin, došli lidé k závěru, že ty, či ony válečné jevy se opakují. To jim umožnilo vyjádřit některé principy a pravidla.

V četných válkách otrokářského společenského řádu už byly dodržovány takové základní strategické zásady jako nezbytnost důkladně se připravit k válce, soustředit převahu sil a prostředků na rozhodujících směrech (staří čínští vojevůdci, Alexander Makedonský, Hannibal, Caius Julius Caesar), dosáhnout cílů války postupně, údery, zabezpečovat nenadálou úderů a přepadení nepřátelské země, organizovat strategickou součinnost armády a loďstva atd.

Nejstarším známým dílem, které se zabývá otázkami strategie, je traktát o vojenském umění čínského vojevůdce a vojenského teoretika Sun-č (5. století př. n. l.). Ve starém Římě a Řecku se o něco později objevila první vojenská díla o strategii - Onasandros: Poučení velitelům (Strategikos) - v 1. století n. l., Flavius Vegetius Renatus: Stručný výklad základů vojenství (De remilitari), asi v r. 383 až 450 n. l. Středověk až po 16. století přispěl málo k vyjádření a vývoji vojenské strategie jako vědy. Na počátku 16. století uskutečnil významný pokus o výklad myšlenek vztahujících se k umění vést válku Ital N. Machiavelli. Angličan H. Lloyd, který sloužil v Rusku, k úvodu k dějinám sedmileté války utřídil a vyložil obecné teoretické poučky i principy vojenské strategie. Z velkých ruských vojenských odborníků, kteří obohatili strategii 18. a 19. století lze vyjmenovat tyto: P. A. Rumjanceva, A. V. Suworova, F. F. Ušakova, M. I. Kutuzova. Dále to byli Francouzi: Napoleon I., A. Jomini (významný teoretik); Němci: K. Clausewitz, H. Moltke (starší). V 19. a 20. století to byli Rusové: G. A. Lejev, N. P. Michnovič; Němec: A. Schlieffen; Francouz: F. Foch; Angličan: P. H. Colomb (námořní strategie); Američan: A. T. Mohan (námořní strategie). Mezi světovými válkami Rusové: M. V. Frunze, S. M. Šapošnikov, V. K. Triandofilov, M. N. Tuchačevskij.

Strategické cíle uskutečňují buď veškeré ozbrojené síly země nebo velká strategická uskupení (skupiny armád, resp. frontů). V minulosti (ještě ve 2. světové válce) strategie nedosahovala svých cílů přímo, nýbrž pouze prostřednictvím nižších složek vojenského umění. V současné době jsou schopny rakety dalekého doletu, nebo globální rakety s jadernými náložemi obrovské ničivé síly zničit jakékoli strategické objekty kdekoli na zeměkouli a dosáhnout strategických cílů.

Vývoj technických prostředků ozbrojeného zápasu, zejména raketových jaderných zbraní způsobil základní změny ve způsobech vedení války, v obsahu a charakteru soudobé vojenské strategie.

Strategie je poměrně stálá, mění se jen v souvislosti s podstatnými změnami v objektivní situaci. Naproti tomu se taktika mění častěji v návaznosti na dílčí změny poměrů.

V podmínkách soudobé války se od šedesátých let rozvíjela strategie hlubokých jaderných úderů v součinnosti se všemi druhy ozbrojených sil. Cílem této činnosti bylo současně zasáhnout a zničit ekonomický potenciál i ozbrojené síly v celé hloubce nepřátelského území. Ve strategii se vytváří generální linie (základní cíl), v taktice se volí konkrétní formy boje a jim odpovídající formy organizace v určitém období a situaci. Strategie je nadřizována operačnímu umění a taktice. Taktika odpovídá na otázku, jaký postup má být zvolen v dané, konkrétní situaci (útočit, či ustupovat atd.).

Strategie řídí hlavní linii postupu k cíli v oblasti vojenství, v politice nebo též v tzv. strategických hrách.

V psychologickém smyslu znamená strategie postup nebo metodu, kterou daný subjekt, osoba nebo skupina řeší problémy, činí svá rozhodnutí, volí určitou linii postupu na cestě k cíli.

Piukovník Ing. Ladislav K í m a , CSc.

PŘEDSTAVY O ZÁMĚRECH VÝSTAVBY VĚDY A VÝZKUMU V ČSA

Politický vliv okolí vyžaduje, aby ČSFR formulovala vlastní bezpečnostní politiku a řešila otázky obrany v nově se vytvářejícím evropském bezpečnostním systému na základě moderních znalostí otázek bezpečnosti a problematiky obrany. Proto k uskutečnění tohoto poslání je v ČSA vhodné rozvíjet doposud nepěstované obory vojenských věd, které umožní využít poznatků demokratických armád a řešit specifické otázky obrany ČSFR. V rámci rozvoje strategického myšlení považují za prospěšné konstituovat především vědní obory: geopolitiku, geostrategii, obrannou politiku a plánování obrany.

Zabezpečení komunikace při jednáních o bezpečnostních strukturách a vzájemná výměna poznatků předpokládá rozvíjet i takové vědní obory, jakými je informatika, srovnávací vojenská lingvistika, řešení otázek sjednocení vojenské terminologie a zabezpečení vydávání vícejazyčných vojenských encyklopedií (výkladových slovníků).

Politiku v oblasti rozvoje vědy a výzkumu zřejmě dále významně ovlivní zejména tyto vnitropolitické jevy:

- nahrazení centralizovaného příkazového řízení a direktivního plánování decentralizovaným mechanismem tržního hospodářství,
- změna systému peněžního dotování a pravidel rozpočtového hospodářství, oddělení institucionálního a účelového financování, vytvoření fondu vědy a techniky jako právnických osob,

- změna systému řízení doprovázená změnou pravomocí na úrovni federace, republik a změnou organizačního členění orgánů státní správy,
- konverze zbrojní výroby a mezinárodní ovlivňování zbrojního vývozu,
- politické tlaky na urychlené řešení zásadních otázek výstavby armády (délka vojenské služby, profesionalizace armády, snižování počtů osob a výzbroje, omezování vojenských výdajů, ekologické požadavky).

Dosavadní výsledky přizpůsobování ČSA měnícím se podmínkám nejsou na takové úrovni, aby jim nebylo co vytknout. Jsou důsledkem i toho, že systém vědy a výzkumu nerozvinul mnohé vědní obory, které jsou základem vědy a výzkumu vyspělých armád (prognózování, strategická koncepce a strategické plánování, manažerské a hodnotové řízení, logistika, vojenská infrastruktura, vojenská akvizice, hodnotové inženýrství).

Jsem názoru, že pro uskutečňování vojenské doktríny ČSFR a strategie obrany je potřebné nově vytvořit nebo rekonstruovat různé vědní obory. Podporovat by se měly jako prvořadě zejména tyto obory:

● Geopolitika:

- mezinárodní politika a geografie,
- vnitřní politika evropských států a geografie,
- ekonomická geografie,
- demokracie, svoboda, lidská práva, občanské svobody, právní řád, spravedlnost, pluralitní společnost a tržní hospodářství.

● Geostrategie:

- strategické cíle a geostrategie,
- strategický poměr sil,
- vojenský potenciál,
- mezinárodní bezpečnost (ohrožení, kontrola zbrojení, odzbrojení, opatření k posílení důvěry a bezpečnosti, verifikace přijatých opatření, bezpečnostní architektury, vnitřní členění a metody),
- obrana (pojetí a strategie obrany, plánování obrany, odstrašování),
- krize (krizová stabilita, předcházení krizím, řízení krizí),
- vojenská infrastruktura,
- logistika,
- vojenská akvizice.

● Mezinárodní spolupráce:

- politická a ekonomická integrace,
- vojenská spolupráce,
- hospodářská spolupráce,
- spolupráce v oblasti vědy, výzkumu, vzdělávání a techniky,
- ekologická spolupráce.

● Vojenství:

- vojenské umění (vojenská strategie),
- ozbrojené síly (výstavba ozbrojených sil, organizační členění ozbrojených sil), - vojenské technologie,
- řízení a velení,
- vojenská síla, bojová pohotovost,
- vojenská akvizice,
- ekonomika ozbrojených sil.

Věda a výzkum jako nezastupitelné zdroje znalostí by měly být rozvíjeny tak, aby napomohly rozhodovat o účinnosti výstavby ČSA, její bojeschopnosti a kvalitě budoucí bezpečnosti ČSFR.

Bojová účinnost naší armády má své strategické zdroje, které, pokud se budou rozvíjet, umožní zvyšovat i bojovou účinnost.

Za strategické zdroje považují:

- vědu a výzkum, převod znalostí a rozšiřování vědeckých informací,
- osvojení, využívání vysokých technologií v nemateriálových a materiálových oblastech života i činnosti ČSA,
- vysoký stupeň vzdělanosti, odborných znalostí, schopnosti a dovednosti příslušníků ozbrojených sil.

Věda, výzkum, technologie a vzdělávání jako součásti kultury jsou svým charakterem strategickými nástroji formování politické kultury společnosti. K naplnění svých funkcí používají jim vlastní specifické nástroje, zejména prostředky formální a neformální vědecké komunikace. Svým zvláštním vkladem mohou informační politiku významně obohatit.

V oblasti strategie zvyšování politické kultury je, dle mého názoru, účelné rozvíjet zejména tyto oblasti vědecké komunikace:

- výchovu vědeckých pracovníků (studiem, výchovou, vědeckými stážemi, shromážděními a akcemi) ve vládních i nevládních organizacích, nadacích, akademických institucích a nevýdělečných zájmových sdruženích,
- vědeckotechnickou spolupráci (účastí na řešení mezinárodních vědeckých programů a projektů) se státními i soukromými a nevládními organizacemi,
- převod a osvojování znalostí a vysokých technologií,
- sdílení vědeckých, technických a ekonomických informací.

Novými zajímavými oblastmi a způsoby zvyšování zájmu veřejnosti o otázky bezpečnosti a obrany by mohly být:

- podpora studia výzkumů v oblasti geopolitiky a geostrategie v institutech a katedrách politikologie (formou stipendií, stáží, využití nadace z prostředků rozpočtu FMO),
- rozvoj spolupráce s nevládními institucemi a nadacemi (např. ustavení Institutu pro strategická studia FMO, popř. i jiných vědeckých zařízení ČSA jako středisek, jež vytvoří tradici každoročních mezinárodních vědeckých shromáždění - sympozií, konferencí, seminářů, letních škol a prosadí se ve světovém měřítku jako uznávané vědecké autority ve svém oboru).

Výsledky vědy a výzkumu by mohly být účelně využívány i pro potřeby informační politiky k:

- vědecky fundovanému objasňování bezpečnosti a obrany,
- nezávislé analýze a oponentuře aktuálních i perspektivních otázek bezpečnosti a obrany,
- vědecky podloženému nepředpojatému dialogu s veřejností v otázkách, kdy opatření státní správy se nesetkávají s pochopením veřejnosti,
- rozvíjení zájmu odborné (ale i laické) veřejnosti o otázky bezpečnosti a obrany (spolupráce s akademickou obcí i nevládními zařízeními zajímavými se o otázky bezpečnosti a obrany) šíření vědeckých poznatků publikační, přednáškovou činností.

K výše uvedenému, i k rozvoji vědy a výzkumu v dalších oblastech, by měla napomoci reálně stanovená politika FMO. Myslím, že by se měla utvářet dle následujících zásad:

■ **Rozvoj vědy a výzkumu založit na principu demokracie, plurality, a to jak řešení vědeckých i výzkumných problémů, tak i získávání i využívání finančních a ekonomických zdrojů včetně jejich podpory.**

■ **Odpovědnost za rozvoj vědy a výzkumu nese každý subjekt (velitel, náčelník, akademická obec) v rámci vymezené působnosti.**

● Ke sladění a posuzování výzkumné činnosti z hlediska odborné správnosti a účelnosti, hospodaření s finančními prostředky a hodnocení účinnosti výzkumných pracovišť vytvořit v ČSA Radu pro vědu a výzkum Československé armády.

■ Odpovědnost za vyjádření a aktualizaci politiky FMO ve vědě i výzkumu jako součásti komplexní strategie obrany spojit s hodnocením vývoje vědy a techniky, tvorbou strategie rozvoje i podporou výzkumu. Vědecké zaměření výzkumu ovlivňovat státními zadáními a zakázkami. Zaměření vědy ovlivňovat nepřímými nástroji, především cílovými přístupy a přidělováním finančních prostředků na požadované výzkumy.

Za základní prostředek uskutečňování vědeckotechnické politiky FMO považovat výzkum (základní, aplikovaný, inženýrský) a jeho informační zabezpečení.

■ Výzkum by neměl mít přesně vymezené institucionální hranice. Pracoviště výzkumné a vývojové základny ČSA by měla provádět převážně aplikovaný a vojenský vysoké školy většinou základní výzkum. Inženýrský výzkum by měla uskutečňovat všechna vědecká zařízení v míře odpovídající jejich potřebám.

■ ČSA jako armáda státu s menší ekonomikou si nemůže v oblasti vědy a výzkumu stavět velké cíle, ale pouze takové, které povedou k udržení kroku se světovým rozvojem vědy a techniky. Účast na řešení strategických směrů rozvoje vědy i techniky by měla vycházet z výběru několika málo projektů, ve kterých jsou reálné předpoklady uplatnit se v rámci mezinárodní spolupráce.

■ Za základní nástroje řízení rozvoje vědy a výzkumu v ČSA považovat perspektivní řízení, financování i poradenství. **Perspektivní řízení** zahrnuje vypracování strategie rozvoje i vlastní strategické plánování pro vědu a výzkum. To by mělo spočívat v zavedení systému iniciativ, programů a projektů směřovaných především na řešení vědeckých problémů vojenské politiky státu. Proces jejich tvorby by byl zabezpečován formou poptávkového, schvalovacího, nabídkového a smluvního řízení.

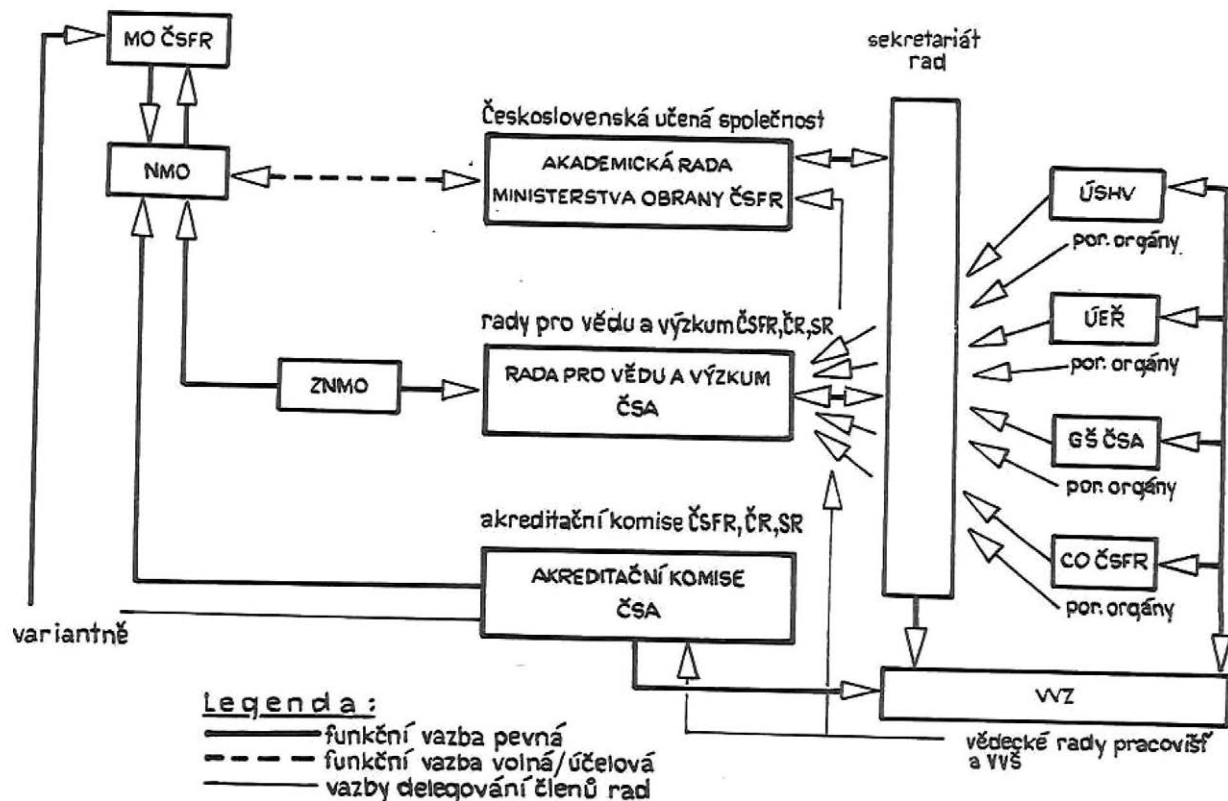
Základní přístup **peněžního dotování** počítá s postupným přechodem na **institucionální a účelové financování vědy a výzkumu**. Účelem je výběrová podpora vybraných vědeckých a výzkumných projektů výzkumných zařízení podle jejich úspěšnosti v soutěži i hodnocení. Nezastupitelnou úlohu v rozhodovacích procesech, v nichž jde o závažné vědecké otázky, významné, zejména mezivědní problémy rozvoje ČSA, programy, projekty, tvorbu strategie, vědní politiku a pojetí rozvoje vědy a výzkumu v ČSA by měli mít **poradní orgány** (viz obr. 1) formované na principech vážnosti vědecké obce, demokratického výběru, bezplatného výkonu funkcí s omezeným počtem členů a vybraní experti akademické obce.

K perspektivnímu řízení:

▲ **Poptávkové řízení** je chápáno jako výzva k podání návrhů na programy, projekty, účelové výzkumy zabezpečující naplnění pojetí, které poskytnou orgány řízení a velení k rámcovému zaměření navrhovatelů. Je formou demokratické tvorby plánovací soustavy, ve které má každý subjekt právo navrhnout uskutečnění programu, projektu nebo účelového výzkumu pro libovolnou úroveň řízení. Návrhy jsou doplněny o strategické záměry velení a řízení ČSA, vyhodnoceny v objektivním oponentním řízení, systematizovány a uspořádány do sestavy vhodných pro strategické plánování.

▲ **Schvalovací řízení** je pojímáno jako obhajoba společenské potřeby, prospěšnosti, ekonomické účinnosti, přínosů programů a projektů ve vztahu k vojenskému rozpočtu i orgánům státní správy. Probíhá kompetitivním způsobem před orgány složenými z volených představitelů vědecké obce a jmenovaných představitelů státní správy.

▲ **Nabídkové řízení** představuje definování iniciativ, programů, projektů a účelových výzkumů k seznámení potenciálních řešitelů s cíli, podmínkami a závaznými parametry řešení i podstatnými náležitostmi hospodářské smlouvy (výstupy, doba řešení a cena). Zahrnuje i vypisování veřejné soutěže k udořování zakázek na uskutečnění definovaných programů, projektů a účelových výzkumů. Nabídky předložené uchazeči jsou vyhodnoceny v objektivním

Obr. 1

posuzovacím řízení za účasti volených zástupců vědecké obce a jmenovaných zástupců státní správy.

▲ **Smluvní řízení** zajišťuje podrobnou specifikaci předmětu řešení, závazných parametrů, doby a podmínek řešení, přejímky a kontroly dosažení požadovaných výsledků, způsobu řešení možných sporů apod., vymezuje práva a odpovědnost řešitelů i zadavatelů vyplývající z uzavřené smlouvy.

K poradním orgánům:

□ **Rada pro vědu a výzkum ČSA** by měla být odpovídajícím poradním orgánem oblasti vědy a výzkumu federace i republik. Plnit by měla následující funkce:

- vytyčit perspektivy rozvoje vědy a techniky,
- vypracovat zásady vědní a technické politiky FMO a jejich ovlivňování na úrovni státu,
- stanovit společensky žádoucí cíle, pojetí a prvořadě směry rozvoje vědy a výzkumu v ČSA,
- specifikovat perspektivní výzkumné a inovační směry,
- stanovit náklady, neinvestiční prostředky, rozdělování finančních prostředků a výzkumných kapacit,
- sledovat a hodnotit práce v oblasti vědy a výzkumu v ČSA,
- sladit významné výzkumné iniciativy, vědecké programy a výzkumné projekty,
- optimalizovat formální i neformální struktury vědy a výzkumu v ČSA,
- s využitím forem veřejné soutěže uskutečnit výběr řešitelů z akademické obce.

□ **Akademická rada FMO** by měla být iniciativním orgánem strategického řízení. Měla by napomáhat orientaci i perspektivnímu zaměření výstavby a rozvoje armády, vědy a výzkumu. Iniciovat by měla zásadní inovace v armádě. Plnit by měla následující funkce:

- přizpůsobovat potřebám současnosti vojenskou doktrínu ČSFR,
- tvořit a aktualizovat strategii obrany včetně vědní a technické politiky FMO,
- zdokonalovat makrostrukturu organizace řízení a velení ČSA.

□ **Akreditační komise ČSA** by měla, dle mého názoru, napomáhat kvalifikovanému hodnocení, vytváření, rušení, či slučování vědeckých nebo výzkumných pracovišť v armádě. Její funkce by měly být následující:

- hledat nejvýhodnější organizační členění pracovišť výzkumné a vývojové základny ČSA,
- posuzovat způsobilost plnění vědeckých a výzkumných prací i pracovišť výzkumné a vývojové základny ČSA,
- posuzovat účinnost jejich činnosti i účelnost jejich zaměření.

Obsahové zaměření vědy a výzkumu ve smyslu uvedených zásad by, dle mého názoru, mělo být ve střednědobém výhledu zaměřeno především na vědeckou a výzkumnou podporu rozpracování základních vojenských doktrinárních otázek ČSFR, strategických záměrů obrany země, cílů výstavby ČSA pro období let 1993 až 1997.

Předmětem výzkumného úsilí by měly být otázky nejvýhodnějšího organizačního vnitřního členění ČSA v rovině obrany ČSFR, vytvoření účinného a technicky moderního systému řízení obrany státu v míru i za války, modernizace a rozvoj techniky, technologií, dosažení pružného velení ozbrojeným silám, jejich včasného a pohotového manévru i všestranného zabezpečení, vypracování nových principů hospodářského zabezpečení války, přípravy státního území, zdokonalení morální, etické, zdravotní a fyzické připravenosti příslušníků armády, demokratizace a humanizace jejich služby v armádě i též dosažení co nejnižších nepříznivých ekologických dopadů z výcviku vojsk.

VOJENSKÁ VĚDA, OZBROJENÝ ZÁPAS A OZBROJENÝ SYSTÉM

Život v přírodě i v společnosti a tím také jejich vývoj probíhá podle určitých objektivních, na vůli lidí nezávislých pravidel, jejichž podstatu tvoří zákony.

K společenským zákonům patří také zákony ozbrojeného zápasu, jako nejtypičtější a nejcharakterističtější formy války. Zkoumání a aplikace zákonů, zákonitostí, principů a zásad ozbrojeného zápasu je předmětem vojenské vědy.

Pod pojmem **vojenská věda** je třeba chápat systém specifické činnosti, zkoumající zákony průběhu, vývoje a forem ozbrojeného zápasu, zákonitostí a principů výstavby, organizace, řízení a činnosti ozbrojených sil, souhrn metod této poznávací činnosti, souhrn teorií a poznatků, získaných i vytvořených touto poznávací činností.

Posláním vojenské vědy je nejen zkoumat podstatné jevy, vztahy ozbrojeného zápasu, ale na základě jejich poznání a správné aplikace umožňovat optimalizaci současného, ale také budoucího jednání.

Předmět zkoumání vojenské vědy představuje:

- **ozbrojený zápas**, jako ozbrojené násilí, uskutečňované činnosti ozbrojených sil svou vzájemně si nepřátelských stran, zákonitosti vývoje tohoto zápasu, formy jeho přípravy a vedení,

- **ozbrojené síly**, jako účelové soustavy společnosti, jejíž činnosti se ozbrojený zápas uskutečňuje; zákonitosti i principy výstavby organizace, řízení a činnosti ozbrojených sil v ozbrojeném zápase, jejich úloha, podstata činnosti v něm, způsoby, formy, podmínky těchto činností,

- **využití, rozdělování sil a prostředků společnosti** ve prospěch ozbrojených sil i v ozbrojených silách.

Vojenská věda vychází a využívá výsledků jiných vědních oborů.

Svémi dosaženými výsledky poskytuje možnost učinit závěry, ale také klade specifické požadavky jiným vědním oborům.

Předmět zkoumání vojenské vědy svým vnitřním dělením je základem pro stanovení a vnitřní klasifikaci obsahu vojenské vědy.

V souvislosti s různým pojetím předmětu vojenské vědy (VV) je v současné době několik pojetí jejího obsahu.

Na základě jejich rozboru se jeví účelné **třídit vojenskou vědu** podle předmětu na:

- ▲ **vojenské umění**, souhrn poznatků, zásad, hypotéz a teorií o ozbrojeném zápase, způsobech, formách činnosti ozbrojených sil v něm,

- ▲ **teorie velení** jako souhrn poznatků, zásad, názorů, hypotéz a teorií o řízení činnosti ozbrojených sil,

- ▲ **teorii výstavby a organizace ozbrojených sil**,

▲ **teorii týlového zabezpečení a doplňování ozbrojených sil**, jako souhrn teorií, poznatků a zásad o využití rozdělení prostředků ze společenských zdrojů, umožňujících a udržujících funkční schopnost ozbrojených sil (v západních armádách je pohyb vojsk i zásobování označen pojmem "logistika"),

▲ metodologii VV,

▲ **obecné zásady VV** jako souhrn poznatků ovlivňujících všechny její části.

Kromě uvedených oblastí jsou otázky, které s vojenskou vědou úzce souvisí. Vzhledem k tomu, že v obecné rovině jsou předmětem jiných věd, řeší se jen dílčí problémy pro potřeby armád, je správné aplikovat a rozvíjet je v armádě jen v potřebném rozsahu. Do vojenské vědy je nezařazovat.

Vojenské umění (VU) je nejen nejdůležitější, ale také nejobsáhlejší součástí vojenské vědy. Jeho předmětem je studium vedení ozbrojeného zápasu jako celku, v něm vojenských činností různého měřítka, příprava i vedení ozbrojeného zápasu ve všech soudobých parametrech a situacích, včetně zvláštních forem bojové činnosti. Vojenské umění je technologií vedení ozbrojeného zápasu v různém rozsahu - úrovních.

Vojenské umění z hlediska rozsahu a rozmachu vojenských činností zahrnuje **vojenskou strategii, operační umění a taktiku**.

Vojenská strategie se zabývá přípravou, použitím a zabezpečením ozbrojených sil i teritoria státu, případně koalice států k dosažení stanovených politických cílů odstrašováním, či přímým použitím síly ve válce. Je to soustava vědeckých poznatků státu (koalice) o zákonech a zákonitostech ozbrojeného zápasu jako celku. Vychází se přitom z všestranných možností státu (ekonomických, technických, demografických, morálních), jeho historických zkušeností, možností bojové techniky vlastní i jiných vyspělých států.

Současné je to oblast praktické činnosti nejvyššího vojenskopolitického vedení, pokud jde o přípravu státu na válku a vedení ozbrojeného zápasu v konkrétních historických podmínkách.

Vojenská strategie je určující součástí vojenského umění, je nadřazena operačnímu umění a taktice.

Operační umění rozpracovává zásady použití velkých uskupení vojsk k postupnému dosažení plánovaných strategických cílů na válčišti. Vychází ze základních principů strategie. Jejich rozpracováním v intencích možnosti daného státu (koalice) vytváří podmínky pro jejich aplikaci. Jeho obsahem je teorie i praxe přípravy a vedení operací. Při naplňování svého obsahu operační umění:

- zkoumá zákonitosti obsahu a charakteru operačního použití svazů,
- rozpracovává způsoby přípravy a vedení operací,
- rozpracovává metody i způsoby organizace součinnosti a operačního zabezpečení vojsk v operaci,
- řeší otázky velení vojskům v operacích,
- zabývá se přípravou požadavků na organizační členění a výzbroj svazů,
- rozpracovává návrhy na operační přípravu území,
- vyhodnocuje názory možného protivníka na vedení bojové činnosti, jeho organizační struktury, výzbroj apod.

Taktika je nejnižší složkou vojenského umění. Je konečným prostředkem naplnění strategických cílů po jejich připravení operačním uměním. Zabývá se teorií i praxí vedení bojové činnosti jednotkami, útvary, svazky jednotlivých druhů vojsk a speciálních vojsk. Je prostředkem praktického uskutečnění zásad použití velkých uskupení vojsk bezprostřední bojovou činností. Využívá přitom výsledků dosažených strategickými a operačními prostředky, které jsou v soudobých podmínkách rozhodující.

Z uvedených teoretických zásad je jednoznačně patrná určující úloha strategie pro operační umění, jeho prostřednictvím také pro taktiku. To ovšem neznamená, že strategie je na operačním umění a taktice nezávislá. Na nich totiž ve většině případů závisí splnění cílů

strategie. Jsou proto prostředkem strategie, stejně tak je tomu se vztahem operačního umění k taktice.

Při zpracování vojenskostrategického pojetí obrany ČSFR je třeba vedle dosud uvedených skutečností vycházet především z:

- místa a úlohy ČSFR v Evropě, případně ve světě,
- vojenské doktríny ČSFR, která fixuje bojovou činnost ČSA jen na vlastní území,
- variant vojenského ohrožení státu,
- vojenskogeografických možností napadení ČSFR protivníkem,
- odsouhlasených limitů počtů bojové techniky a jejich možností.

Obecně ji lze charakterizovat jako systém teoretických zásad a praktického vytváření, zajišťování i splnění požadavků vojenské doktríny.

Vojenská doktrína je uplatněním především hlavních strategických principů v konkrétních podmínkách a možnostech daného státu. Je to soustava vědecky zdůvodněných státem (koalicí) přijatých teoretických zásad a názorů na charakter, základní i podstatné otázky přípravy, vedení války v současných podmínkách. V našich konkrétních podmínkách jde především o odvrácení ozbrojeného střetu, v případě napadení o vytvoření podmínek k zabezpečení svrchovanosti, samostatnosti naší republiky vedením úporné obrany založené na vysoké pružnosti a aktivitě. Toho lze dosáhnout zejména:

■ konkrétními a účinnými preventivními opatřeními s cílem zabránit napadení republiky protivníkem,

■ vypracováním komplexního systému ochrany státu, jeho obyvatel zejména před úhrozou a zasahováním zvenčí, přírodními katastrofami i mezinárodním terorismem,

■ vyhotovením uceleného systému obrany státu, vytvářením předpokladů pro jeho úspěšný chod již v míru pro případ jeho napadení protivníkem ozbrojenou silou.

Všechny tři základní způsoby zabezpečení svrchovanosti a samostatnosti je nutné provádět souběžně. Zatímco na prvních dvou se mohou ozbrojené síly armády států (koalice) jen spolupodílet, poslední je opodstatněním jejich bytí.

K vlastní vnitřní kategorizaci obsahu vojenské vědy nepostačuje však pouze hledisko prvního řádu příslušnosti k předmětu zkoumání.

Dalšími hledisky třídění obsahu vojenské vědy jsou:

- **formy ozbrojeného zápasu** (podle některých autorů rozsah bojové činnosti),
- způsob činnosti ozbrojených sil, pod nímž se rozumí buď **bojová činnost** (zaměřená na ničení sil a prostředků protivníka), anebo činnost zaměřená **k přípravě bojové činnosti** (v podstatě jsou to přesuny, činnost v prostorech rozmístění v hloubce) a činnost, která má mařit, omazovat nebo odstraňovat následky činnosti protivníka, vytvářet nejpříznivější podmínky pro činnost vlastních sil; jde o oblast chápánu pod pojmem **zabezpečení bojové činnosti**,
- podle druhů ozbrojených sil,
- podle druhů vojsk nebo prostředků a materiálu,
- podle druhu bojové činnosti, který je určován poměrem mezi základními prvky činnosti - palbou a pohybem.

Výchozím fenoménem pro vojenskou vědu, formulování jejích postulátů, rozvoj je ozbrojený zápas a jeho vývoj v závislosti na konkrétních podmínkách, zejména vědeckotechnickém pokroku, promítajícím se také do parametrů bojové techniky.

Ozbrojený zápas je součástí války. Válku lze chápat jako časově a prostorově vymezený úsek celkového života lidské společnosti, kdy politika války zúčastňujících se států je jak co do funkce, tak co do obsahu pokračováním politiky uplatňované v době do zahájení války a

je uskutečňována jako hlavní, nezbytnou, nikoli však jedinou formou - ozbrojeným zápasem, zásadně ovlivňujícím celkový život a vývoj válčících stran.

Ozbrojený zápas je násilí, uskutečňované především bojovou činností.

Cílem ozbrojeného zápasu jako nejcharakterističtější součásti války je zabezpečit splnění politických, ekonomických, náboženských, etnických, případně dalších požadavků jedné strany na úkor strany druhé tehdy, když jinými - mírovými prostředky, je není možné dosáhnout. Jde o oboustranný proces, v němž se řeší antagonistické zájmy a ve kterém obě strany usilují o to, aby jejich zájmy byly splněny, či respektovány.

Zatímco jedna z bojujících stran se snaží násilnými prostředky změnit současnou situaci ve svůj prospěch na úkor strany druhé, jejím napadením, agresí (útokem), druhá naopak usiluje o udržení statu quo činností namířenou proti útoku protivníka - obranou. S konečnou platností řeší tento rozpor ničení protivníka při současném zachování nejvyšší vlastní bojeschopnosti.

Cílem ničení je jednak živá síla protivníka, jednak jeho bojová technika, která zvyšuje lidské možnosti ničit, v poslední době také ničení zdrojů doplňování jak živé síly, tak techniky - ekonomiky státu.

Poněvadž ozbrojené síly a prostředky i jejich zdroje jsou rozmístěny v prostoru, je nezbytnou součástí ozbrojeného zápasu terén, který je reálným projevem prostoru a jako takový svou tvářností, průchodností (mění se s počasím) a rozlohou ozbrojený zápas bezprostředně ovlivňuje.

Zkušenosti z minulých válek svědčí o tom, že při ozbrojeném zápasu nemusí vždy jít o zničení úplné, totální. Pro ukončení bojové činnosti je rozhodující, aby jeden z protivníků nebyl schopen, nebo to pro něho nebylo nadále účelné, ozbrojenou silou pokračovat v prosazování, či obhajování svých požadavků, kvůli nimž ke konfliktu došlo, nebo aby se jejich dalšího prosazování zbraněmi vzdal.

Ozbrojené síly státu představují rozporuplný systém. Mají v sobě prvky zabezpečující jim co nejvyšší stabilitu, tj. schopnost poměrně samostatně a účinně působit (je to dáno vyvážeností organizace armády a jejího organizačního členění), jednak prvky umožňujícími uvést systém protivníka do stavu největší labilit. Dosahuje se toho narušením jeho vyváženosti, snížením hodnoty - váhy některého z prvků, či subsystémů ozbrojených sil protivníka, ale také vlastních sil protivníkem, jejichž přivedením pod únosnou mez dojde ke ztrátě možnosti účinně působit.

Zatímco stabilita je základem uchování bojeschopnosti ozbrojených sil, vytváří labilita podmínky ke vzdání se požadavků, za jejichž splnění je ozbrojený zápas veden. Nezáleží přitom na tom, zda jde o požadavky, zaměřené na další zlepšení, nebo u druhé bojující strany o zajištění obhájení nynějšího situace.

Poněvadž jak udržení stability vlastního ozbrojeného systému, tak vyvolání labilit u ozbrojeného systému protivníka je důsledkem fungování systému jako celku, je třeba ke stanovení prvků, ať již stabilizačních, či ovlivňujících nestabilitu protivníka, provést jeho rozbor.

Z funkčního hlediska má každý ozbrojený systém čtyři základní podsystémy, a to: ničení, manévr, zabezpečení, velení, které jsou na sobě závislé, vzájemně se doplňují, podmiňují a podporují. Pro nejvýhodnější fungování ozbrojeného systému je základní podmínkou kvantitativní a především však kvalitativní vyváženost podsystémů ozbrojeného systému. Hodnota ozbrojeného systému jako celku se řídí principem nejslabšího článku. Narušení - snížení hodnoty jednoho z podsystémů pod určitou mez může vést až ke zhroucení systému jako celku.

Ničení je v podstatě jedinou bezprostřední podmínkou prosazení těch politických cílů, které jsou ozbrojeným zápasem sledovány. Představuje souhrn všech používaných prostředků ničení. Jejich úkolem je ničit síly a prostředky všech podsystémů protivníka, zejména těch jejich částí, které mají pro úspěšné vedení bojové činnosti největší význam. Podle potřeby a možností (mění se s rozvojem výrobních sil) maří také jejich manévr v závislosti na dané

situaci (míře vyrovnanosti obou protivníků) se tím vytvářejí podmínky k tomu, aby byl zlepšen celkový, zpravidla však z počátku jen prostorově a časově omezený poměr sil.

Stupeň dosažené změny přímo závisí na množství, účinku i dosahu použitých prostředků ničení a na cílech, k jejichž ničení jich bylo použito. Řečeno jinými slovy to znamená, že kvalitativnějšími prostředky ničení i jejich početně větším použitím lze dosáhnout rozhodnějších změn v poměru sil obou protivníků a v kratším čase.

Objekty ničení se volí tak, aby zahrnovaly nejdůležitější části ozbrojeného systému protivníka, snižovaly na co nejmenší míru jeho možnost působit proti vlastním silám. Tím jsou současně vytvářeny podmínky pro uchování co nejvyšší bojové schopnosti vlastního ozbrojeného systému.

Cílem použití prostředků ničení je získání celkové nebo alespoň prostorové a časové převahy nad protivníkem.

Jejím projevem je **útok**, opakem, který převaze čelí, je **obrana**.

Prostorová a časová převaha jsou rozhodující pro narušení vyváženosti, sladěnosti, a tím pro vyvolání labilitu části, postupně i celého ozbrojeného systému protivníka.

Podsystem ničení plní tak funkci hlavního regulátoru poměru sil obou protivníků. Jeho účinnost je dána možnostmi, kvalitou, stupněm ovládnutí prostředků ničení lidmi a odpovídá organizačnímu začlenění těchto prostředků v souhlase s jejich vlastnostmi i možnostmi plnit dané úkoly.

V soudobých zbraňových systémech má každá součást vojenského umění, to znamená strategie, operační umění i taktika vlastní prostředky, jimiž může působit na protivníka. Čím vyšší součást, tím má prostředky účinnější a kvalitnější. Již v současné době lze říci, že právě strategie a operační umění jsou vybaveny prostředky, které jsou schopny rozhodnout o výsledku ozbrojeného zápasu, nebo k tomu alespoň vytvořit nejpříznivější podmínky. Perspektivně, s vědeckotechnickým rozvojem a jeho využitím při konstrukci nových zbraňových systémů podíl i význam strategie a operačního umění na bezprostředním ničení protivníka včetně rozvrácení jeho ozbrojeného systému dále vzroste. To ovšem neznamená, že význam taktiky v ozbrojeném zápase poklesne. Jejím úkolem bude dokončit s využitím ničivých účinků strategických, operačních prostředků a s minimálními ztrátami zničení těch sil, prostředků protivníka, jejichž uchování by mohlo být v blízké budoucnosti zdrojem opětovného nebezpečí ozbrojeného konfliktu. Názorným příkladem o tom je nedávno ukončená válka u Perského zálivu.

Důsledkem účinného použití podsystemu ničení je rovněž vytvoření podmínek pro uskutečnění manévru především taktickým stupněm. Lze proto říci, že palebný podsystem je činitelem nejen přímo ovlivňujícím labilitu ozbrojeného systému protivníka, ale také faktorem, přispívajícím nepřímo podsystemem manévru ke stabilitě ozbrojeného systému vlastního (jeho ochranou před ničivými účinky protivníka).

Podsystem manévru tvoří prostředky, umožňující mobilitu sil, prostředků ničení, zabezpečující tak jejich co nejvyšší a účinné využití.

Použití prostředků ničení musí totiž v závislosti na jejich různém dosahu nutně předcházet manévru, který je přiblíží na účinnou vzdálenost. Podsystem manévru tak umožňuje nepřetržitě nebo alespoň co nejčastěji (podle dob nutných na přemístění) použít prostředků ničení. To v podstatě jakoby zvyšovalo - násobilo jejich počet, a tím také schopnost ničit protivníka.

S manévrouschopností ozbrojeného systému roste také možnost předejít protivníka v ničení, což opět přispívá k udržení bojové schopnosti vlastních vojsk neboli ke stabilitě vlastního ozbrojeného systému (část prostředků protivníka je vyražena dříve, než může být použita).

Vhodnost, v závislosti na účincích prostředků ničení přímo nutnost předejít protivníka v jejich použití zdůrazňuje význam včasného manévru v ozbrojeném zápase.

Podsystem manévru vytváří podmínky pro prostorové a časové získání převahy nad protivníkem nebo k jejímu vyrovnání, případně alespoň ke zlepšení poměru sil tam, kde je příliš nevýhodný.

Tento podsystém tím nabývá charakteru hlavního stabilizačního prvku vlastního ozbrojeného systému a palébným systémem umožňuje získat, či udržet prostorovou a časovou palébnou převahu. Tak nepřímou ovlivňuje také labilitu ozbrojeného systému protivníka. Současně včasný manévru chrání ostatní podsystémy proti ničivým účinkům protivnickových prostředků ničení, přispívá k udržení stability vlastního ozbrojeného systému.

Výsledkem účinného a sladěného působení obou těchto podsystémů je předpoklad, že útočník bude donucen přejít do obrany, naopak získaná převaha dovolí obránci přechod do útoku v daném prostoru a čase. To však nemusí ještě znamenat celkovou změnu poměru sil.

Společnému fungování podsystému ničení a manévru je vlastní schopnost vytvářet podmínky pro střídání útoku i obrany jednou bojující stranou. Při prostorových parametrech ozbrojeného zápasu docházelo, bude docházet dokonce k tomu, že útok a obrana byly, budou náplní bojující strany současně, ale na různých směrech, či v prostorech.

Skutečnost, že podsystém ničení umožňuje zejména u taktického stupně uplatnění podsystému manévru, který je zase naopak nezbytným předpokladem, ale také následkem působení podsystému ničení (který umožňuje zejména na bojišti uplatnit podsystém manévru) dokazuje, že oba tyto podsystémy spolu těsně souvisí. Lze dokonce říci, že tvoří dvě neoddelitelné, vzájemně spjaté, společně působící části jednoho celku, které se spolu prolínají, podmiňují, doplňují v prostoru a čase.

Žádný z nich není schopen sám o sobě zabezpečit ani úplné zničení protivníka, ani své vlastní bytí, především v taktických organizačních stupních.

Vzájemná závislost obou podsystémů (jakási jejich "dvojedinost"), je zejména v taktickém měřítku základní, zcela objektivní a nezaměnitelnou podmínkou jejich další reprodukce, ta je nezbytným předpokladem konečného úspěchu. Lze shrnout, že podsystém ničení podmiňuje podsystém manévru a obráceně, přičemž rozhodující je podsystém ničení.

"Dvojedinost" podsystému ničení a manévru je také nejúčinnějším způsobem ochrany prostředků ničení. Při soudobých prostředcích průzkumu jsou jedním z nejčastějších objektů jejich pozornosti, tím také ničení. Změna palébných postavení je proto zásadním předpokladem pro jejich přežití. Soudobé, ale zejména perspektivní možnosti prostředků ničení vedou k tomu, že do budoucna lze uvažovat s omezováním statických odpalovacích zařízení a zaměřit se na odpalovací zařízení pohyblivá. Význam tohoto požadavku u potvrzují zkušenosti z použití raket Scud iráckou armádou za války u Perského zálivu.

Ochrana manévru před ničivými prostředky protivníka se v plném rozsahu vztahuje také na ostatní podsystémy, zejména velení.

Poněvadž podsystém manévru tvoří z hlediska vedení bojové činnosti spolu s ničením uzavřený celek, klesá jeho význam s růstem možností - dosahu prostředků ničení.

To platí zejména v současnosti, kdy každá složka vojenského umění má své prostředky ničení a není proto tak závislá na složce nižší, jako tomu bylo dříve, ale právě naopak. Soudobé strategické a operační prostředky ničení svými účinky vytvářejí pro splnění stanovených úkolů podřízenými nejvýhodnější podmínky ničením rozhodujících sil, objektů protivníka, podřízené stupně tak dosažení vytyčených cílů jen dokončují.

Podsystém velení plní v rámci ozbrojeného systému funkci koordinační. Zabezpečuje především sladěné účinné a cílevědomé použití ostatních podsystémů ozbrojeného systému. Tvoří její řídící a součinnostní faktor - velitelský sbor se svými schopnostmi, používanými metodami a prostředky velení.

Situaci (vojsk, terénu i počasí) nejpříznivější a včas skutečně rozhodnutí (dříve, než protivník) násobí možnosti i účinnost účinků jak obou předchozích, tak také zabezpečovacího podsystému, je rozhodující podmínkou i pro dosažení konečného úspěchu. Sebelepší podsystémy ničení a manévru nebudou nic platné nebo alespoň jejich účinnost bude značně menší, nebudou-li správně, účinně využity a zabezpečeny.

Velitelský sbor je hlavním vykonavatelem podsystemu velení. Jeho teoretická úroveň, schopnost tvůrčího myšlení, uplatnění teoretických poznatků, využití vlastní bojové techniky v konkrétních podmínkách, organizační a řídicí stupňovitost jsou důležitými činiteli při zabezpečení úspěchů jak ozbrojeného zápasu vcelku, tak jeho jednotlivých částí.

Podsystem velení tím, že ovládá, řídí, disponuje oběma předchozími podsystemy, ale také podsystemem zabezpečení, čímž vytváří podmínky pro životnost celého systému, je důležitým stabilizačním prvkem vlastního ozbrojeného systému, současně tím stejnou měrou ovlivňuje labilitu protivníka.

Zabezpečovací podsystem zahrnuje síly a prostředky, jejichž úkolem je vytvořit nejvýhodnější podmínky pro činnost všech tří předchozích podsystemů. Tím se nepřímo podílí na plnění jejich úkolů, je prvkem přispívajícím jak ke stabilitě vlastního ozbrojeného systému, tak i zprostředkovaně ovlivňuje labilitu systému protivníka.

Zabezpečovací podsystem je proto vzhledem k předchozím podsystemům pomocným, podmiňuje však jejich akceschopnost a životaschopnost. Patří do něho všechny druhy zabezpečení bojové činnosti, včetně materiálně technického. Zvláštní význam přitom má zejména v soudobých podmínkách včasné zabezpečení potřebných (obsahem i početně) informací všeho druhu jako podmínky pro nejvýhodnější chod všech ostatních podsystemů a také ozbrojeného systému jako celku.

Z rozboru ozbrojeného zápasu je zřejmé, že jej uskutečňují ozbrojené systémy, tvořené lidmi, které využívají různé prostředky, bojové, výpočetní, informační a jinou potřebnou techniku. Z funkčního hlediska sil jsou lidé a používané prostředky uskupeny do čtyř zmíněných základních podsystemů.

I když vědeckotechnický rozvoj vytváří předpoklady pro získání převahy nad protivníkem, rozhodující význam, jak o tom svědčí zkušenosti z války u Perského zálivu, mají lidé. Stupeň, jímž zvládnou prostředky a bojovou techniku, které mají, tvůrčí způsob využití jejich vlastností i možnost, jejich iniciativní uplatnění v dané situaci, formulování požadavků na zlepšení a konstrukci nových prostředků, bojové techniky apod. násobí bojový potenciál ozbrojených sil, je hnací silou jejich průběžného rozvoje a zkvalitňování.

Z hlediska členění, složení ozbrojených sil i toho, čím jsou ovlivňovány, jeví se v ozbrojeném zápase následující hlavní závislosti, vztahy, podmíněnosti, a to mezi:

- způsobem vedení ozbrojeného zápasu a politickými cíli, jež jsou jím sledovány,
- proti sobě stojícími ozbrojenými systémy jejich možnostmi,
- jednotlivými komponenty - podsystemy daného ozbrojeného systému.

Poněvadž ozbrojený zápas probíhá v prostoru a v čase, je nutné jej v těchto veličinách také zkoumat. Jednak jako celek, jednak v jeho jednotlivých částech: bojích a operacích.

Výše uvedené vztahy, závislosti a podmíněnosti jsou výchozími podmínkami pro ozbrojený zápas, jsou ještě, než k němu dojde, tedy mimo něj, vně a do něho vstupují již jako hotoví, předem daní činitelé. Domnívám se, že proto je třeba z nich vycházet. Hlavní při tom je vyhodnotit předpokládaného (pravděpodobného) protivníka, jeho možnosti, pravděpodobné směry jeho působení a možnosti, srovnat tyto možnosti s vlastními, určit, co a jak dělat, řešit otázky možných spojenců, mezinárodní reakce na případný ozbrojený konflikt, vyvodit možnou dobu trvání konfliktu, co je nutné připravit k jeho zabezpečení, především po stránce ekonomické, materiální, teritoriální, přípravy ozbrojených sil a obyvatelstva apod. Jde vesměs o otázky strategického charakteru.

Zbývající dva body vztahů, závislosti a podmíněnosti jsou ozbrojenému zápasu vlastní. Jejich těžiště je nezbytné vidět ve vedení ozbrojeného zápasu, nejsou náhodné, ale řídí se určitými pravidly - zákony.

Znalost obsahu vojenské vědy, vzájemných základních vztahů a vazeb mezi jejími jednotlivými součástmi patří k výchozím podmínkám potřebných teoretických znalostí všech příslušníků velitelského sboru každé i naší armády. Jejich zvládnutí je totiž jedním z předpokladů pro pochopení podstaty principů, zásad vojenského umění, jejich iniciativní uplatňování v ozbrojeném zápase a bojové činnosti vojsk.

V souvislosti s tím platí slova Leonarda da Vinci: "Ti, kteří se zabývají praxí bez vědění, jsou jako námořníci, stoupající na loď bez kormidla a bez kompasu, kteří nikdy nevědí s jistotou, kam plují."

Plukovník Ing. Jaroslav K o m á r e k , CSc.

AKTUÁLNÍ ÚKOLY A MOŽNOSTI VOJENSKÉ VĚDY

Společným jmenovatelem současných příspěvků k obecným i konkrétním problémům uskutečňování nové vojenské doktríny ČSFR jsou oprávněné požadavky na rozvoj vojenské vědy. Principiálně nové pojetí obrany ČSFR vyžaduje řešit mnohé teoretické otázky výstavby ozbrojených sil, zásady jejich strategického, operačního a bojového použití, systém řízení, velení a přípravy státu k obraně. Československá vojenská věda není na zodpovězení těchto otázek připravena, nemá ani ucelené a utříděné poznatky využitelné pro vrcholové rozhodování o aktuálních problémech, ani metody umožňující zkoumat jejich souvislosti v čase, mezinárodním měřítku a především odhadnout jejich vývoj.

V této souvislosti je zřejmé současné vedoucí postavení praxe, která je v dočasném předstihu před vojenskou vědou. Tento rozpor je ještě prohlubován snahami požadovat od vědy předčasné odpovědi, které nejsou objektivně zdůvodněny a neobstojí v konfrontaci s autoritativním subjektem nebo nekriticky přejímanými poznatky ze zahraničních armád. Takovýto stav je přirozeným důsledkem předchozího vývoje, protože při unifikaci výzbroje, organizačního členění i zásad operačního a bojového použití armád koalice byl prostor pro tvůrčí vědeckou práci velmi omezený. Charakteristické tomuto období byly kompilační práce verbální povahy bez kvantitativní analýzy, variantních řešení, zpravidla pojaté jako účelové potvrzení oficiálních názorů z praxe.

Jestliže se již poměrně zřetelně vymezuje, "co" by měla vojenská věda zkoumat, je nutné si také odpovědět "jak a kým", případně "za co". Je zřejmé, že některé úlohy bude možné řešit uplatněním současných metod na nové výchozí podmínky nebo využitím poznatků technických a ekonomických věd, případně i poznatků zahraničních armád. Kvalitativně nové problémy obrany státu ale vyžadují rozvoj vědeckých metod umožňujících analyzovat vojenské ohrožení různé intenzity, směru a především kvantifikovat odpovídající reakce i rizika jako východiska pro vojenskopolitická rozhodnutí včetně způsobu vedení obranných operací. Náléhavé je rovněž řešení účinných organizačních členění a řídicích systémů ve vojenském prostředí, intelektualizace rozhodovacích procesů v řízení operace (boje). Žádou-

cí roli může vojenská věda sehrát, ale až po určité rekvalifikaci vědeckých pracovníků na nové podmínky, což je proces, o němž se obecně uvažuje řádově v rocích na rozdíl od několika měsíčního přizpůsobení pracovníků s vysokým odborným vzděláním v běžné praxi. Například jen z publikovaných informací o vědě o velení a řízení armády USA (od VM č. 5/1990) je zřejmé, že praktické uplatnění poznatků na této úrovni (expertní systémy, teorie nejasných množin, umělá inteligence) není v brzkém období všeobecně dosažitelná. Základní dostupnou metodou umožňující bez vysokých nároků na teoretickou přípravu kvantifikovat řešení kvalitativně nových jevů a procesů mohou být především simulační logickomatematické modely, ať již v deterministickém, nebo stochastickém výkladu.

Úroveň a rychlost postupu potřebné rekvalifikace vědeckých pracovníků ČSA bude závislá na vnitřních a vnějších podmínkách rozvoje vědecké kvalifikace.

Základní vnitřní podmínkou je motivace pracovníka, kde sice i nadále bude nejvýznamnějším faktorem vlastní snaha o sebeuplatnění, ale výrazněji než doposud, především s větší diferenciací je nutné uplatnit ekonomickou motivaci. Posílením účinku této motivace by se mělo stát zadávání vědeckých a výzkumných úkolů konkursem na vypsanou částku (grant), včetně možného konkurenčního působení z oblasti civilní vědeckovýzkumné základny. Dosažení vědecké kvalifikace by nemělo být jako doposud cílem a současně i i koncem vědeckého snažení, např. zavedení periodických reatestací by mohlo být nástupem nejen ekonomické, ale i morální motivace.

Vnější podmínky mimo subjekt rozvoje kvalifikace jsou tvořeny především materiálním zabezpečením a organizačním rámcem vědecké práce. Úloha materiálního zabezpečení je jednoznačná, v současné vědě jsou výsledky obecně úměrné nákladům na řešení. Např. bez moderní výpočetní techniky se nebude možné obejít při řešení složitých operačních úloh. Pokud budou vyčleněny prostředky na vědu, měly by být účinně využity. S tím již souvisí organizační stránka vědecké práce. Těžiště vědecké práce v ekonomicky vyspělých zemích spočívá na vysokých školách, a to i vojenských, obdobně by měly být vytvořeny podmínky pro výrazný rozvoj vědecké práce ve vojenských vysokých školách ČSA. Možnou organizační formou je doplnění kateder o místa vědeckých pracovníků (což je účinnější než odpovídající snížení pedagogického úvazku), nebo vytváření integrovaných vědeckých pracovišť u vysokých škol pro systematickou práci na rozsáhlejších výzkumných projektech. U obou forem by měl být základem princip "dočasného ponoru" do vědecké práce a systematická obměna pracovníků v koloběhu praxe - věda - výuka - praxe. Integrace výuky a vědy ve vojenských vysokých školách, která se osvědčila na vysokých školách v zahraničí (tzv. instituty slučující pedagogickou, vědeckou a případně i hospodářskou činnost poměrně širokého odborného zaměření) by zajistila nejen vysokou odbornou úroveň výuky a odpovídající mezi vysokými školami v ČSFR i v zahraničí, ale i významný přenos aktivně zvládnutých poznatků vědy do praxe prostřednictvím absolventů studia.

Formování názorů na úlohu vojenské vědy v ČSA bude proces dlouhodobý, ale určitá zásadní rozhodnutí je nutné učinit včas, čím více je třeba zvažovat jejich budoucí dopady. K objektivnímu posouzení přispěje širší rozsah názorů, ale hlavně prostor pro jejich výměnu, protože každé vědě prospívá demokratické a kritické tvůrčí ovzduší.

INSTITUT PRO STRATEGICKÁ STUDIA FMO

Institut pro strategická studia Federálního ministerstva obrany ČSFR (ISS FMO, ISS, institut) byl založen 1. dubna 1991 jako analyticko-prognostické pracoviště pro výzkum otázek obrany, bezpečnosti a ochrany ČSFR. Působí v oblastech strategicko-koncepčních směrů nejvyššího státního zájmu, vycházejících z geostrategických, vojenskopolitických, vojenskoekonomických a ostatních specifik ČSFR. Vyjadřuje podklady k sloučení hlavních směrů strategického rozvoje obrany státu pro potřeby vrcholových orgánů státní správy a ČSA. Vytváří souhrnné podklady pro ústřední řízení rozvoje vojenské vědy a techniky, dále připravuje informace pro stanovení reálných perspektiv budování, rozvoje ČSA a civilní obrany ČSFR. Neustále zkoumá a rozvíjí operační umění, vypracovává systémové a pojmové řešení problémů řízení operačních stupňů velení ČSA. Teoreticky rozpracovává varianty ekonomického zabezpečení obrany státu.

Je studijním analyticko-prognostickým a konzultačně poradenským zařízením s odvětvovou i nadodvětvovou působností. Podílí se na tvorbě informační základny úseku FMO pro strategické řízení (ÚSR) a pro přímé velení vojskům správami GŠ ČSA.

**Institut rozvíjí vědní obory "obecné problémy vojenství", "všeobecné problémy vojenské-
ho umění" a "použití druhů vojsk, týlové a technické zabezpečení".**

V prognostické činnosti a při zpracování strategických pojetí rozvoje obranného potenciálu a systému státu vychází ISS z rozboru potřeb i skutečných možností obrany státu, výstavby ČSA, rozvoje operačního umění druhů ozbrojených sil; využívá přitom soudobých vědecko-technických poznatků, výsledků dosažených vědeckovýzkumnou základnou ČSA i jiných odvětví, vědeckými zařízeními a vysokými školami, včetně zahraničních organizací.

**Posláním ISS FMO je předkládat kvalifikované prognózy (vědecké odhady) a podklad,
sloužící potřebám dalšího rozpracovávání vojenské doktríny ČSFR, vojenské strategie obrany
státu, perspektivního rozvoje ČSA, teorie i praxe operačního umění.**

**Cílem vědeckovýzkumné činnosti ISS je posilovat koncepčnost, pružnost řízení obrany
a bezpečnosti státu se zvyšováním celkové výslednosti, hospodárnosti jejich zabezpečení.
Současně přispívat k vytváření samostatné aktivní branné a bezpečnostní politiky státu
v příslušných evropských i světových souvislostech. ISS zkoumá a rozvíjí metodologii,
informační a technologické podmínky i způsoby zabezpečování obrany státu.**

Obsahem, posláním a cíli své činnosti **ISS FMO** navazuje na odkaz **Vojenského ústavu
vědeckého**, založeného v ČSR v roce 1919. Toto významné pracoviště vytvářelo rozhod-
ujícími způsobem vědecké základy vojenské politiky Československa v celém předválečném
údobí. Záštitu nad tímto ústavem převzali z titulu své funkce vrchního velitele ozbrojených sil
prezidenti T. G. Masaryk a E. Beneš. Pokusy o obnovení jeho činnosti po 2. světové válce
skončily rokem 1949. Tím přestalo v ČSR působit vrcholové pracoviště, zabývající se
výzkumem i teoretickým rozpracováním problémů vojenskodoktrinního a vojenskostra-
tegického charakteru. Po roce 1948 se Československo stalo v otázkách své obrany a
bezpečnosti na několik desetiletí plně závislým na vojenskopolitických a vojenskostra-
tegických rozhodnutích vrchního velení ozbrojených sil SSSR v rámci Varšavské smlouvy.

Po listopadové revoluci v roce 1989 vznikla se znovunabytím politické svrchovanosti a vojenské samostatnosti ČSFR opět skutečná potřeba vytváření obnovování česko-slovenské vojenské obranné doktríny i komplexní strategie obrany. Současně vznikla potřeba mít vlastní vědeckovýzkumné pracoviště, vytvářející výzkumné, informačně konzultační zázemí ústředních orgánů odpovědných a činných ve sféře obrany.

Institut je formálně organizován na:

- řídicí nadstavbu (ředitel, sekretariát).
- produkční základnu (výkonové jádro tvoří tři vědeckovýzkumné úseky),
- podpůrně zabezpečovací průřezovou mezivrstvu (správní, materiální služby, včetně vnějšího styku).

Nosné tvůrčí vědecké úseky ve svých působnostech mají:

- strategicko-prognostickou činnost,
- tvorbu podkladů pro řízení rozvoje vědy a techniky,
- rozpracovávání teorie a praxe operačního umění.

Klíčové směry výzkumu, podle nichž je vnitřně členěna výrobní základna a skupiny specialistů, tvoří profesní směry:

- vojenskopolitický, vojenskoekonomický a sociálně politický,
- vědeckotechnický, systémů organizace a řízení i synergicky svodný,
- řízení vědy a techniky účelových výzkumů, vědní a technické politiky, vzdělávání,
- komplexní záchranný systém ČSFR,
- operační umění pozemního vojska, operační a bojové použití druhů vojsk, letectva a PVO, zkoumané a rozvíjené autonomní součásti ISS - Institutem výzkumu operačního umění.

Institut je budován jako organizace s neformální komunikací, s horizontální specializací, s pružným spojováním specialistů do účelových řešitelských týmů. Postupně se rozšiřuje uplatňování aplikované modifikace variabilní maticové organizace se stálým svodně analytickým a prognostickým jádrem s prvky samoorganizace, sebezdokonalování.

ISS je součástí ÚŘ FMO, vytváří si pevný i variabilní okruh spolupůsobících zařízení a expertů. Tato externí pracoviště, vědeckovýzkumní pracovníci se budou významně podílet na vyhledávací, studijní i prognostické činnosti. Předpokládá se personální a informační výměna, sladování, spolupráce s Mezinárodním institutem pro strategická studia v Londýně i dalšími pracovišti tohoto druhu ve světě.

Institut plněním plánovaných i operativních vědeckých úkolů vytváří podklady pro rozhodovací a řídicí činnost správ i orgánů FMO. **Při tom vykonává následující činnosti:**

- analyzuje obranný systém ve vztahu k pravděpodobnému vývoji vnitrostátní i mezinárodní situace, doporučuje možná opatření ke zvýšení účinnosti obrany státu,
- sleduje, hodnotí vojenskopolitické aspekty tvorby, uplatňování bezpečnostního systému v Evropě, navrhuje odpovídající opatření FMO,
- vypracovává scénáře krizových situací pro možnosti ohrožení bezpečnosti státu, předvídá strategické poměry sil, potenciálů se zřetelem k ekonomické situaci a obranné dostatečnosti ozbrojených sil ČSFR,
- zpracovává odhady, studie, podklady pro tvorbu strategických pojetí a soustav cílů perspektivního rozvoje ČSA,
- zdokonaluje možnosti rozvoje ekonomického zabezpečení obrany ČSFR, vyhodnocuje čerpání strategických surovin, přesuny kapitálu a investic v zemích významných pro zabezpečení obrany státu, sleduje vývoj globálních a regionálních krizových jevů v ekonomice, navrhuje opatření pro jejich řešení v možných krizových situacích; zpracovává

rozbory, kvalifikované odhady vývoje ekonomického a vojenskoeconomického potenciálu ČSFR,

- odhaduje vývoj sociálních, sociálně politických směrů vývoje ve světě, v ČSFR ve vztahu k ozbrojeným silám,
- sleduje výsledky vědeckovýzkumné činnosti, vědeckotechnického vývoje, předkládá návrhy k perspektivnímu rozvoji ČSA, vědeckovýzkumné základny a obranného průmyslu,
- odhaduje varianty možného vývoje vojenského školství, vědy a výzkumy v ČSA,
- zpracovává a předkládá návrhy na využití poznatků z vývoje vědeckotechnických souvislostí i rozvoje systémů organizace, řízení, velení,
- analyzuje účinnost strategických projektů, vědeckých programů a modernizace vnitřního členění, řídicího systému FMO, ČSA,
- podílí se na normotvorné činnosti v oblasti řízení, rozvoje vědy a techniky,
- podílí se na tvorbě pojetí a řízení rozvoje komplexního záchranného systému ČSFR s důrazem na opatření v odvětví FMO,
- provádí odbornou poradenskou, expertizní, zpracovatelskou, publikační činnost v oblasti obrany ČSFR i rozvoje ČSA; podílí se na přípravě a odborném růstu řídicích pracovníků vojenské i civilní sféry zabezpečení obrany ČSFR.

Samostatné postavení Institutu výzkumu operačního umění (IVOU) se odráží ve speci-
fickosti řešených úkolů a činností:

- analyzuje teorii a praxi operačního umění, zkoumá pravděpodobné směry jeho vývoje, rozpracovává zásady operačního a bojového použití druhů vojsk, týlového a technického zabezpečení operací,
- v souladu s pojetím obrany státu vyjadřuje zásady jejího praktického uskutečnění, se vzetím v úvahu možností lidského, ekonomického a bojového potenciálu při optimalizaci organizačního členění,
- navrhuje, rozpracovává zásadní i nezbytné požadavky na technické vybavení ozbrojených sil, doporučení k operační přípravě státního území,
- účastní se a vede výzkum při rozhodujících opatřeních operační přípravy, podílí se na zavádění, ověřování výsledků vědecké práce do praktického využití v ČSA, zajišťuje zpětnou indukci k dalšímu teoretickému řešení úkolů a k odhadu vývoje sledovaných oblastí.

ISS přináší jako konečné výsledky vědeckovýzkumné činnosti rozboru stavu a odhady vývoje zkoumaných problematik, hodnocení směrů vývoje, účelové studie, vyhodnocení nových, důležitých informací, návrhy opatření ke zkvalitnění obranného systému státu i k rozvoji a operačnímu použití jeho ozbrojených sil. Informaci veřejnosti o výsledcích své činnosti poskytuje publikační činností ve vnitrostátním i zahraničním tisku, perspektivně i ve vlastním časopisu.

ISS nejen řeší zadané úkoly, ale iniciativně předkládá návrhy na zesoučasnění strategických cílů rozvoje obrany státu, jeho ozbrojených sil, doporučuje nejvýhodnější způsoby jejich uskutečnění. Současně vytváří podklady pro vypracování metodologie, informačního i technického zabezpečení rozvoje celkové strategie obrany ČSFR.

Protože ISS je vědecko-prognostické pracoviště, zpracovávající dlouhodobé výhledy na základě podrobných rozborů s širokým rozsahem závažných vstupů z celé vojenskovědecké základny ČSA, ČSFR i zahraničí, nemohou mít výstupy jeho činnosti povahu operativních informací. Seriózní splnění zadaných úkolů lze očekávat v termínech, závislých na složitosti a šíři řešeného problému, to však nevylučuje vytváření operativních týmů reagujících na vznik krizových situací regionálního, či světového měřítka.

Po volbách v roce 1990 vznikla kvalitativně nová situace v zabezpečování obrany ČSFR. Tato kvalita spočívá v tom, že se naše federace stala svrchovaným státem s vlastní vojskou

doktrínou, nepodřízenou vojenské doktríně jiného státu nebo aliance, s předpoklady a potřebou autonomní strategie obrany státní svrchovanosti, bezpečnosti.

Uvedené okolnosti výrazně zvyšují nároky na teoretické rozpracování vlastního, československým podmínkám odpovídajícího pojetí politického, ekonomického a vojensko-technického zabezpečení obrany státu. Zřízení ISS je v těchto podmínkách zásadním institucionálním opatřením Federálního ministerstva obrany ČSFR k posílení teoretického a analytickoprognošického charakteru řízení v oblasti zabezpečení obrany ČSFR.

Plukovník Ing. Egon Kratochvíl

ARMÁDA ŘÍZENÁ POMOCÍ CÍLŮ - REALITA NEBO FIKCE

Po celou dobu trvání Varšavské smlouvy byl rozvoj československé armády (ČSA) podřízen strategickým záměrům Sovětského svazu.

Organizace, rozmístění, výzbroj, počty, režim vnitřní služby, způsob výcviku a výchovy příslušníků ČSA, systém odměn a trestů, to vše se buď přímo přejímalo nebo přizpůsobovalo podle vzorů zavedených v sovětské armádě.

Zásadním východiskem, kterým se bude ČSA v nadcházejícím období rozvíjet, se stala **československá vojenská doktrína**.

Pro Federální ministerstvo obrany ČSFR a velení ČSA z toho plyne nemalý úkol. Přebudovat do nedávna útočný charakter ČSA na obranný tak, aby armáda byla schopna sama, vlastními silami a prostředky zabezpečit svým spoluobčanům nabytou svobodu, nezávislost a demokracii, ochránit je před případným agresorem, ať by přišel z kteréhokoli směru.

Konkrétní uskutečnění této přestavby ovšem vyžaduje zpracovat takové pojetí rozvoje armády, které by s dostatečnou předvídatelostí popsalo žádoucí stav, kterého má být dosaženo.

Rozsah a závažnost úkolu dávaly tušit, že k jeho splnění nestačí pouze dobrá vůle, usilovná snaha, či "zdravý selský rozum". To jsou sice podmínky nutné, zdaleka ne však postačující. Mělo-li být pojetí výstavby armády zpracováno kvalifikovaně, bylo nutné využít teoretických poznatků a metodických nástrojů teorie systémů, organizace, řízení aj.

Při jejich výběru padla volba na metodu, která je zpravidla označována jako **řízení pomocí cílů** (Management by Objectives). Teoretický princip této metody (vznikla na přelomu 50. a 60. let, za její tvůrce jsou považováni P. F. Drucker a H. W. Humble) vychází z poznatku, že **cílový přístup je základním rysem každého řídicího systému**. Jinými slovy uskutečnění cílů, jež představují stavy, kterých chceme dosáhnout, zajišťuje organizaci její dynamický rozvoj od přítomnosti do budoucnosti, a to za předpokladu, že byly vybrány hlavní cíle, rozhodující pro život organizace. Z uvedeného lze ovšem rovněž vyvodit, že organizace, která si neumí (nechce) definovat klíčové cíle, stagnuje, popř. degeneruje.

Kromě těchto důvodů byl uplatněním metody řízení pomocí cílů sledován ještě jeden záměr. Postupně nahrazovat u všech stupňů řízení dosavadní metodu ukládání jednotlivých, často úzce účelově zaměřených úkolů, novým, kvalitativně vyšším přístupem, vycházejícím z propracované filozofie řízení. Tímto přístupem, integrujícím řídicí myšlení a chování, může být právě kvalifikovaná formulace požadovaných cílů a prostředků, zajišťujících jejich dosažení.

Základními východisky, ze kterých se při praktickém uplatnění metody řízení pomocí cílů vychází, jsou jednak **rozbor výchozí situace** zahrnující rozbor a zhodnocení organizačního členění a úrovně dosavadního systému, jednak **odhad (prognóza) pravděpodobného vývoje**. Zjištěné výsledky jsou podkladem pro výběr a formulaci stavů - **soustavy cílů**, o jejichž dosažení usiluje celá organizace.

Z metodologického hlediska lze proces vytváření této soustavy cílů členit na:

- vypracování metodiky tvorby cílů,
- výběr a formulaci cílů,
- navržení stimulačního mechanismu, motivujícího pracovníky ke splnění cílů.

Vycházejí z teoretických principů zvolené metody řízení pomocí cílů, byla soustava cílů rozvoje ČSA pojata jako trojrozměrný model, zahrnující v sobě hledisko:

- času, v němž má být cílů dosaženo,
- stupňů řízení, u nichž se mají cíle uskutečňovat,
- významnosti a věcného obsahu formulovaných cílů.

Cíl je v tomto modelu chápán jako požadovaný stav, vyjadřující, čeho se má ve stanovené etapě dosáhnout, který je měřitelný příslušnými ukazateli. Pozornost se věnovala zejména tomu, aby formulace cílů byla natolik konkrétní, aby se po uplynutí časového intervalu mohlo jednoznačně konstatovat, zda cíle bylo, či nebylo dosaženo.

Časová osa modelu byla rozčleněna do tří vývojových období, uskutečňovaných v letech 1991 až 1993, 1994 až 2000 a 2001 až 2005.

První období sleduje uskutečnění opatření změn v organizaci a rozmístění, která zajistí obranu ČSFR vlastními silami v souladu s přijatou vojenskou doktrínou.

Cílem **druhého období** je přizpůsobení obrany státu vytvářejícímu se systému celoevropské bezpečnosti.

Výsledkem **třetího období** je zapojení vyspělé a moderní ČSA do systému celoevropské bezpečnosti.

Hledisko **stupňů řízení**, které vychází ze současného organizačního členění ministerstva obrany, bylo použito k rozložení vybraných cílů - směrem shora dolů, od obecnějších cílů k podrobnějším. Cíle byly nejdříve rozloženy (dekomponovány) do tří řádů (stupňů), a to na cíle:

- **1. řádu** (nejvyššího), jimiž jsou celkové cíle - celoarmádní,
- **2. řádu**, tj. takové, které jsou řešeny na úrovni úseků FMO,
- **3. řádu**, které jsou řešeny správami FMO.

Vzhledem k tomu, že s postupujícím časovým horizontem lze jen velice obtížně formulovat cíle na podrobnějších rozlišovacích úrovních, byly do třetího nejpodrobnějšího řádu stanoveny pouze cíle prvního období. U druhého období byly cíle rozebrány pouze do druhého řádu a pro třetí období byly formulovány jen rozšířené cíle celoarmádní.

Rozložení bylo uskutečněno hierarchicky tak, aby cíle nižšího řádu vyjadřovaly stavy, jejichž splněním se dosáhne odpovídajícího cíle řádu vyššího. Tím se, podle mého názoru, zajišťuje, že splněním cílů u nižších řádů budou splněny i korespondující cíle vyšších řádů.

Z hlediska **věcného obsahu** byly cíle 2. řádu rozděleny do šesti předmětných oblastí, které se ve 3. řádu dále člení do dvou až tří skupin. Konkrétní obsah jednotlivých oblastí a skupin je uveden v **tabulce 1**.

Tabulka 1

Oblasti cílů 2. řádu, +		Skupiny cílů 3. řádu, +	
1	Strategické řízení	1	Rozvoj obrany a ČSA
		2	Rozvoj vědy a techniky
2	Přímé řízení vojsk	1	Organizační výstavba ČSA
		2	Příprava velitelů, štábů a vojsk
		3	Materiální a technické zabezpečení
3	Ekonomické řízení	1	Ekonomické zabezpečení ČSA
		2	Komerční činnost
		3	Koordinace ekonomiky výstavby ČSA
4	Personální práce	1	Koncepce personální práce
		2	Realizace personální práce
5	Sociální a humanitární věci	1	Vzdělávání a výchova
		2	Sociální vztahy
6	Armáda a okolí	1	ČSA a veřejnost
		2	ČSA a stát
		3	ČSA a svět

Určitou představu o rozsahu zpracované soustavy cílů rozvoje ČSA do roku 2005 poskytuje tabulka 2.

Tabulka 2

Řád	Období			Celkem
	1	2	3	
1.	1	1	5	7
2.	20	23	-	43
3.	36	-	-	36
Celkem	57	24	5	86

Soustava cílů rozvoje ČSA je pojata jako **otevřený systém**, umožňující jak další dekompozici cílů do podrobnějších řádů, tak i pravidelnou aktualizaci celé soustavy, prováděnou jako praktický důsledek periodických kontrol, prověřujících soustavu cílů nejen z hlediska plnění jednotlivých cílů a její úplnosti, ale zejména z hlediska dalšího vývoje v ČSA, ČSFR, v Evropě i ve světě.

Skutečnost, že používání metody řízení podle cílů nemá v armádě tradici, a to, že k jejímu účinnému uplatnění chybějí potřebné zkušenosti, přineslo přirozeně mnohé těžkosti. Potíže např. působila stručná a výstižná formulace cílů, stanovení způsobů jejich měřitelnosti, zachování rozlišovací úrovně při dekompozici cílů do nižších řádů i výběr klíčových cílů, které jsou pro další rozvoj armády rozhodující. Některé z uvedených obtíží se podařilo odstranit až po pečlivém rozboru a několikerém upřesňování obsahu žádoucích stavů.

Formulaci cílů zejména ve třetím, ale částečně i ve druhém období ztěžovalo i to, že zpracovatelé neměli kvalifikovaný a vyčerpávající odhad předpokládaného vývoje.

Dalším cenným poznatkem bylo zjištění, že bez propracované metodiky tvorby cílů a proškolení řešitelského kolektivu nelze soustavu cílů uspokojivě vytvořit.

Na základě rozborů zkušeností získaných jednak při vlastní tvorbě soustavy cílů, jednak ze spolupráce se zpracovateli podkladů a východisek byly učiněny některé závěry.

Především se potvrdilo, že nemá-li se stát perspektivní rozvoj ČSA metodou řízení podle cílů pouhou fikcí, ale jedním z trvalých a systematických přístupů, pak nelze chápat vytvoření soustavy cílů jako jednorázovou akci. Zpracováním soustavy cílů rozvoje ČSA do roku 2005 byl uskutečněn sice nezbytný, leč pouze první krok k cílevědomému rozvoji armády, za kterým musí následovat další aktivity. Uvedu alespoň nejdůležitější:

- Nutnost zpracování objektivního a vyčerpávajícího odhadu předpokládaného vývoje politické, ekonomické a vojenskopolitické situace v ČSFR, v Evropě a ve světě pro příštích 10 až 15 let.

- Zpracování odpovídajícího stimulačního mechanismu, který by dokázal motivovat příslušníky armády k tomu, aby se ztotožnili se stanovenými cíli a iniciativně se podíleli na jejich dosažení.

- Dosažení přesné formulace věcného vymezení stanovovaných cílů počínaje cíli třetího řádu; dosavadní poznatky naznačují, že ne ve všech případech se podařilo rozčlenit cíle do obsahových skupin tak, aby svým významem odpovídaly skutečnému stavu.

- Prohloubení a další konkretizace metodiky tvorby cílů, zejména s ohledem na specifické podmínky druhého období dekompozice, prováděné výkonnými stupni řízení a rozhodování.

- Uskutečnění druhého období rozložení cílů do 4., popř. i do nižšího řádu; rozložení musí předcházet stanovení jak dalších stupňů řízení (odbory, oddělení), tak podrobnější věcné vymezení, které by umožnilo vyjádřit řešené cíle v takové míře podrobností, která odpovídá nově definovaným stupňům řízení.

- Pravidelná aktualizace soustavy cílů rozvoje ČSA, vycházející z výsledků průběžného hodnocení dosahovaných výsledků, změn ve vývoji vnitrostátní i mezinárodní situace.

Plukovník gšt. Štefan Hamarák

NOVÉ ÚKOLY VYŽADUJÍ ZMĚNU OBSAHU PŘÍPRAVY VEDOUČÍCH FUNKCIONÁŘŮ ČSA

V říjnu a listopadu 1991 proběhla tradiční velitelská shromáždění funkcionářů ČSA všech stupňů velení. Netradiční však byly nejen jejich cíle, ale zejména obsah. V tomto směru došlo ke značnému kvalitativnímu a účelovému posunu, zejména ve shromážděních usku- tečněných u FMO a vojenských okruhů.

Pro lepší pochopení změn se pokusím udělat krátký pohled do nedávné historie. V průběhu uplynulých 4 až 6 let měla tato zaměstnání převážně pragmatický obsah. Poměrně malá pozornost byla věnována teoretické přípravě účastníků. Vycházelo se jen z převzatých

výsledků vojenské vědy SSSR bez jejich konkrétní aplikace na podmínky ČSA. Téměř na všechna shromáždění u FMO byla zařazována ukázka zaměstnání, která svým obsahem odpovídala úrovni přípravy velitelů útvarů a jednotek. Pro široký aktiv hlavních funkcionářů FMO a svazů však neměla praktický význam, poněvadž jejich odpovědnost i pravomoc byly značně vzdáleny problémům, které tato zaměstnání řešila. Výsledek byl ten, že obsah shromáždění byl prakticky stejný u všech stupňů velení bez ohledu na jejich úkoly v přípravě štábů a vojsk. V praxi to vypadalo tak, že např. ukázka výkonu dozorců a strážní služby prováděná v rámci shromáždění u FMO byla ve stejném rozsahu předvedena na shromážděních u vojenských okruhů, armád, divizí a končila u útvaru. Mohu říci, že v podstatě celý obsah shromáždění u FMO s menšími změnami byl takto přenášen podřízeným stupňům.

Takový způsob byl samozřejmě snadný pro přípravu zaměstnání jednotlivými stupni velení, neřešil však současně potřeby přípravy určitých kategorií velitelského sboru, náčelníků druhů vojsk a služeb. Všeobecně se zanedbávala teoretická příprava. Malý prostor byl dáván pro tvůrčí práci účastníků zaměstnání, a když taková zaměstnání byla, potom ne vždy bylo chápání problémů usměrňováno v souladu s teoretickými zásadami. Účastníci neodcházel z shromáždění s jednotnými názory na způsob řešení otázek v praktické činnosti. To se samozřejmě projevovalo i na úrovni připravenosti velitelského sboru.

V průběhu shromáždění z loňského roku u FMO, byli jeho účastníci svědky pokusu o změnu tradičního obsahu. Hlavní pozornost byla soustředěna na teoretická zaměstnání z oblasti vojenské strategie a operačního umění, na objasnění nynějších problémů ČSA, způsobů jejich řešení na úrovni FMO a vojenských okruhů, na seznámení s nejdůležitějšími úkoly příštího výcvikového roku i způsoby jejich plnění. Kromě toho byly zde poprvé v dlouhodobé historii ČSA předneseny "vlastní" principy strategie.

Na úplně novém teoretickém základě byly osvětleny otázky přípravy, vedení obranné operace, kde byly nově definovány pojmy **přikrytí státní hranice a zabezpečovacího pásma**. Zcela nově byly vymezeny operačně strategické principy obranné operace - **principy přední obrany a prostorové obrany**, taktické zásady organizace, vedení bojové činnosti svazků, útvarů v rámci **poziční a pohyblivé obrany**.

Není cílem zde rozepisovat tyto teoretické otázky, konečně s nimi byli seznámeni všichni hlavní funkcionáři ČSA. Pokládám však za potřebné zdůraznit nezbytnost jejich jasného pochopení a konkrétního využívání v praxi operační přípravy. Na shromáždění zazněl jednoznačný požadavek náčelníka generálního štábu ČSA - NMO, že nelze nadále využívat přežitě zkušenosti a návyky při řešení zcela nových úkolů, které před naší armádou stojí. Ty je potřebné řešit novými způsoby s využitím současných teoretických poznatků strategie a operačního umění.

Poznatky ze shromáždění u FMO svědčí o tom, že je potřebné dořešit řadu otázek v rozčlenění zaměstnání a jejich obsahu. Především bych chtěl říci, že členění i obsah shromáždění musí odpovídat potřebám přípravy jednotlivých kategorií velitelského sboru ČSA. To znamená, že čím vyšší stupeň velení organizuje velitelské shromáždění, tím více by jeho členění mělo zahrnovat zaměstnání k získání a objasnění nejobecnějších teoretických zásad i nezbytnou praktickou část. Tento poměr by se měl postupně s nižším stupněm velení měnit od převažující teorie k většímu počtu praktických zaměstnání.

U vyšších stupňů velení (FMO, VV) by zaměstnání měla osvětlit základní teoretické principy u jednotlivých složek vojenské vědy tak, aby účastníci mohli dobře pochopit "prostor", ve kterém se mohou pohybovat při řešení současných problémů plánování operací, organizace přípravy podřízených vojsk atd. Tato zaměstnání by neměla dogmaticky stanovovat normy, ale vytvářet široké možnosti pro tvůrčí i aktivní činnost velitelů v souladu s jejich odpovědností a pravomocemi.

Na nižších stupních pokládám za potřebné naopak větší úsilí zaměřit na praktickou činnost velitelů, zvládnutí hlavních metodických zásad organizace, řízení bojové činnosti, výcviku a života jednotek.

Každý nadřízený stupeň je povinen vytvořit dostatečný prostor pro řešení specifických problémů podřízených stupňů velení, které mohou nejlépe určit, co je pro ně důležité, jak postupovat při řešení těchto úkolů.

Závěrem chci poukázat na některé otázky, spojené se současným stavem teorie strategie a operačního umění. Na shromáždění u FMO bylo řečeno, že v důsledku již známých změn ve společnosti v krátké době došlo i k podstatným změnám v ČSA. Reorganizaci a přemístění Čs. armády bylo nutné uskutečnit bez ohledu na to, že v té době nebyly rozpracovány teoretické zásady strategie a operačního umění. Nebyly jasné stanoveny požadavky na úkoly, způsoby jejich plnění, ani členění ozbrojených sil. Stručně řečeno, teorie byla ve stínu realizačních změn a více, či méně přizpůsobena zejména vytvořenému rozčlenění ČSA, které by mělo platit do roku 1993.

Následující období výstavby bude pokračovat po roce 1993. Abychom se nedostali do stejné situace, je nezbytně potřebné zahájit rozpracování vojenské strategie, zásad operačního umění nejméně s 10 až 15letým výhledem tak, aby požadavky z toho plynoucí jednoznačně definovaly, jak by měla naše armáda vypadat k dané lhůtě a jak postupně tohoto stavu dosáhnout.

Na úkolu by se měly podílet nejen generální štáb a vědecká pracoviště ČSA, ale i ostatní operační stupně velení.

Generálmajor PhDr. Tibor Hochsteiger, CSc.

HISTORICKÁ VĚDA V ARMÁDĚ, SOUČASNÉ POTŘEBY A SKUTEČNOST

Historická věda se v Československé armádě dostala vinou společenského systému v uplynulých desetiletích a předchozího politického režimu do velmi složité situace, která v některých souvislostech přetrvává dodnes. Neplnila v plném rozsahu své nejvlastnější poslání, zvláště teoretickou poznávací funkci, ba ani úkol co nejobjektivnější a nejúplnější rekonstrukce minulosti. Zejména v 70. a 80. letech přestala své nejvlastnější úkoly v podstatě plnit. Zvláště v posledním období byla plně spojována s účelovým a propagandistickým výkladem minulosti, s odůvodňováním legitimacy mocenského monopolu KSČ, tehdejší zahraničně politické orientace i dalších předem vyčleněných i zodpovězených otázek národního a státního bytí. Takto ideologicky usměrňována historiografie v Československé armádě i v celé společnosti ztrácela základní prvky vědy a podléhala se spolu s publicistikou na vážném poškození historického vědomí občanstva, včetně příslušníků armády.

Současné mapování bílých míst i celková "revize" v historii naznačují, jak velké nedostatky a škody postupně vznikly. Narušila se zejména návaznost ve vnímání historických jevů a procesů, včetně dějin armády samé. Po desítky let se zamlčovala, či deformovala legionářská tradice, utajovalo celé zakladatelské období československého státu. Jen málo pozornosti bylo věnováno národnímu, občanskému odboji za druhé světové války, odsouzen k zapomnění, nebo dokonce k odsouzení byl západní odboj, včetně pozemních vojenských i leteckých jednotek, bezpočet statečných vojáků, kteří se tohoto zápasu zúčastnili. A to i na dějišti domácím. V československém protihitlerovském odboji není téměř události a činu, které by nebyly zkresleny a falešným výkladem zdeformovány. Při zdánlivé stabilitě se narušovaly základy československé státnosti, zanedbán byl i proces ozřejmování národní identity našich národů. Falšovaly se zdroje a vlastnosti československé demokracie z let 1918 až 1938 i jejího nejsilnějšího mocenského prvku, československých ozbrojených sil. O poválečném období, kdy byla armáda a především její důstojnický sbor decimovány, je toho dnes už dost známo, i když procesy historické rehabilitace a hodnocení nejsou zdaleka ukončeny.

V této souvislosti je zřejmé, že dnešním klíčovým úkolem historické vědy v armádě (přitom toto zjištění má i širší platnost) je obnovit plnohodnotnou funkci historiografie, bez níž není návrat k formování myšlenkového světa příslušníky armády možný. Znamená to především obnovit poznávací roli historiografie a obnovenou ji vrátit do armády, a to jako součást promyšleného systému. Nedomnívám se, že možnosti svobodné historické vědy jsou dnes ve společnosti a také v armádě plně využívány.

Jde především, mám-li na mysli hlavně armádu, o nastoupení několika základních cest k nápravě. Historický ústav ČSA chce přispět k obnovení poznávací funkce historiografie, a to nikoli jen v tradovaném, úzce účelovém pojetí tzv. poučení z dějin. Bez vědeckého zpracování minulosti není možné současné otázky, problémy i vývojové procesy ve společnosti i v armádě nejen pochopit, natož řešit. Právě v tomto směru jsou státní, národní i vojenské, ale svým způsobem též obecné, či světové dějiny nezastupitelné. Význam tohoto úkolu stoupá s tím, že je nezbytná soustavná příprava velitelského sboru, ale i celé armády v duchu zásad nově vznikajícího demokratického právního státu, ústavního zřízení. Historiografie svým výzkumem, poznáním a výkladem minulosti i svými vědeckými soudy může k plnění tohoto úkolu významně přispět.

Po zhroutil předchozího výchovného systému vzniká v armádě nežádoucí vakuum. Jedním z nosných myšlenkových zdrojů soudobé výchovné soustavy by měly být právě novodobé dějiny našich národů, jejich zápas za národní i státní sebeurčení, za vytvoření a udržení, či obnovu demokratické státnosti, za pokračování a plnou restituci Československé republiky v druhé světové válce a druhém odboji. Klíčový význam v této souvislosti připadá rovněž dějinám meziválečné armády. Je nepopiratelné, že první i druhý národní odboj udržoval a obnovoval dějinnou čest našich národů a vydobyl jim patřičné místo ve vědomí evropské i světové veřejnosti. Důležité jistě bude objasnění všech křížovatek a nejednou tragických zauzlení dějin po roce 1945, jimiž prošla naše společnost i ozbrojené síly. Také tento výzkum může významně přispět k stabilizaci myšlenkového světa i hodnotové orientace příslušníků naší armády. Historiografie má své nezastupitelné místo i při vyjasňování vnějších vazeb společnosti a armády, zahraniční politiky, současně pomáhá formovat vědomí mezinárodních a specificky vojenských souvislostí jejího bytí.

Kromě toho armáda má v oblasti historického výzkumu rovněž nezanedbatelné povinnosti a závazky vůči společnosti i "civilní" historické vědě, domácí i zahraniční. Mimo jiné musí pomoci odstraňovat i ty falešné legendy, mýty a výklady, které se po čtyřicet let do domácího i mezinárodního vědeckého oběhu vnášely.

Historická věda v armádě má proto co do činění nejen s dějinami ozbrojených sil, ale s dějinami celých národů a společenského dění v našich zemích. Jde o výzkum začleněný do srovnávacích, typologických a systémových měřítek, do širších evropských i světových

souvislostí. Také odtud pramení nutnost udržovat a rozvíjet zahraniční styky, podílet se na projektech mezinárodního vědeckého výzkumu.

Při překonávání neblahého dědictví minulých desetiletí nelze zapomínat na to, že neseme zodpovědnost nejen před naší historickou obcí a veřejností, ale v neztenčené míře i před svými kolegy z evropských a jiných zemí. Obzvláště jsme si to uvědomili nedávno na XVIII. kongresu Mezinárodní komise vojenských historiků v Curychu (CIHM) ve dnech 18. až 24. srpna 1991. Od nás se za komunistického režimu šířilo nemálo mýtů a legend, polopravd a nepravd. Je proto naší vědeckou, ale i morální povinností dát plný průchod historické pravdě a tyto "naše viny" překonat.

Ještě jednu poznámku. Jednání kongresu se totiž zúčastnilo i několik vojáků profesionálů, nikoli však historiků. Byli jsme překvapeni, nejednou až ohromeni jejich konkrétními, bohatými znalostmi vojenských dějin od nejstarších dob až po současnost. Pro náš důstojnický sbor je to přinejmenším poučné, snad i varovné, máme-li si plně uvědomit, bez čeho nemůže moderní důstojnický sbor v mezinárodním měřítku obstát.

Zahraníční styky a zapojování naší práce do mezinárodních souvislostí historického poznání se stává jednoznačně podmínkou, bez jejíhož dodržování snaha po správném obsahu i-využití našeho poznání vyzní naprázdno a bude znovu deformována svírajícím, limitujícím národním, či úzce státním pohledem. A to není z hlediska dnešní "společenské objednávky", ba ani z hlediska vlastních potřeb rozvoje oboru myslitelné, natož žádoucí.

Kromě řečeného vidím místo vědecké historiografie v armádě (nejen v ní) i v tom, aby čelila nepravdivým, ryze senzacechtivým, novým deformacím historie, produkovaným hlavně aktuální politickou publicistikou. Chceme vytvářet v podmínkách tvůrčí svobodné práce takovou soustavu znalostí, která by napravovala minulost, ale současně čelila jakýmsi padělkům "naruby" a vytváření nových falešných legend a mýtů.

Historický ústav Československé armády byl zřízen rozkazem ministra obrany ČSFR č. 17/1990, jímž byl současně zrušen bývalý Vojenský historický ústav, který se po čistkách na přelomu 60. a 70. let stal ještě více než dříve účelovým zařízením tehdejší Hlavní politické správy ČSLA. Vedoucí pracovníci bývalého VHÚ z nově vytvořeného ústavu odešli. Do rekonstruovaného ústavu se na vedoucí místa a jako vědeckí pracovníci vrátili někteří z těch, jímž bylo více než dvacet znemožňováno vědecky se uplatnit, zejména publikovat výsledky své práce. Současně byli a jsou přijímáni mladší i zcela začínající, odborně však připravení pracovníci. V této souvislosti je možné konstatovat, že se ústav stává ve svých základních součástech a funkcích vědeckým pracovištěm s uznávaným postavením v rámci armády, a také československé i zahraniční obce historiků. Zásadní reorganizace ústavu zahrnovala nejen organizační změny (zejména rozchod s oborem přímo nesouvisející správy sociálních výzkumů), ale především zastavení kritického přezkoumání dříve vyhlášených projektů (např. tzv. syntézy československých vojenských dějin). Ústav v této souvislosti se souhlasem FMO a ve spolupráci s dalšími vědeckými pracovišti v ČSFR nově formuloval své poslání i základní úkoly a vyjádřil je ve svém statutu i v dlouhodobém programu vědecké práce.

Z uvedeného je zřejmé, že jsme museli přistoupit k budování ústavu na zcela nových východiscích.

Především jsme ho pojali jako vědecké zařízení autonomního vědeckého výzkumu. Chce se stát stánkem svobodného a pravdivého poznání, a naopak, nikdy už nechce být ideologickým přísluhovačem nějakého, byť třeba dominujícího politického subjektu. Jedině svými konkrétními pracovními výsledky, jejichž prostřednictvím se hodlá plně podílet na utváření občanského, státního, národního vědomí a na rozvíjení historického, vojensko-teoretického myšlení v armádě.

Ústav je vojenským zařízením, organicky spjatým s armádou, s její vědeckou potřebou i s úkoly na poli historiografie, muzejnictví a archivnictví. Jsme si plně vědomi i svého úkolu, podílu na výchově v armádě, již poskytujeme soustavně desítky expertíz, přednášek a účelově zaměřených publikací.

Jako armádní zařízení jsme přitom svým vztahem, postavením a posláním federálním ústavem s celostátní působností. Hlásíme se přitom ke všemu kladnému, cennému z minulosti ústavu, naopak obnovujeme a rozšiřujeme dříve potlačované tradice vojenskohistorické činnosti, a proto jsme ustavili a vytyčili celé nové úseky historiografického výzkumu, především zintenzivňujeme svoji práci všemi dostupnými metodami, mimo jiné způsobem týmové práce.

Ústav je nedílnou, nikoli izolovanou součástí české a slovenské historické obce. Všechny klíčové vědeckovýzkumné úkoly řeší v úzké součinnosti s ústavu a pracovišti představujícími úsek obecných i národních dějin, některé výzkumné úkoly celostátní povahy přímo sladěje.

Už byla naznačena snaha ústavu pomáhat vojenskému školství všech stupňů. Bylo by možná užitečné (ovšem při vědomí, že odmítáme jakoukoli monopolizaci vědecké práce) v něčem se vrátit k osvědčeným zkušenostem z dřívějšíka, naopak je rozšířit a převzít na sebe koordinační poslání ve vojenskohistorickém výzkumu. V každém případě je naší touhou, aby se nové poznatky i objevy, k nimž dospějeme, staly co nejdříve majetkem celé odborné a pedagogické obce v naší armádě, abychom pomáhali přímo, osobní účastí na pedagogickém procesu, i nepřímo, výsledky své práce, vysokému vojenskému školství.

Práce Historického ústavu ČSA je v současné době soustředěna především na historii prvního i druhého odboje, respektive na naše dějiny v obou světových válkách a také na období první republiky, zvláště armády v něm. Zabýváme se vojenskou problematikou na území našich republik a celé federace před rokem 1918, zvláště v 19. a na počátku 20. století, a také soudobými dějinami armády po roce 1945; i tyto otázky jsou v našem programu samozřejmě nezastupitelné. Poměrně rozsáhlý prostor jsme vytvořili pro úkoly rehabilitační; věnují se tomu snad všechna oddělení a dokonce jsme tímto úkolem pověřili zvláštní skupinu historiků. Jsme totiž žádání o konzultace a expertízy vojenskými i nevojenskými orgány našeho státu.

Zásadním úkolem Historického ústavu Československé armády je trvale v souladu s všeobecně uznávanými zásadami svobodné vědecké práce i s kladnými tradicemi vojenského dějepiscetví shromažďovat a zpracovávat archivní, knižní fondy i hmotné památky k dějinám českého a slovenského vojenství, k dějinám armády. V první řadě jde o historii a popularizaci politického, zvláště ozbrojeného boje Čechů a Slováků za svobodu, národní osvobození, vytvoření a obnovení československého státu v obou světových válkách.

Památník odboje se snaží navázat na vědecké tradice a společenské postavení Památníku osvobození z období meziválečné republiky. V badatelské práci v oblasti dějin odboje v obou světových válkách, ale i v dalších otázkách má už dnes v soustavě vědeckých pracovišť ČSFR vyhraněné místo; uznávaným koordinačním střediskem celostátního výzkumu i příslušných mezinárodních styků. Nedílnou součástí celého Historického ústavu ČSA jako vědeckovýzkumného, muzejního a archivního pracoviště je též oddělení vojenských dějin Slovenska v Bratislavě, které se chce ve spolupráci s dalšími institucemi profilovat mimo jiné jako středisko československé vojenské historiografie a vědeckého studia dějin odporu ve Slovenské republice.

Nedlouhé období nového zaměření badatelské práce současně ukázalo, že v zájmu sladění výzkumu a jeho verifikace vnitřní oponenturou bude postupně nutné zjednodušit vnitřní členění a vzájemné vazby jednotlivých, dosud ve značné míře samostatně fungujících oddělení, včetně vojenskohistorického, a soudobých dějin armády. Tyto změny vytvoří zároveň podmínky pro objektivnější pohled na pracovní výkonnost, schopnosti týmů i jednotlivců, pro hlubší uplatnění skupinové práce na jednotlivých projektech vědeckého programu celého ústavu.

V podmínkách Československé armády jsou nezastupitelnými a jedinečnými takové součásti ústavu, jako je **Vojenské muzeum** s více než 50 tisíci sbírkových předmětů v odhadované ceně kolem dvou miliard korun; jsou uloženy a zpřístupněny ve čtyřech depozitářích a výstavách na Žižkově, Hradčanech, ve Kbelích a nově ve Svidníku. Roční

návštěvnost stálých i proměnných výstav Vojenského muzea dosahuje 100 tisíc osob. Je důležité, že na rozdíl od jiných podobných zařízení nebyl zaznamenán pokles zájmu. I v roce 1991 (za tři čtvrtě roku) navštívilo trvalé výstavy muzea i krátkodobé výstavy už téměř sto tisíc lidí. V souvislosti s problémy finančního zajištění se však komplikuje výstavba trvalé expozice odboje a československé armády v muzeu na Žižkově, což je nahrazováno krátkodobými výstavami.

Archivní fondy uložené ve **Vojenském historickém archivu** představují už více než 17 tisíc běžných metrů archiválií a tvoří základní zdroj vědeckého výzkumu dějin armády, odboje, občanského i vojenského, ale i dalších vojenských sil, jež působily na našem území. Fondy jsou stále doplňovány, jejich studiu se každoročně věnuje asi dva tisíce badatelů. Zájem o studium v našem archivu v současnosti dále vzrůstá, a to zejména v zahraničí, neboť mnohé instituce projevily a projevují zájem o kopie pro ně jinak obtížně dostupných materiálů. Technické vybavení ústavu i archivu, jakož i dalších podobných zařízení však neumožňuje těmto žádostem vždy plně a rychle vyhovět. Ztrácíme tím leckdy i zdroj příjmů ve volně směřitelných měnách.

Součástí ústavu je též specializovaná **vědecká knihovna**, která obhospodařuje zhruba 160 tisíc knižních jednotek.

Po vzniku Historického ústavu Československé armády byly podniknuty rozhodné kroky k jeho zapojení do mezinárodní obce vojenských historiků. Byly navázány cenné osobní styky, zejména však byla na institucionální základně ústavu ustavena Společnost pro studium dějin druhé světové války, okupace a odboje (s mezinárodním členstvím) a nově vytvořena Komise pro vojenské dějiny ČSFR (též s členstvím v Mezinárodní komisi pro vojenské dějiny - CIHM). Mezinárodní spolupráce se rozvíjí i po muzejní a archivní linii. Ústav se nevyhýbá ani spolupráci s nejrůznějšími kluby přátel vojenské historie a podobnými organizacemi, naopak snaží se o co nejtěsnější pracovní styky s nimi.

V souladu s výše naznačenými potřebami, úkoly a posláním historické vědy v naší armádě připravil ústav nemálo nových studií a závažných publikací. Mezi nimi práci představující základní přehled moderních dějin Československa a jeho armády v nich, rozsáhlou studii o dějinách československé armády v letech 1918 až 1938. Pro ministra obrany, branný a bezpečnostní výbor Sněmovny národů zpracoval rozsáhlý rozbor role československé armády v přípravách, průběhu intervence vojsk tehdejší Varšavské smlouvy v naší zemi v roce 1968 i v počátcích normalizace (je významně zapojen do práce Komise vlády ČSFR a Komise vlády Slovenské republiky pro přezkoumání událostí z let 1967 až 1970). Doufáme, že po potlačení nedávného puče v SSSR se pro nás stanou i sovětské archivy alespoň částečně přístupné. Hlavním kritériem naší práce jsou pro nás fakta, jejich správná interpretace a správné zhodnocení. V tomto smyslu neumožňují chybějící sovětské archivní prameny ještě mnohé otázky moderních dějin spolehlivě vyložit. V této souvislosti poznamenám na okraj, že i u nás bylo nemálo archivních dokumentů v podmínkách totality zničeno, i zašantročeno. Určitá benevolence to umožnila dokonce ještě po listopadu 1989. Naštěstí v moderních dějinách se toho mnoho utajit nedá: dokumenty jsou většinou ve více, či méněčetném počtu. Stálému sběru dokumentace věnujeme proto mimořádnou pozornost.

Nedávno ukončila skupina našich pracovníků **encyklopedický slovník k dějinám prvního odboje**, Češi a Slováci na rozcestí 1914-1918. Zhruba 700 jmenných i věcných hesel na devítistech stranách by se mělo stát příruční knihou učitelů, novinářů, publicistů, pracovníků výchovného úseku v armádě i v dalších zařízeních. Zatím jsme však nenašli nakladatele. Nyní se pracuje na dvou slovníkových příručkách k prvnímu i druhému odboji; ty mají svoje vydání předběžně zajištěno.

Je dokončován přehled organizačního vývoje a rozmístění československé armády v jejím dosavadním vývoji, i další závažné úkoly. Ve spolupráci s Historickým ústavem SAV je připravována publikace o ozbrojeném boji Slováků za druhé světové války a ve Slovenském národním povstání.

Přes značné nároky na čas se ústav samozřejmě nevyhýbá ani těsné spolupráci s jednotlivými útvary a vyššími velitelskými stupni armády. V této souvislosti předem upozorňujeme na nepochybný význam dvou klíčových výročí v roce 1992 - bitvy u Zborova (2. července 1917) a atentátu na zastupujícího říšského protektora R. Heydricha (27. května 1942).

Historický ústav ČSA se též rozhodujícím způsobem podílel na úspěšné mezinárodní vědecké konferenci k 125. výročí bitvy u Hradce Králové, z níž bude vydán sborník příspěvků a diskusních vystoupení.

Na našich oprávněných záměrech nemůže nic změnit ani období finančních, hospodářských potíží. Samozřejmě, že se i ústav musí přizpůsobovat novým podmínkám tržní ekonomiky, mít na zřeteli všechny aspekty a zdroje, které přinášejí demokratické a tržní mechanismy v našem státě. Zatím se ovšem stávají v naší snaze o širokou vědeckou komunikaci a zajištění "výstupu" našich poznatků finanční těžkosti dosti obtížnými. Materiálně technické vybavení ústavu dosud nedovoluje, abychom své práce vydávali vlastními silami.

Ani tyto překážky však nám nemohou zabránit v úsilí o naplnění myšlenek, jež stály u kolébky obnovení Historického ústavu ČSA - Památníku odboje, které souvisí s novou situací ve vytváření demokratického systému a armády v něm.

Plukovník doc. PhDr. Jaromír Cvrček, CSc.

SPOLEČENSKÉ VĚDY A JEJICH UPLATNĚNÍ V ARMÁDĚ

Potřebujeme společenské vědy v armádě? Pokusím se odpovědět na tuto otázku zatím tak obecně, jak je položena. Z určitého hlediska ano a z jiného ne. V mnoha vyspělých demokratických zemích jsou obecné problémy vojenství a armády, zvláště pak vztah armády a společnosti, procesy náboru, profesionalizace, ale i jiné otázky z hlediska společenskovědního zkoumány mimo armádu. Některé univerzity mají k tomuto účelu vytvořena svá výzkumná střediska. Za všechny je možné jmenovat The University of Chicago, Université de Toulouse, King's College London apod. V tomto pojetí jsou ozbrojené síly, armáda, chápány jako důležité společenské instituce, jejichž charakter, funkce a činnosti nejsou záležitostí pouze jich samotných. Za těchto okolností vědecké, či vědecko-pedagogické instituce armády jsou nepočetné, zabývají se pouze poznáváním vnitřních sociálních procesů a společenskovědním aspektem samotné vojenské vědy. Civilní a vojenská vědecká zařízení při řešení všech výzkumných úkolů však úzce spolupracují.

Taková tradice u nás však není. Armáda byla v našich podmínkách po mnoho let pro civilní zařízení "tabu" a zdá se, že i univerzity si přímo zakládaly na tom, že se jich tato tematika netýká. To je tedy skutečnost, ze které je nutné vycházet. I v oblasti společenských věd je zatím naše armáda "odsouzena" k sebepoznávání, i když byly učiněny první kroky k tomu, aby tento kruh byl překročen, a to jak v šedesátých letech, tak i v současnosti.

Jaká tradice tedy u nás je? Jak se utvářel vztah vojenství a společenské vědy uzavřený armádním "dvorem", střežený vojenským tajemstvím? Odpověď na tuto otázku je velice důležitá.

Bez nadsázky je možné říci, že totalitní moc drasticky obnovena po vpádu vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR v r. 1968 společenskovědní poznání vlastně nepotřebovala. Funkce a organizační výstavba armády byla dána sovětským vzorem, sociální procesy se regulovaly masovou čistkou, strachem, čistě autokratickým rozhodováním, vylepšenými preferencemi i závratnou kariérou věrných. Ba co více, společenskovědní poznání novým mocipánům v armádě muselo silně vadit, neboť vždy představuje více, či méně odpovídající "zrcadlo" společenské reality, ale také permanentní hodnocení účinnosti rozhodování a posuzování subjektivních zásahů do této skutečnosti. A tak následovala praktická opatření:

- "Rozeznání" badatelů, pro které bylo objektivní poznání společenských procesů rozhodujícím motivem i kritériem činnosti.

- Potlačení těch teoreticko-empirických předmětů ve výuce i výzkumu, které by mohly odhalovat iracionální rozhodnutí a jejich důsledky nesmlouvavou řečí faktů, důkazů.

Za účelem vytváření iluze vědeckosti byly rozvíjeny takové obory, jako jsou historický materialismus, vědecký komunismus, marxistická politická ekonomie, historie KSČ a stranickopolitická práce. Rozvoj těchto "věd" umožňoval eklektické zdůvodňování libovolných kauzálních závislostí, teoreticky nastoloval zákonitost třídního boje, předem klasifikoval přátele i nepřátele, v rozporu s fakty dokazoval neodvratitelný zánik kapitalismu, jakož i historické vítězství reálného socialismu. Povýšení stranickopolitické práce na vědu mělo za následek vytváření iluze, že základní zdroj poznání je v kolektivní moudrosti strany, degradoval společenskovědní pracovníky na "rozpracovavače" usnesení sjezdů a zasedání ÚV. Poznávací proces nebyl spatřován ve věrném obraze společenské reality prokazatelném i empiricky, ale ve vývoji subjektivních hodnocení různých ideologií. Citát ideologické autority byl povýšen na společenský fakt. V tomto období byly zadávány výzkumné úkoly jako např.: Poznatky o realizaci současné politiky KSČ, Uplatňování leninského stylu práce velitele v procesu zvyšování morálněpolitického stavu, Nedílná velitelská pravomoc na stranickém základě, Podmínky utváření třídních a internacionálních názorů a postojů vojáků základní služby, Soudobý antikomunismus a obrana socialismu apod.

Je zcela přirozené, že se tato praxe musela dotknout těch zbytků společenskovědní fronty, která v armádě přečkala kádrovou vlnu normalizace. Vyučované předměty byly na hony vzdáleny praxi vojsk. Seznamování s dogmaty marxismu nevyžadovaly rozvoj předmětu a vědecká aplikace stranických usnesení se obešla bez rozvoje metodologie vědy. Podstata poznávacího procesu, v němž se starý systém poznatků konfrontuje s novou praxí a tím vzniká systém nových poznatků, byla fakticky v postavení revizionistického kacířství. Pracovníci společenských věd přestali mít poznávací motivaci. Část jich zlenivěla a ta druhá začala pracovat na sobě, na svých titulech, publikacích, aniž by se ovšem pokusila překročit hranice oficiální ideologie.

Bylo by však neobjektivní, kdybych si nevšiml i jiného procesu, který začal na počátku osmdesátých let a zvláště potom po r. 1985. Režim se dostával do krize a nejínak tomu bylo s armádou. V SSSR povolili některým společenským vědám "ideologickou uzdu" a začali se zajímat o veřejné mínění. K tomu došlo i u nás. Při VHÚ bylo zřízeno vojenské pracoviště pro výzkum veřejného mínění. Správa pro sociální výzkumy začala dostávat i poněkud jiná zadání úkolů, jako např.: Vztah mladých důstojníků a praporčíků k vojenské službě, Základní životní podmínky vojáků z povolání, Problematika alkoholismu a jiných toxikomanií v armádě. V rozvoji společenských věd, ve výzkumu a jeho uplatnění v praxi se však téměř nic nezměnilo. Nová témata vyvolaná pouze momentální užitelnou potřebou nemohla najednou změnit stav výzkumné základny, ani překročit ideově mocenské meze, v nichž se velení armády pohybovalo. Pokud se však našel výzkumník, který se odvážil tuto mez překročit a

vydat se cestou skutečného vědeckého poznání, bylo mu to málo platné, neboť zprávy z takovýchto výzkumů byly i v době "přestrojky" bezpečně "trezorovány".

Z řečeného tedy vyplývá, že nově se utvářející demokratická společnost, reorganizovaná armáda, ale i nově pojaté vojenství budou skutečné společenské vědy nutně potřebovat. Obecná odpověď na obecně položenou otázku nás však nemůže uspokojit. Jde totiž o to, k čemu budou tyto vědy potřebovat a jakou by měly mít podobu, aby se jednak jako vědy mohly rozvíjet, za druhé, aby přinášely společenský účinek.

Obsahové zaměření společenských věd a výzkumu

V naší armádě byla vždy věnována velká pozornost vojenské historii, historii armády a jejím tradicím. Toto zaměření bylo zřejmě ovlivněno i tím, že skutečně bojových tradic ve srovnání s jinými zeměmi bylo u nás v tomto století poskrovnu. Ideologizace historické vědy za posledních čtyřicet let však nadělala veliké škody ve vědeckém poznání. Mnohé události byly prostě z dějin vymazány, jiné patřičně upraveny ve prospěch zájmu vládnoucí garnitury a jejich zahraničních protektorů. Očistit československé vojenské dějiny i tradice ČSA od starých nánosů, včetně hluboké vědecké analýzy posledního období a jeho vlivu na ozbrojené síly, to je nyní naléhavý úkol historiků.

Ve zcela novém světle se objevuje potřeba poznávání ekonomických procesů ve vojenství a zvláště v armádě. V minulých letech Čs. armáda ekonomickou vědu fakticky nepotřebovala. Hmotné a finanční požadavky se do značné míry vytvářely v Moskvě a příslušné stranické orgány zabezpečovaly, aby požadavky armády byly v rozpočtu zohledněny. Potom už šlo jen o rozdělování a vyúčtování. V současné době se však stáváme armádou samostatného svrchovaného státu, řídíme se vlastní vojenskou doktrínou, stále více se ocitáme v podmínkách tržního hospodářství, tlak na snižování vojenských výdajů narůstá. Kde snižovat náklady? Jak je snižovat? Jak se ekonomicky chovat? Co je vlastně účinné a co neúčinné? Do čeho především investovat? To všechno jsou v současnosti závažné otázky adresované nejen praxi, ale i ekonomické vědě. Navíc samotný charakter armády ve všech opatřeních, změnách a rozhodnutích naléhavě staví otázku i širší společenské účinnosti. Ne každé úsporné opatření může totiž znamenat ekonomický účinek a ne každý ekonomický účinek je i efektem společenským. V této oblasti ekonomická věda, její jednotlivé obory, jako např. ekonometrie, mohou přinášet cenné poznatky a metodologie ekonomické vědy může pomoci řešit i společenskou účinnost.

Mimořádně závažným tématem vědeckého poznání současnosti je postavení ozbrojených sil, zvláště armády ve společnosti. Z tohoto postavení se totiž odvozují funkce armády, její charakter, vztah veřejnosti k armádě, možnosti náboru, profesionalizace i postavení vojenských profesionálů. Je zajímavé, že vztah společnosti a armády nyní vědecky řeší téměř ve všech vyspělých demokratických zemích. U nás je tento vztah zatížen mnohaletým neplnoprávným postavením v koalici, více jak dvacet let trvajícím okupací Sovětskou armádou a hlavně charakterem výstavby ohromné útočné armády prvního sledu, tzv. světa socialismu, která byla zvláště v posledních letech silně izolována od občanské veřejnosti.

Je zcela přirozené, že vztah společnosti a armády, proces zapojení armády do demokratické společnosti úzce souvisí s vnitřními sociálními procesy. Změna charakteru funkcí, početní snižování, nová organizace, přemísťování, zvláště pak profesionalizace armády jsou tak vážné sociální procesy i hluboké zásahy do sociálního profesionálního členění jak společnosti, tak armády, že je nelze řešit intuitivně, či na základě jakési "kolektivní moudrosti" několika politiků nebo vojenských činitelů. Ke slovu zde musí přijít sociologie vojenství a armády, vojenská psychologie, etika, právní věda, pedagogika dospělých, hlavně teorie řízení a informatika.

Závažným společenskovědním problémem je hodnotová orientace obyvatelstva a zvláště mládeže k takovým hodnotám, jako je stát, vlast, obrana země, služba v armádě. Na tuto

problematiku navazuje motivace k vojenské službě, vědecké poznání nároků vojenské služby, otázky výběru, účinné přípravy, průběhu služby, jakož i sociálního zabezpečení. Mnohdy se potřeba nové organizace a způsobu velení v armádě spojuje pouze s novou technikou, tím i s novými způsoby vedení boje. Ale to nestačí. Prvořadou otázkou nových požadavků soudobého vojenství je nastolení zcela nových mezilidských vztahů. Nová technika i technologie vedení boje vyžadují pružnější organizaci, vysokou míru samostatnosti výkonných jednotek, tím i značnou delegaci pravomoci, odpovědnosti a důvěry. Místo autokratických vztahů spoléhajících se výhradně na všemocnost rozkazu se dostávají do popředí partnerské vztahy, široký podíl odborníků na přípravě řešení, umění vést lidi, smysl pro profesionální vojenskou čest apod.

Vedle závažných otázek, v nichž jde o celoarmádní sociální procesy, jsou i mnohé další částečné problémy, jejichž řešení se bez společenskovědního poznání neobejde. Jsou to např. postavení, pracovní, či organizační podmínky a sociální problémy některých kategorií nebo skupin (vojáci z povolání, v základní službě, civilní pracovníci, pracovníci sociálního řízení, poddůstojníci). Částečným problémem může být i vypracování profesiogramu důležitých vojenských funkcí, modely profesionálních drah důstojníků u jednotlivých druhů vojsk, fyzikální a sociální stránka pracovního prostředí u určitého svazku, útvaru, nebo pracovní uplatnění vojáků z povolání po odchodu z armády.

Rozpuštění stranickopolitického aparátu a Vojenské kontrarozvědky jako kladné opatření revoluce vedlo ve svých důsledcích i k zániku formálně vybavené i neformální zpětné informační vazby velení armády. Nástupnické orgány nejsou schopné staré zdroje informací nahradit. Na pomoc přispěla společenskovědní fronta s nabídkou kvalifikovaného průzkumu veřejného mínění. Výzkumy postojů vojáků k politickým otázkám, k závažným zákonným normám i důležitým rozhodnutím velení armády, jakož i k připravovaným reorganizačním změnám se staly významným pomocníkem při rozhodování, ale i nástrojem širší spoluúčasti na něm.

Naskýtají se další otázky a problémy, ve kterých by společenské vědy spolu s vojenskou vědou a technickými vědami měly přispívat přípravě k účinné vojenské obraně země. Jsou však dva důvody, proč tuto úlohu zatím účinně neplní. Jedním z nich je skutečnost, že vojenští, zvláště techničtí vědci, neznají možnosti soudobé společenské vědy, o takovou spolupráci neusilují. Druhá příčina spočívá v tom, že společenskovědní pracovníci v armádě potřebují určitý čas k tomu, aby konstitovali své obory, dopracovali se k novému systému poznatků takové kvality, aby do tolik potřebné symbiózy vědeckého poznání mohli bez obav vstupovat a teorie vyššího dosahu formulovat.

Za jakých podmínek mohou společenské vědy přinášet společný účinek

Rozhodující podmínkou je prostor pro bytí a rozvoj společenských věd. Jestliže se otázky vojenství a armády nezkoumají mimo armádní organizaci, pak musí zatím takový prostor vytvořit sama armáda. Uvažovat tak, že je nutné vymezit, co je nezbytné zkoumat, podle toho vytvořit výzkumnou základnu a uložit úkoly, je možné pouze v té nejobecnější podobě. Jakmile je tento princip použit pro momentální utilitární poznávací potřebu, je pohřbena účinnost. Věda, společenská věda i každý vědní obor představují totiž svébytný organismus, od kterého nelze svévolně používat nebo pěstovat jen část. Navíc se momentální potřeby poznávání zvláště v armádě dosti rychle mění. Zásahy rozhodovací sféry do vědy v zájmu účinnosti nesmí narušit ty mechanismy, které umožňují její bytí a rozvoj. Věda jako nástroj poznání není také určována jen předmětem, který zkoumá, ale musí mít rozsáhlý systém dřívějších poznatků, ale i vlastní metodologii. Jakmile bychom vědu odvozovali pouze od předmětu, který má být poznán, podobali bychom se názorně řečeno člověku, který si chce v době programových univerzálních obráběcích strojů opatřit ten nejlevnější soustruh za účelem uskutečnění jedné operace, kterou zrovna potřebuje. Taková hospodárnost by se

vůbec nevyplatila a přitom by ani požadované "opracování" nedopadlo dobře. Věda a vědecké poznání je specifický nástroj, do jehož řízení a organizace by neměli přímo zasahovat lidé, kteří tomuto citlivému organismu nerozumějí. O charakteru společenských věd, které nepracují vždy jen s exaktními důkazy, ale naopak s velkou mírou pravděpodobností, to platí dvojnásobně. Svěbytnost řízení vědy vědci vůbec neznamená neodpovědnou nehospo-dárnost a naprosto nesnižuje význam vnější společenské objednávky omezené finančními prostředky. Je to spíše záruka, že se rozhodovací sféře dostane kvalifikované informace o tom, jak hospodárnost nejlépe zabezpečit, jak společenskou objednávku nejlépe vyjádřit a zmíněný "nástroj" uchovat na úrovni požadavků.

Druhou podmínkou je rozvoj jednotlivých vědních oborů. Jde jak o kvantitativní, tak kvalitativní stránku, ale i o vzájemné mezioborové proporce. Tato podmínka má vztah nejen k výzkumům, ale i k přípravě výzkumníků a má svůj význam i pro připravenost pracovníků praxe. Všichni známe redukci tak náročného vědního oboru, jakým je sociologie na jednu z jejích technik představovanou dotazníkovým šetřením, či dokonce anketou, nebo vydáváním průzkumu veřejného mínění za empirickou sociologii, či sociální psychologii. Často se např. setkáváme i s ahistorickou interpretací sociologickými, či psychologickými metodami získaných dat, nebo naopak přehistorizováním empirických dat bez hlubšího teoretického rozboru, syntézy atd. Rozvoj vědních oborů se zpravidla uskutečňuje u jednotlivých kateder vysokých škol. Výuka a celá didaktická práce je významným třibením, upřesňováním kategoriálního aparátu, jejich vzájemných vazeb v rámci daného předmětu. Pokud se však současný systém poznatků, sebelépe uspořádaný a sebedůmyslněji vykládaný posluchačům, "nesetká" prostřednictvím výzkumu se společenskou praxí, začíná proces jeho postupné degenerace. Tím je dána nutnost, aby se učitelé jednotlivých kateder účastnili této "konfrontace". Dělat však výzkum pouze za účelem rozvoje oboru a kvalitní výuky, to je málo. Škola pak nemůže plnit ani své základní poslání, aby z posluchačů vyrůstali lidé, kteří praxi rozumí a "posouvají" ji kupředu. Také jednooborový výzkum je nepostačující. Vráťme-li se k obsahovým otázkám výzkumu, pak zjistím, že nejdůležitější objekty poznání jsou sociální procesy, jímž s použitím jednoho vědního oboru nelze porozumět a nebo, že oblast nepoznaného se nachází především na "rozhraní" mezi vědními obory. Nechci tvrdit, že univerzálně víceoborově vzdělaným badatelům je úplně odzvoněno, ale soudobá účinnost poznávacích procesů je založena především na mezioborovém týmu a jeho dlouhodobé cílevědomé práci. Nutnost dlouhodobého mezioborového týmu, stále náročnější terénní sběry informací a požadavek nerušené analytické práce postupně vyúsťující do teorií vyššího dosahu, to vše je nad síly katedry. A tak se již dávno zrodila myšlenka účinné a profesionálně pracujících výzkumných zařízení, která nejsou vázána procesem pedagogické práce, pracují přímo pro rozhodovací sféru a podle jejích požadavků. Sladit přípravu a vědeckou činnost výzkumníků, pedagogickou i výzkumnou práci učitelů, jako i přípravu důstojníků pro praktickou řídicí činnost ve vojenských tak, aby nové společenskovědní poznatky dokázali uplatnit ve své činnosti, je složitá záležitost. Společensky účinné řešení uvedené problematiky nelze zabezpečit administrativním rušením, či přepodřizováním jedné druhým bez přihlídnutí k dané situaci a možným důsledkům. Zdá se, že určitou zárukou správného přístupu k řešení by mohla být vědecká konference a následné ustavení vědecké rady pro společenské vědy v armádě.

Za třetí podmínku účinnosti společenskovědní práce v armádě považují rozvětvené mezinárodní styky a spolupráci. Zdroj účinku spatřují nejen v tom, abychom nezkoumali dávno vyzkoumané, ale abychom co nejrychleji dohnali zameškané, především v takových oborech, jakými jsou sociologie vojenství, vojenská psychologie, teorie řízení (sociální aspekty), etika a pedagogika dospělých. Je přirozené, že problémy ČSA a zvláště její přestavby se vyznačují značnou sociální specifikou, zvláště ve srovnání s armádami vyspělých demokratických zemí. Nicméně některé armády procházely podobnými procesy, musely řešit podobné sociální problémy a v převážné většině směřují i k podobným cílům. Zvláště cenné a plně uplatnitelné jsou metodologické otázky společenskovědních oborů, obsahové zaměření i uspořádání

vědeckovýzkumné základny i vzdělávacích soustav vojenských škol. Za ekonomicky nejúčinnější považují zapojení společenskovední základny ČSA do mezinárodních vědeckých institucí, jejichž prostřednictvím je přístupné poměrně široké spektrum společenskovedních poznatků z většího množství zemí. Zde se nám podařilo navázat přímé styky s vojenským výborem ISA (mezinárodní sociologická společnost), s evropskou výzkumnou organizací ERGOMAS (European Research Group on Military and Society) a s renomovaným IUS (Inter University Seminar) při univerzitě v Chicagu, který sdružuje vojenské společenskovední badatele nejen z USA, ale i 70 států. Prostřednictvím mezinárodních organizací se máme možnost dostávat na různé tematické konference a semináře, jakož i k informacím referátového charakteru.

Pomocí ERGOMASU vstupuje ČSA i do mezinárodní výzkumné spolupráce. Zkušenosti ze společenskovední přípravy vojáků z povolání, vědecké přípravy a metodologie vědecké práce je však možné zpravidla získávat pouze bilaterální spoluprací s konkrétními výzkumnými a pedagogickými institucemi jiných armád. ČSA je na samém počátku oživování svých záměrů. První konkrétní kroky byly vykonány s německými vojenskými zařízeními (Sozialwissenschaftliches Institut v Mnichově, Zentrum für Innere Führung v Koblenzi), s francouzskou armádou (Centre de Relations Humaines v Paříži) a dalšími. Usilujeme o obnovení vztahů s polskou společenskovední frontou v armádě, ale i dalšími státy patřícími do bývalé Varšavské smlouvy. V oblasti hlubších bilaterálních vztahů se společenskovedními zařízeními jiných armád je však situace velmi složitá, neboť samostatnou delegaci výzkumníků těžko někdo do zahraničí vyšle a tím je dána i možnost přijetí. Zařazení jednoho společenskovedního pracovníka do oficiální delegace armády je sice užitečné, ale z hlediska hlubšího poznání výzkumné, či pedagogické práce a studia metodologických otázek výzkumu i výuky zpravidla málo účinné. Proto je nutné se spoléhat hodně na písemný styk a výměnu informačních materiálů.

Čtvrtým problémem účinnosti je personální situace v oblasti společenských věd v armádě. Zde se potýkáme s největšími potížemi způsobenými minulým obdobím. Např. dva konkursy na poměrně výhodná místa ve Vojenském ústavu sociálních věd, ale i do dalších zařízení nás přesvědčily o tom, že připravení lidé pro samostatnou práci ve společenských vědách v armádě prostě nejsou. Co však existuje, je naprosto nekritická představa mnoha lidí s univerzálním, značně zideologizovaným vzděláním, že mohou vědeckou práci bez problémů ihned dělat. To je další důkaz o tom, jak je společenskovední práce v armádě chápána. Jako úplně katastrofální se ukázaly jazykové znalosti většiny uchazečů o společenskovední práci. Lidé, kteří se i několik let učili anglicky, německy, i francouzsky, nejsou schopni přeložit jednoduchý text, o aktivním použití cizího jazyka ani nemluvě. To vše tedy znamená především začít pracovat s mladými talentovanými pracovníky a za druhé, motivovat starší zkušené pracovníky, aby si urychleně své znalosti doplnili. V našem ústavu jsme použili obě cesty. Zvláštní význam však přikládáme mladým talentům, jejich vyhledávání, přípravě a tím i cílevědomé generační obměně výzkumníků. Znovu se dostáváme i v této oblasti k otázce skutečného rozvoje a účinnosti společenskovední práce. Je přirozené, že začínající mladí pracovníci nemohou ihned produkovat a být výkonní. Naopak ubírají část kapacity starším zkušenějším výzkumníkům, kteří se jim musí věnovat. Bude na místě trpělivost a poněkud jiný, než čistě okamžitě prospěšný pohled na účinnost. Jde o nutný cílevědomý proces investice "do lidí", který sice nepřinese ovoce hned, nebo zřítla, ale jeho společenský účinek bude v budoucnosti o to vyšší. Tito lidé budou vytvářet společenskovední poznání vojenství a armády již v těch letech, které tak často uvádíme jako horizont našich cílů. Bez nich bychom těžko těchto cílů dosáhli, ale už vůbec bychom nezabezpečili další vývoj. I v této oblasti se totiž dá žít na úkor budoucnosti.

Plukovník doc. Ing. Libor Gašpírek

K ZMENE BOJOVÉHO POUŽITIA DELOSTRELECKÝCH JEDNOTIEK

V článku chcem publikovať niektoré názory na bojové použitie delostreleckých jednotiek. Názory nie sú v súlade s platnými odbornými predpismi. Časť názorov som uviedol na metodickom zhromaždení SRVD MO.

Delostrelecké jednotky pre vedenie boja zaujímajú bojovú zostavu. Všeobecné požiadavky na členenie bojovej zostavy sú uvedené v odborných predpisoch.

Uskutočnenie týchto požiadaviek bolo u jednotlivých druhov delostreleckých jednotiek rôzne a išlo predovšetkým o priestor palebných postavení.

Jednotlivé prvky bojovej zostavy sa volili bez ohľadu na organizačné štruktúry, systém materiálneho a technického zabezpečovania v boji s dôrazom na doplňovanie muníciou.

U samohybného delostreleckého oddielu 152 mm SHKH vz. 77 a 122 mm SHH 2S1 sa nedoceňovali ich manévrové schopnosti a rozmery zbrane.

Všetky bojové zostavy sa vyznačovali nízkou úrovňou bojového zabezpečenia v týchto smeroch:

Požiadavky na žienijné budovanie u samohybného oddielu 152 mm SHKH a oddielu ťahaného delostrelectva sú len u jedného palebného postavenia. U raketometného oddielu sa žienijnému budovaniu nedávala prednosť žiadnemu prvku bojovej zostavy. To znamená, že po vykonaní palby z tohto palebného postavenia boli batérie nekryté a plne vystavené účinkom palby protivníka. Samotné žienijné budovanie v odkrytom teréne bolo ľahko zistiteľné prieskumom protivníka.

Nízky počet palebných postavení neumožňoval z každého palebného postavenia viesť len jednu palbu. Súčasné prostriedky prieskumu vyspelých zahraničných armád sú tak účinné, že keď batéria ostane po vykonaní palby v palebnom postavení, môže s vysokou pravdepodobnosťou počítať, že bude zničená.

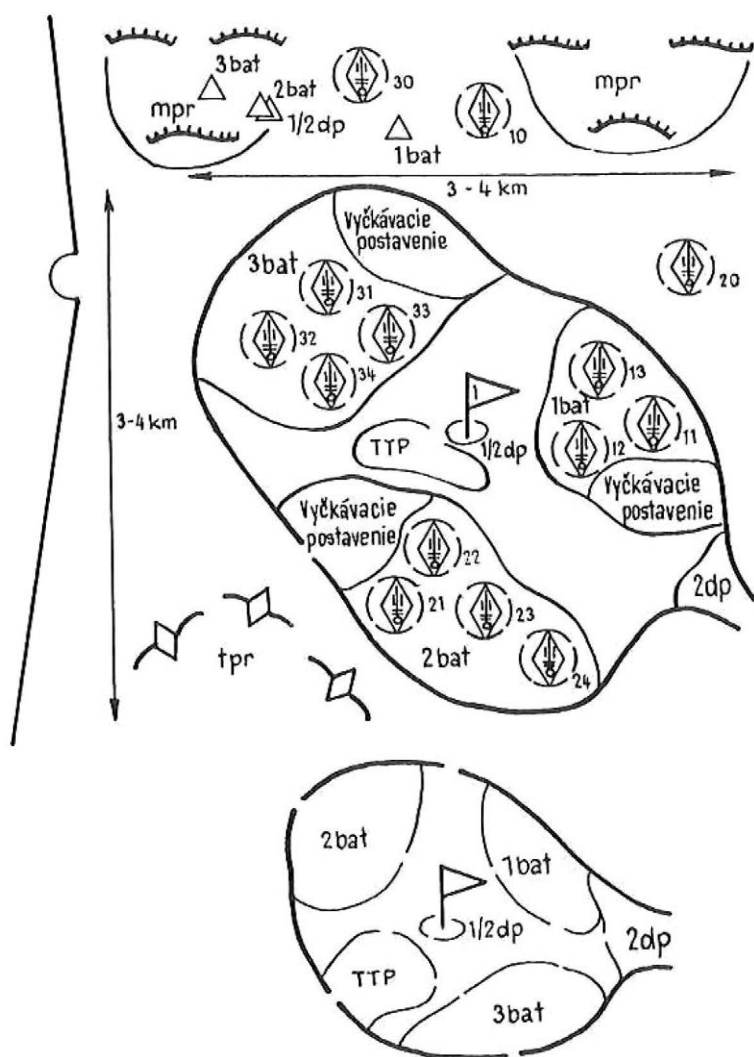
Rozmiestnenie diel v palebnom postavení sa volilo spravidla lineárne, po batériách v zostave oddielu. To umožňovalo ľahké určenie polohy jednotlivých diel v batérii a následne viesť účinnú palbu.

Bojová zostava a manéver (presuny) v priestore palebných postavení neumožňovali účinne uplatňovať opatrenia bojového zabezpečenia na potrebnej úrovni, najmä v použití infrazíaričov, protirádiolokačných masiek, dymov a pod.

Rozmiestnenie jednotlivých prvkov bojovej zostavy v priestore palebných postavení nevytváralo podmienky pre priame zaistenie bojových zostáv.

Doterajšie bojové zostavy boli málo rozptýlené po teréne. Naopak výhodou doterajších bojových zostáv bolo pomerne rýchle začatie palby.

Zo stručného rozboru bojových zostáv a klasifikácie RVD navrhujem nasledovné členenie a určenie bojovej zostavy delostreleckého oddielu (pozri obr. 1).

Obr. 1

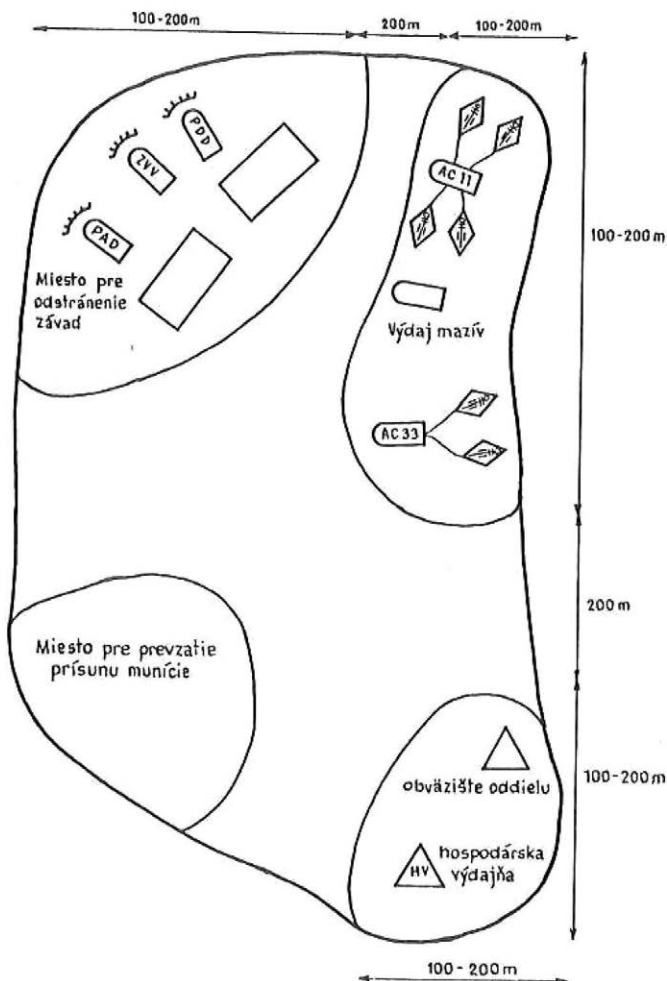
Bojovú zostavu oddielu tvorí z týchto prvkov:

- bojových zostáv batérií,
- veliteľského stanovišťa,
- technického a tylového postavenia,
- pozorovateľní.

Bojová zostava batérie je určená na rozmiestnenie jednotiek batérie do začatia palby a v jej priebehu. Skladá sa z:

- niekoľkých palebných postavení,
- vyčkávacieho postavenia,
- pozorovateľní batérie.

Veliteľské stanovište je určené na prípravu a riadenie palby oddielu, manévru jednotiek a organizovanie bojového zabezpečenia. Na veliteľskom stanovišti je veliteľ (náčelník štábu) oddielu s potrebnými funkcionármi a jednotkami.

Obr. 2

Technické a tylové postavenie oddielu (pozri obr. 2) je určené na odstraňovanie porúch na delostreleckých zbraniach a ostatnej technike, organizovanie odsunu poškodenej techniky, doplňovanie techniky pohonnými hmotami a mazivami, na prevzatie prísunu a prípravu munície, stravy, ošetrovanie a odsun ranených, chorých. Na technickom a tylovom postavení sa môžu rozvíjať tieto miesta:

- na odstraňovanie porúch na zbraniach a ostatnej technike,
- na prevzatie prísunu munície a jej prípravu,
- na doplňovanie techniky pohonnými hmotami a mazivami,
- hospodárska výdajňa,
- obväzisko oddielu.

Činnosť na technickom a tylovom postavení riadia odborní náčelníci oddielu.

Pozorovateľne sú určené na riadenie palby a manévru jednotiek, na prieskum protivníka, pozorovanie terénu a činnosti vševojskových jednotiek a na udržiavanie súčinnosti s nimi.

U delostreleckého oddielu je vytváraná oddielová pozorovateľňa a podľa potreby niekoľko predsunutých a bočných pozorovateľní. Oddielovú pozorovateľňu zaujíma veliteľ oddielu (náčelník prieskumu) alebo veliteľ čaty velenia s potrebnými silami, prostriedkami prieskumu a velenia.

U delostreleckej batérie sa zaujíma pozorovateľňa batérie, podľa potreby predsunutá a bočná pozorovateľňa. Na pozorovateľni batérie je veliteľ batérie (veliteľ prieskumného družstva) s potrebnými silami, prostriedkami pre vedenie prieskumu a velenia.

Na rozvinutie delostreleckého oddielu do bojovej zostavy sa určuje hlavný priestor palebných postavení a jeden až dva záložné priestory palebných postavení.

Hlavný priestor palebných postavení je vytvorený pre splnenie palebných úloh vo všetkých druhoch boja. V závislosti od organizačného začlenenia oddielu, dostrelu delostreleckých zbraní, celkovej situácie môže byť vzdialenosť hlavného priestoru palebných postavení od predného okraja vlastných vojsk 2 až 8 km. Jeho hĺbka a šírka je 3 až 4 km. Vzdialenosť medzi jednotlivými prvkami bojovej zostavy oddielu je od 500 do 1000 m.

V hlavnom priestore palebných postavení sa určuje priestor palebných postavení každej batérie. Toto postavenie predstavuje úsek terénu pripravený na zaujatie palebnými jednotkami pre vedenie palby. Je členený do šírky a hĺbky. Pre každú batériu sa ich určuje niekoľko. Číslujú sa dvojčíslami (prvé číslo je číslo batérie v oddiele, druhé palebné postavenie). Z každého palebného postavenia sa vedie spravidla jedna palba. Palebné postavenia sa zaujímajú na povel veliteľa oddielu (batérie) tesne pred vykonaním palby. Základnými spôsobami rozmiestnenia diel v palebnom postavení je rozmiestnenie po čatách s odstupom 200 až 600 m, alebo rozptýlene s využitím prírodného skrytu.

Do začatia palby sú palebné jednotky rozmiestnené vo vyčkávacích postaveniach. Vyčkávacie postavenia sa volia v skryte tak, aby vzdialenosť od najvzdialenejšieho palebného postavenia bola do 2000 m. Vyčkávacie postavenia sa ženijne budujú a maskujú. Prísne sa v nich dodržiavajú zásady maskovacej disciplíny a ostatné opatrenia bojového zabezpečenia. Rozmiestnenie diel musí umožňovať okamžité opustenie krytov a manéver do palebných postavení. Palebnej batérii velí starší dôstojník batérie.

Pri zaujatí palebného postavenia mýnometnou batériou a batériami ťahaného delostrelectva sa ťahače odpoja, ostávajú na bezpečnú vzdialenosť v blízkosti palebných postavení. V jednotlivých situáciách sa môže palebné postavenie mýnometnou batériou zaujať bez ťahačov s ručným dotiahnutím mýnometov. Munícia sa v potrebnom množstve rozvezie do pripraveného palebného postavenia vopred alebo súčasne so zaujatím palebného postavenia na jednom ťahači.

Vo vzdialenosti 300 až 600 m od vyčkávacieho postavenia sa vyčleňuje miesto pre technické postavenie batérie. Je určené na prípravu zbraní a munície, na doplňovanie munície do zbraní, odstraňovanie porúch s využitím delových súprav.

Na plnenie naliehavých palebných úloh sa určujú hotovostné jednotky. U delostreleckého oddielu jedna batéria, u delostreleckého pluku do hodnoty jedného oddielu po batériách z každého oddielu. Hotovostné jednotky sú rozmiestnené spravidla v jednom z palebných postavení, v ktorom sú delá rozmiestnené v okopoch. Palba z tohto palebného postavenia sa vedie v prípade naliehavej palby, v ostatných prípadoch z ďalších pripravených palebných postavení.

Záložný priestor palebných postavení sa určuje predovšetkým v obrane, niekedy aj za útoku pre manévr jednotiek a splnenie palebných úloh pri predpokladanom alebo vynútenom opustení hlavného priestoru palebného postavenia.

Dočasné palebné postavenie sa môže určovať mimo hlavného priestoru palebných postavení na splnenie jednotlivých palebných úloh (na podporu vševojskových jednotiek pôsobiacich pred predným okrajom vlastných vojsk, na vedenie palby na vzdialené ciele, na plnenie úloh kočujúcimi jednotkami a na plnenie ďalších úloh).

Súčinnosť delostreleckých jednotiek so vševojskovými útvarmi (jednotkami) spočíva v zladení palby a manévru delostreleckých jednotiek s činnosťou vševojskových útvarov (jednotiek) podľa úloh, smerov, čiar, času a spôsobu plnenia stanovených úloh.

Pre zabezpečenie súčinnosti sa delostrelecké jednotky môžu určovať na ich podporu. Podporná delostrelecká jednotka zostáva v podriadenosti delostreleckého veliteľa a plní ním stanovené úlohy, ako aj úlohy palebného ničenia protivníka stanovené veliteľom podporovaného vševojskového útvaru (jednotky).

Pre udržanie nepretržitej súčinnosti je veliteľ delostreleckej jednotky na podporu vševojskového útvaru (jednotky) povinný:

- dôkladne poznať bojovú úlohu vševojskového útvaru (jednotky) a spôsob jej plnenia,
- v priebehu boja zladí palbu a premiestňovanie oddielu (batérie) s činnosťou vševojskových jednotiek,
- pozorovateľne zaujať a premiestňovať spoločne s pozorovateľnou vševojskového útvaru (jednotky) alebo blízko nej,
- v nevyhnutnom prípade zriadiť predsunutú pozorovateľňu,
- nepretržite udržiavať spojenie s veliteľom vševojskového útvaru (jednotky), hlásiť mu splnenie úloh a vymieňať si údaje o situácii.

Ďalej je povinný poznať varovné signály, signály pre velenie a súčinnosť, orientačné body a spôsoby udávania cieľov.

Plukovník Ing. Miroslav Bodlák

K PROBLEMATICE ROZVOJE SPOJENÍ

Článek si klade za cíl informovat o současných směrech rozvoje čs. spojů s ohledem na potřeby informatizace naší společnosti, naznačuje možnosti i přednosti případné spolupráce ČSA s institucemi čs. spojů při perspektivním rozvoji a budování vojenské teritoriální spojovací sítě.

Stále se zvyšující mnohotvárnost rozvoje společenské výroby na tržních principech vytváří nové informační fondy a vyžaduje jejich stále rychlejší výměnu. Objem znalostí lidstva se

v celosvětovém měřítku zdvojnásobí zhruba za dva roky. Tento produkt intelektuální činnosti obyvatelstva se stále více stává svým významem srovnatelným s takovými fondy, jako jsou materiálové, či energetické zdroje.

V těchto podmínkách, kdy rychlá, přesná a výkonná výměna informací začíná mít strategickou důležitost při rozvoji společnosti, si stále ve větší míře uvědomujeme význam telekomunikací, které jsou základním předpokladem optimálního využití tohoto bohatství.

Ve vyspělých zemích si jejich státníci a vlády včas uvědomili rozhodující vliv telekomunikací při rozvoji svých společností, začali tomuto odvětví věnovat zvýšenou pozornost. Je znám citát francouzského prezidenta V. Giscarda d'Estaína z roku 1978, ve kterém tuto oblast přirovnává k "významu orné půdy" pro společnost. Ne náhodou prezident V. Havel intervenoval již při své první návštěvě v USA a Kanadě v roce 1990 o pomoc při rozvoji telekomunikací v ČSFR.

Evropské společenství se opírá - jako o jeden ze základních předpokladů rozvoje - o jednotnou, výkonnou, spolehlivou telekomunikační síť, pracující v uceleném provozním a ekonomickém režimu. Základní principy podnikání v této oblasti jsou zachyceny v mezinárodním dokumentu nazvaném Zelená kniha o rozvoji Společného trhu pro telekomunikační služby a zařízení, který byl přijat v roce 1988; je dále doplňován a zdokonalován.

Předpoklady optimálního rozvoje telekomunikací byly na objednávku Evropského společenství analyzovány expertní komisí Mezinárodní telekomunikační unie (ITU). Studie vypracovaná k tomuto účelu v únoru 1989 dochází k celkovému závěru, že tradiční státní monopol, jako obecný model telekomunikační politiky, přestává vyhovovat zejména z těchto důvodů:

- Nejružnější požadavky zákazníků na telekomunikační služby rostou tak rychle, že telekomunikační organizace státního monopolu jim nestačí vyhovět v potřebném čase a rozsahu.

- Na trhu všeobecná dosažitelnost techniky umožňující uspokojování telekomunikačních potřeb, a to nezávisle na telekomunikačních organizacích a dokonce většinou za nižší ceny.

- Telekomunikace jsou přitom považovány za neobyčejně lukrativní investici, a proto se ožívají neustále noví zájemci, hledající možnost v tomto oboru investovat a podnikat, včetně investorů ze zahraničí.

- Nejúčinnějším podnětem technického pokroku je konkurence, která má nepochybně kladný vliv na rozvoj telekomunikací především z hlediska potřeb jejich uživatelů.

- Výhodnost liberalizace a zesoukromění rozvoje telekomunikačních služeb ověřená již dříve v některých státech (USA, Japonsko a V. Británie) potvrzují správnost tohoto vývoje.

Ze studie vyplývá doporučení národním telekomunikačním správám, aby přizpůsobily národní telekomunikační politiku ve prospěch ústupu státního monopolu, tedy ve prospěch postupné liberalizace a privatizace v poskytování telekomunikačních služeb. Je však třeba nejen nadále zachovat standardizační i ekonomickou vnitřní regulační funkci státu, ale především bude zapotřebí zavést a dodržovat všechna omezení mezinárodní, zabezpečující funkční i ekonomickou sloučitelnost telekomunikací ve světovém měřítku.

Nová československá spojová politika

Ve smyslu všech uvedených snah dochází po listopadu 1989 k podstatným změnám i v odvětví čs. spojů. Byla zpracována nová státní spojová politika, vycházející z těchto obecných závěrů a přitom dodržující některá specifika našich spojových sítí.

Z hlavních zásad nové spojové politiky uvedu jen ty nejdůležitější, a to:

- vyhradit státu, resp. jím pověřeným organizacím, rozvoj základní přenosové telekomunikační sítě a poskytování telefonní služby pro všechny obyvatele státu se stejnými právy ve stejné kvalitě,

- vytvářet podmínky pro liberalizaci nadstavbových služeb a trhu koncových zařízení,

- zabezpečit státní regulaci cen a kvality základních telekomunikačních služeb,

- zabezpečit celostátní gesci ve využívání kmitočtového spektra,
- zabezpečit postupnou privatizaci telekomunikačních státních podniků,
- rozhodovat o účasti zahraničních firem a kapitálu na rozvoji čs. telekomunikací,
- vykonávat státní regulaci ve stanovení podmínek způsobilosti spojových zařízení, v rozvoji a provozu spojových služeb, dodržování platných technických i provozních standardů - to vše pro všechny provozovatele spojovacích sítí, služeb.

Zásady nové státní politiky čs. spojů lze stručně shrnout tak, že stát v tomto směru musí sehrát roli určitého kladného usměrňovatele, kde na jedné straně bude podporovat podnikatele v oblasti rozvoje a provozu telekomunikačních služeb, současně hájit zájmy jejich uživatelů přísným dodržováním technických, provozních i ekonomických podmínek, vycházejících z mezinárodně platných standardů. Výkonným orgánem státní moci v uplatňování státní regulace bude zřejmě Federální ministerstvo spojů ČSFR (FMS). Bude-li tato činnost jednou z hlavních náplní FMS, pak bude nepochybně nutné i předpokládanou dělbu pravomocí mezi federálním a republikovými ministerstvy podřídit tomuto poslání.

Dosavadní zaostávání čs. telekomunikací v posledních dvaceti letech má samozřejmě stejné kořeny ve všech ostatních oborech. Míra zaostávání je v tomto případě ještě vyšší, než v ostatních oblastech národního hospodářství. Lze to doložit tím, že zatímco podíl investic do telekomunikací z celkových ročních investic v ČSSR činil v posledních dvaceti letech okolo 1,5 %, pohybuje se toto číslo ve srovnatelných západních státech mezi 5 až 8 %.

Program strukturálních změn ve spojkách

Dnešní předpoklady k rozvoji čs. spojů se výrazně zlepšují. Začínají se uplatňovat zásady nové státní politiky v oblasti spojů, takže je možné očekávat, že dojde k výrazně rychlejšímu rozvoji, než tomu bylo dosud.

Na sklonku roku 1990 bylo ve federální vládě projednáváno zaměření státní strukturální politiky k zabezpečení radikální hospodářské reformy. Telekomunikace byly zřetelně zařazeny mezi programy vládou podporované. Vládní usnesení č. 681 z 11. 10. 1990 uložilo mj. připravit návrhy na urychlené řešení potřebných změn v této oblasti. V souladu s tím předložilo FMS v listopadu 1990 čtyři projekty, řešící program strukturálních změn ve spojkách:

- Modernizace a rozvoj telekomunikační sítě digitalizací.
- Vybudování veřejné datové sítě.
- Vybudování veřejné radiotelefonní sítě.
- Zřízení poštovní banky.

Poštovní banka není předmětem zájmu tohoto článku. Lze však konstatovat, že byla již založena a od 1. 6. 1990 na celém území ČSFR začíná úspěšně fungovat.

Zbývající tři projekty rozvoje čs. telekomunikací budou nepochybně i předmětem soustředěného zájmu Čs. armády, jmenovitě našich spojarů.

Modernizace a rozvoj telekomunikační sítě digitalizací je projekt, který má přinést zásadní zvrat především v základní telekomunikační službě, tj. v oblasti telefonizace. Má k tomu dojít nejen z hlediska kvantitativního (podstatné zvýšení hustoty hlavních telefonních stanic, postupné vyřízení 400 tisíc nevyřízených žádostí o zřízení telefonu a telefonizace bytů na 60 až 70 %), ale především z hlediska kvalitativního. Další rozvoj této oblasti bude totiž přípravou přechodu na rozsáhlou digitální síť. Těchto cílů chtějí naše spojové podniky dosáhnout postupným budováním tzv. překryvné digitální sítě (Digital Overlay Network - DON). Základem sítě DON se mají stát technologická zařízení 4. generace - přenosová technika založená převážně na optických přenosech a spojovací technika představovaná elektronickými digitálními programovatelnými ústřednami. Návrhy na technické řešení projektu DON byly předmětem výběrového řízení, kterého se zúčastnily známé světové firmy. Rovněž výběr technologie pro uskutečnění projektu DON byl řešen konkursním řízením, jehož

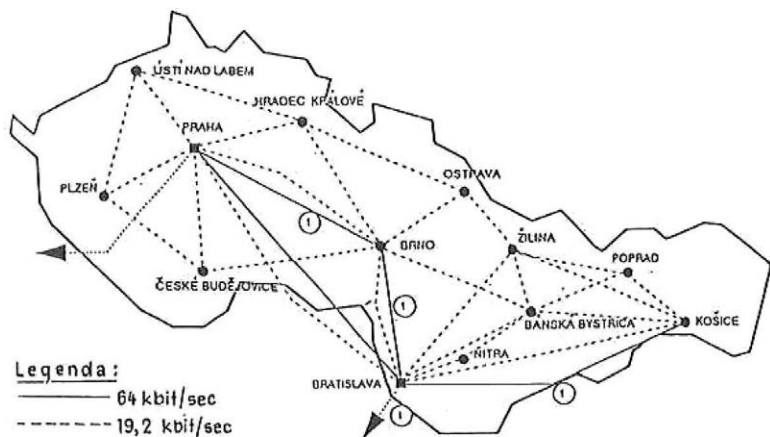
výsledky byly ovlivňovány také možným zaměřením čs. telekomunikačního průmyslu s následným zabezpečením výroby této techniky i v ČSFR. Úhrada investičních nákladů celého projektu není zatím zjištěna. Podle současných světových cen se počítá na jednu ekvivalentní přípojku průměrně 1030 USD. Při současné míře povinných odvodů ze zisku státu ve výši 55 % nemají spojové podniky dostatečné zdroje k pokrytí celkových nákladů. Podle zahraničních zkušeností totiž platí, že náklady na rychlou kompletní výstavbu velkých sítí jsou poměrně nižší, než náklady na pozvolně uskutečňovanou síť. Pokud by byly spoje odkázány pouze na své zdroje, tedy na pomalejší rozvoj, pak by se celý rozvoj telekomunikací neúnosně zpomalil a značně prodražil.

Tyto obavy zřejmě neplatí u zavádění dalších dvou projektů strukturálních změn. Oba jsou totiž zajišťovány společnými podniky se zahraniční kapitálovou účastí. Byly vytvořeny dva podniky typu "joint venture", a to EUROTTEL Praha a EUROTTEL Bratislava. Zatímco čs. účast na těchto podnicích představuje SPT Praha a SPT Bratislava, pak ze zahraničí jde o konsorcium amerických podniků Bell Atlantic a US West.

Veřejná datová síť paketového typu (PVDS) je ve všech vyspělých zemích světa i v mnohých rozvojových zemích samozřejmou součástí telekomunikační infrastruktury. EUROTTEL Praha i Bratislava s využitím "know-how" amerických partnerů v oblasti technické, organizační i řídicí, spolu s jejich ekonomickou zainteresovaností, budují tuto veřejnou datovou síť s těmito cíli:

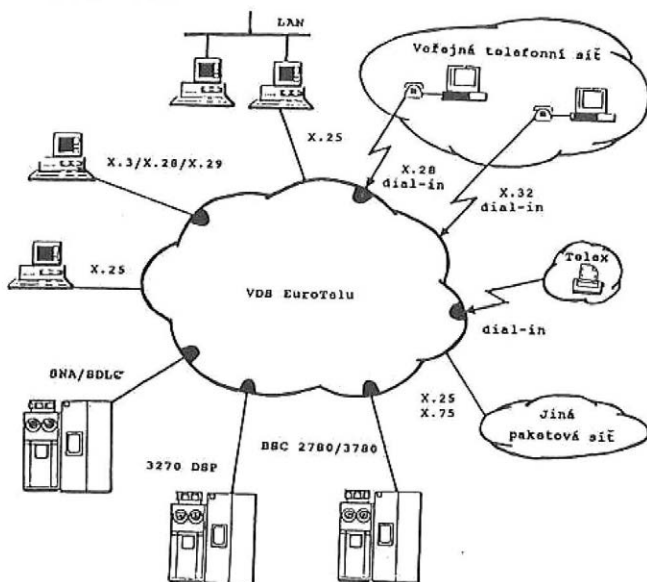
- urychleně zajistit zřizování stanic VDS na celém území republiky,
- umožnit mezinárodní komutovaný provoz do zahraničních sítí,
- vytvořit předpoklady pro rozvoj dalších telematických služeb na bázi PVDS (videotex, elektronická pošta, elektronické platební systémy apod.),
- umožnit zřizování tzv. virtuálních datových sítí, které se z pohledu jejich uživatelů budou jevit jako vlastní, zcela samostatná síť.

Veřejná datová síť v rozsahu vybudovaném do konce roku 1991 umožní zřizovat účastnické stanice kdekoliv na území ČSFR. Bude tvořena dvěma propojenými sítěmi, z nichž jedna bude náležet společnému podniku v České republice a druhá ve Slovenské republice. Ve vztahu k ostatním zemím bude PVDS vystupovat jako jedna síť s jedním číslovacím plánem. Základní představa o topologii PVDS, která bude podle potřeb upřesňována, je na **obr. 1**.

Obr. 1

Topologie sítě vychází z rozborů předpokládaných uživatelských potřeb. Síť je budována zařízením firmy Northern Telecom (Kanada) typ DPN 100, které ji má zabezpečit po technické a provozní stránce špičkovou světovou úroveň. Tuto techniku údajně používá i armáda USA. Použité technické prostředky vyhovují doporučením CCITT jak v oblasti přenosových protokolů, tak i přípojných možností. Umožní přenos dat rychlostí 19,2 a 64 kbit/sec na spojovacích okruzích mezi uzly sítě, rychlostmi od 300 bit/sec do 14,4 kbit/sec na dvoudrátových přípojných účastnických vedeních a rychlostmi 19,2 a 64 kbit/sec na čtyřdrátových přípojných účastnických vedeních (64 kbit/sec pouze v místech uzlů PVDS). Rozhraním V.24 resp. V.35 umožní připojovat přímo na síťové rozhraní počítače typu IBM a PDP i ostatní počítače typu PC/XT/AT včetně lokálních počítačových sítí. Bude možné vycházet z protokolů X.25, X.28 (CCITT) a protokoly SNA/SDLC, DSP 3270, popřípadě BSC 2780/3780 (IBM). Do PVDS bude též možný vstup datových stanic z veřejné telefonní sítě X.32, X.28, v případě zájmu i ze sítě TELEX - viz. obr. 2.

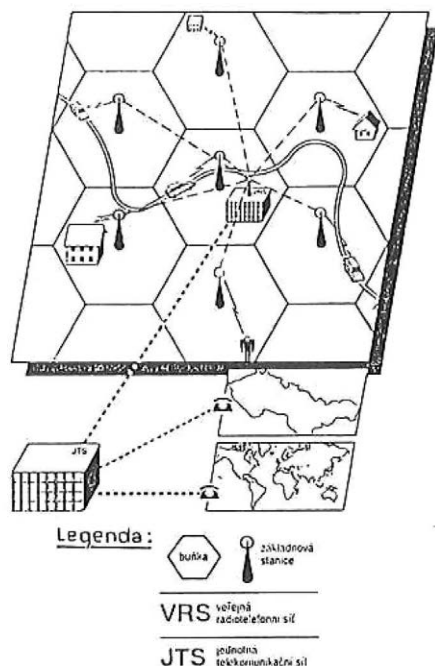
Obr. 2

Předpokládá se postupné rozšiřování PVDS budováním dalších uzlů a soustředovačů od 1000 účastníků v roce 1992, přes 8000 účastníků v roce 1995 až do více než 20 000 účastníků v roce 2000. Uvažuje se také o možnostech postupného využívání digitální překryvné sítě DON pro PVDS a začlenění PVDS do digitální sítě sloučených služeb v období okolo roku 2000.

Jedním z mimořádně zajímavých přínosů této sítě pro uživatele je možnost přechodu na bezdokladový obchodní styk s vyspělými státy v systému UN/EDIFACT. Kdyby tuto alternativu podniky v ČSFR neměly, byly by nuceny platit až 10 mld. Kčs sankčních poplatků ročně za vyžadování dokladů v klasickém obchodním styku.

Veřejná radiotelefonní síť (VRS) je již více než 10 let součástí souboru telekomunikačních služeb nejen ve vyspělých státech. Vzhledem k rychlé ekonomické návratnosti jsou tyto sítě budovány i v rozvojových zemích, které mnohdy ani nejsou pokryty pevnou telekomunikační

sítí. Z uvedeného je patrné, že tyto sítě jsou budovány nejen za účelem určité kvalitativní nadstavby (umožňují vybudování a provoz telefonní účastnické stanice v pohyblivých prostředcích, nebo přechodné stanice ve špatně dostupném prostoru apod.), ale i jako náhrada dosud nerozvinuté infrastruktury pevné telefonní sítě. Obě uvedená hlediska jsou v ČSFR důvodem k výstavbě VRS. Účastník této veřejné radiotelefonní sítě (nazývané "cellulární" neboli buňkové podle jejího uspořádání do navazujících provozních oblastí - buněk) vlastní mobilní nebo přenosné koncové zařízení (bezdrátový telefonní přístroj) a pokud se s tímto zařízením nalézá v prostoru pokrytém dostatečně silným elektromagnetickým polem jedné ze základnových stanic, může využívat telefonní telekomunikační služby rovnocenně, jako z libovolného telefonního přístroje pevné sítě. Čím více základnových stanic rozmístěných "buňkovým" způsobem na našem území bude postupně budováno, tím větší prostor se otevře pro účastníky VRS - viz obr. 3.

Obr. 3

Podobně jako předchozí projekt PVDS, budují i veřejné radiotelefonní sítě EUROTTEL Praha a Bratislava. Zárodek této sítě pracující v akčním prostoru základnových stanic vybudovaných v Praze, Brně a Bratislavě, zahájil provoz v září 1991. Mimochodem, termín zahájení provozu této sítě dokumentuje, že spolupráce se zkušeným zahraničním partnerem přináší velmi rychle první plody. Ještě na sklonku roku 1990 se totiž plánovalo zahájení provozu této sítě až v roce 1992.

Základní cíle tohoto projektu jsou:

- urychlené budování tzv. 1. období výstavby VRS v analogovém systému NMT (Nordic mobile telephone) v pásmu 450 MHz,

- zajištění možnosti služeb VRS pro území s přibližně 70 až 80 % populace v ČSFR v systému 450 MHz,

- v 2. období půjde o zajištění přechodu na celoevropský digitální systém GMS (Group special mobile) v pásmu 900 MHz, který se ve druhé polovině roku 1991 začíná budovat ve státech západní Evropy.

Podle původních, ekonomicky motivovaných představ jsou základnové stanice budovány především v závislosti na hustotě osídlení, tedy ve velkých městech. V průběhu roku 1991 došlo v tomto vývoji k určité změně: EUROTEL ve snaze vyhovět především účastníkům s vozidlovými stanicemi, bude stavět základnové stanice také podél naší nejfrekventovanější dálnice D1, a to přesto, že tento postup nepovede bezprostředně k ekonomicky žádoucí dynamice růstu počtu účastníků.

Technické zařízení pro budování pevné části této sítě, tj. základnové stanice a digitální radiotelefonní ústředny, dodává firma NOKIA. Technologie 1. období představuje současný evropský standard v pásmu 450 MHz (je u nás jako jediný pro veřejné rádiové síť plně uvolněno). Technologie 2. období, uvažovaná u nás v letech 1994-1995, bude na úrovni světové špičky radiotelefonních systémů. Do té doby se předpokládá, že i u nás bude vyřešeno uvolnění potřebné části pásma 900 MHz pro tyto účely.

Současný vývoj ve spojích lze shrnout takto:

- nová spojová politika umožňuje značnou míru liberalizace, i když pod přísnou kontrolou státní regulace, vytváří předpoklady rychlejšího rozvoje,

- rozvoj spojů doznává oficiální podpory společnosti tím, že jeho projekty jsou zařazeny mezi žádoucí strukturální změny národního hospodářství,

- uskutečňování vybraných projektů strukturálních změn v telekomunikacích je charakterizováno moderním, velkorysým řešením v nezvykle krátkých termínech za mezinárodní účasti,

- danému vývoji se přizpůsobuje i čs. telekomunikační průmysl, který vytváří společně podniky se zahraniční účastí s výrobci techniky, jež bude u nás při výstavbě těchto projektů použita.

Jakkoli jsou uvedené pasáže laděny optimisticky, je třeba upozornit i na stinnou stránku všech těchto nadějí: tou je ekonomická situace našeho státu, a tím i potenciálních investorů strukturálních změn. Výše odvodů předepsaná státem spojovým institucím je zatím značným zpomalujícím činitelem žádoucího tempa rozvoje, jak bylo vysvětleno na jiném místě tohoto článku. Věřme však, že i tyto problémy budou - třeba i s pomocí zahraničních investicí - postupně vyřešeny.

Spojení v armádě?

V tomto smyslu jsou na místě zejména dvě podotázky. V jakém stavu je spojení ve stálé spojovací síti Čs. armády, zda jsou po 17. listopadu 1989 nové aspekty pro změněné pojetí rozvoje této oblasti, které to jsou?

Nová vojenská doktrína a její konkrétní uplatnění při členění, rozmístění a vedení případného ozbrojeného střetnutí naší armády vytváří totiž podmínky pro podstatně vyšší podíl využívání čs. jednotné telekomunikační sítě (JTS) pro vojenské použití, než tomu bylo dosud. Mírové rozmístění naší armády bude z hlediska prostorového rozložení na území našeho státu rovnoměrné; umístění většiny našich posádek bude v podstatě vyhovovat topologii této sítě. Rovněž prostory případného válčiště, na kterém by naše armáda působila, nemají překračovat naše hranice. Topologie československé JTS budovaná přiměřeně potřebám správného rozdělení republiky, bude tedy vyhovovat i požadavkům na stálou vojenskou síť pro převážnou většinu našich posádek a vojenských správních úřadů. V, tom je třeba

spatřovat základní, velmi důležitý rozdíl oproti potřebám ČSA v podmínkách bytí ve Varšavské smlouvě. Za těchto okolností se přímo nabízí možnost využívání čs. jednotné telekomunikační sítě pro všechny nároky obrany všude tam, kde to bude technicky i provozně možné a pro armádu výhodné.

Dosavadní spolupráce ČSA s institucemi spojů je však charakterizována vážnými nedostatky. **Dnes používaný trvalý pronájem spojovacích vedení (okruhů) armádou je pro armádu ekonomicky nevýhodný**, neboť poplatky za pronájem jsou stanoveny jednostranně, v rozporu se všemi zásadami ekonomického stanovení cen. Spojе zde výrazně zneužívají svého monopolního postavení. Takto drazе placený trvalý pronájem okruhů je zároveň většinu času využíván armádou neúčinně, protože doba skutečného provozního zatížení těchto vedení je poměrně velmi nízká. Mnoho složených pronajatých okruhů neodpovídá útlumovému plánu podle mezinárodních doporučení, a tak se běžně stává, že telefonní hovor "po vojenské síti" je většinou v podstatně horší kvalitě, než hovor mezi stejnými místy "přes poštu". Přitom armáda platila např. v roce 1990 spojům za tento pronájem více než dva milióny korun denně! Spojové instituce se často k různým snahám armády po zlepšení této situace staví neochotně, a bez zájmu zejména tam, kde požadavky nebo návrhy armády pro ně neznamenaјí přímé zvýšení výnosů. Kromě těchto ekonomicko-provozních problémů s institucemi spojů vydává armáda další náklady na spojení za technologii, prostředky a provoz těchto částí stálé sítě, které se buduje sama.

Nikoli na poslední místo těchto úvah patří ekonomické možnosti armády v současné době a v nejbližších letech. Je nesporné, že dnes, kdy se otevírají trhy s tou nejmodernější technikou, by bylo nanejvýše žádoucí urychleně přejít na telekomunikační zařízení špičkových parametrů, dodržíjící světové standardy, a tak se kvalitou přiblížit úrovni spojovacích sítí armád NATO. Naši projektanti by nepochybně takové řešení dokázali navrhnout i uvést do provozu a spojaři by tento provoz nepochybně zvládli. Tak bychom mohli mít spojení v armádě na vysoké úrovni v krátké době.

Shrnu-li předchozí, pak stojíme před problémem, jak rekonstruovat spojení především ve stálé síti ČSA v nových podmínkách, které jsou charakterizovány:

- novou vojenskou doktrínou obranného pojetí (potřebou nového rozmístění ČSA),
- současným stavem spojení, který je velmi nepříznivý, a to jak technicky, topologicky, tak i ekonomicky,
- finančními možnostmi ČSA, které jsou omezujícím faktorem pro optimální řešení.

Uvedené aspekty je možné pokládat za základní vstupní podmínky, ze kterých bude nutné vycházet při stanovení pojetí dalšího rozvoje spojení.

Dojde ke spolupráci s JTS?

Budování veřejné datové sítě PVDS s použitím moderní, programovatelné technologie dalo vznik požadavku, aby uvnitř této sítě byla programově vytvořena virtuální datová síť, která bude používána správními zařízeními Čs. armády. Síť bude použita zcela nezávisle na celkové PVDS, takže bez pronájmů vedení a bez nákladů na provozní zabezpečení bude mít armáda vlastní svoji síť, ve které bude platit pouze skutečněné datové relace. Nabízí se analogie, zda tento princip nevyužívat i v připravované digitalizované telefonní části JTS. Použitá technologie - především systém EWSD (Digitales Elektronisches Wahlsystem-Siemens) a System 12 (Alcatel Sei) - umožní rovněž vytvořit virtuální, zcela samostatný telefonní podsystém, který by mohl být využíván Čs. armádou zcela nezávisle na zbývajících částech JTS. Tak by armáda mohla získat technicky a provozně velmi moderní telekomunikační prostředí, ve kterém by platila spojům zřejmě jen skutečněné hovory. Tato velmi lákavá představa by měla být samozřejmě nejdříve velmi odpovědně analyzována armádou a v kladném případě včas projednána s budoucími vykonavateli těchto projektů. Není pochyb o tom, že i veřejná radiotelefonní síť najde pro potřeby ochrany obdobné využití.

Domnívám se, že by proto bylo účelné zpracovat studii, která by analyzovala podklady nezbytné k objektivnímu rozhodnutí o tom, zda je možné, aby armáda využila pro rozvoj své stálé spojovací sítě spolupráci s nově budovanou JTS. Předmětem takové studie by mohly být zejména tyto otázky:

- posouzení technických a provozních možností, které nová technologie přináší,
- typologie digitalizované JTS a její vhodnost pro armádu,
- flexibilita sítě z hlediska možných změn, možnosti dohlížecích středisek,
- přenosová média použitá v digitalizované síti,
- termínové otázky výstavby JTS,

- úplná ekonomická analýza (úspory za vlastní investice, provoz, údržbu, pronájem, to vše v porovnání s náklady za provoz této virtuální sítě).

Ekonomická, technickoprovozní a časová studie by měla vzít v úvahu i některé nezbytné armádní zvláštnosti, jako např.: nutnost paralelní výstavby vlastního vojenského překryvného přenosového prostředí vybudovaného na základě moderních radioreléových stanic, otázky použití utajovacích prostředků, míru zranitelnosti JTS, návaznost na poľní spojovací soustavu i další hlediska.

V žádném případě nelze tyto otázky řešit intuitivně jen na základě větších, či menších zkušeností! I čs. spojovací instituce stojí na počátku svého rozvoje. Je proto vhodná doba, aby armáda dokázala odpovědně stanovit své zadání této úlohy, pokud bude chtít s novou Jednotnou telekomunikační sítí v budoucnu spolupracovat.

Není vyloučeno, že v kladném případě bude nutné řešit i některé otázky legislativní, kterými by bylo pro budoucnost zabezpečeno i určité prvenství a jednotné pojetí oběma republikami.

Před zveřejněním tohoto článku pronikla od EUROTĚLU informace o některých problémech použití PVDS pro Čs. armádu. Věřím, že jde o opatření dočasná; po podrobném vysvětlení a prostudování tohoto problému o opatření krátkodobá. V opačném případě by zajištění obranyschopnosti v této oblasti bylo nutné řešit náhradním způsobem, který by měl za následek podstatné zpoždění a zvýšení nákladů při budování samostatného armádního datového spojení. Kromě toho by vyloučení některých zákazníků z užívání PVDS zpochybnilo i samou podstatu veřejného přístupu k datové síti, která byla předmětem souhlasu státu při vytváření společných podniků EUROTĚL.

Podplukovník PhDr. Jan Eichler, CSc.

NOVÁ BEZPEČNOSTNÍ STRATEGIE USA

Projev, se kterým prezident G. Bush vystoupil v americké televizi dne 27. 9. 1991 obsahuje myšlenky, jejichž uskutečnění by mohlo zahájit novou etapu ve vývoji bezpečnostní strategie USA, a to zejména v následujících oblastech:

● **Tzv. jaderných zbraní na válčisti a taktických jaderných zbraní i strategických jaderných zbraní.**

Abychom pochopili smysl Bushova odhodlání "učinit nejpodstatnější změny za uplynulých 40 let" je vhodné si připomenout dosavadní vývoj těchto zbraní a jejich úlohu v bezpečnostní strategii USA.

Období jaderného patu

Význam těchto zbraní byl vysloveně okrajový po dobu tzv. amerického jaderného monopolu. Jeho skončení však podle amerických stratégů snížilo odstrašovací věrohodnost strategických jaderných zbraní. Jejich případným odpálením by Američané sice zničili největší aglomerační střediska v SSSR, ale tím jenom vyprovokovali odvětný úder se stejně decimujícími následky na vlastní straně. Tehdy se ujal příměr, že jedinou výhodou toho, kdo by jaderné zbraně odpálil jako první, by bylo to, že by zemřel o půl hodiny později.

Jaderná výzva Kennedyho administrativy

Ve snaze vyjít z této situace, nazývané "jaderný pat", vypracovaly USA pojetí "pružné reakce", v jejímž rámci výrazně vzrostl význam všech typů tzv. jaderných zbraní na válčisti. Tyto zbraně přestaly být nástrojem odstrašování a ve stále větší míře se stávaly důležitými prvky neustále zdokonalovaných plánů "řízené eskalace" případné války o Evropu, která by byla vedena i za použití jaderných zbraní, avšak ne jaderných strategických zbraní. Na rozdíl od dřívější jaderné munice a zbraní kratšího dosahu se u nové generace jaderných zbraní prodloužil dolet, zvýšila se přesnost zásahu a byly potlačeny vedlejší účinky jaderného výbuchu. Tak byly do americké výzbroje zařazeny zbraně Pershing I, Niké, Hercules, Honest John, Lance a další. Právě tyto zbraně totiž měly Američanům a jejich spojencům v NATO umožnit překonání jaderného patu. Na rozdíl od minulosti již byly určeny k úderům na vojenské a nikoli civilní cíle. Veřejnosti to bylo zdůvodňováno jako pokrok, neboť se končí se stavem, který přeměňoval civilní obyvatelstvo v jaderné rukojmí. Ve skutečnosti však i jaderné zbraně, určené k úderům na vojenské cíle, zůstaly i nadále hrozbou rovněž pro civilní obyvatelstvo.

Americko-sovětské závody ve zbrojení

SSSR na "jadernou výzvu Kennedyho administrativy" odpověděl urychlenou výrobou a rozmísťováním zbraní stejného charakteru. V jeho výzbroji se postupně objevily taktické

jaderné zbraně, které byly na Západě označeny jako SS-4, SS-5, SS-20 a SS-23. SSSR přitom v některých případech na jeden americký systém odpovídal výrobou a rozmístěním svých systémů. Právě rozsáhlá oboustranná modernizace jaderných zbraní na válčišti dále urychlila proces, v němž jak USA, tak SSSR přecenily význam vojenských prostředků bezpečnosti, a ty se stále více vymykaly možnostem politické kontroly. Začaly převládat vojensko-technokratické přístupy k bezpečnostní politice nad přístupy politickými. Výsledkem rozsáhlé modernizace zbraní na válčišti se nakonec stalo nikoli upevnění jaderného odstrašování USA vůči SSSR a snížení hrozby konvenční války o Evropu, nýbrž naopak nové kolo zbrojních závodů a zvýšení míry rizika, že případná válka o Evropu už by nebyla vedena pouze konvenčními zbraněmi, nýbrž i jadernými.

I když SSSR zvyšoval počet svých taktických jaderných zbraní rychlejším tempem než USA, byla ještě na počátku 80. let na straně USA převaha nejen kvalitativní, ale též kvantitativní. Koncem roku 1982 mohly USA použít celkem 5500 jaderných zbraní taktického charakteru, zatímco ve výzbroji SSSR jich bylo 1010. V kategorii tzv. zbraní na válčišti byl poměr 5060 ku 3600 ve prospěch USA. Navíc se jasně ukázalo, že zbrojní závody v této oblasti mnohem více oslabily a vyčerpaly ekonomiku SSSR než hospodářství USA. Zvážení všech těchto souvislostí přimělo americké strategy k závěru, že soutěž se Sověty v této kategorii jaderných zbraní je třeba přenést z oblasti kvantity do oblastí kvality.

Zaměření bylo schváleno i na koaliční úrovni - na pravidelném zasedání Skupiny pro jaderné plánování, konaném na podzim 1983 v kanadském Montebellu. USA poté postupně snížily počet jaderných zbraní v Evropě ze 7 tisíc na 4600, mezi jinými i postupně stáhly právě ty zbraně, které byly součástí vzpomínané Kennedyho jaderné výzvy z počátku 60. let. Při snižování počtu těchto zbraní až o 30 % se zaměřily především na taktické jaderné zbraně odpalované ze země, jež měly krátký dolet a v důsledku modernizace protivzdušné obrany SSSR se staly překonanými.

Převratné změny na přelomu 80. a 90. let

Již v závěru minulého desetiletí USA získaly zpět iniciativu v oblasti kontroly zbrojením, kterou před tím po dobu několika let měl SSSR. Právě tato skutečnost umožnila americkému prezidentovi, aby své návrhy v oblasti kontroly zbrojení předkládal nikoli prostřednictvím zástupců na konkrétních uzavřených jednáních, nýbrž stylem Gorbačova z druhé poloviny 80. let - v televizním vystoupení, určeném celosvětové veřejnosti.

Navíc je dnes zcela jisté, že Američanům se podařilo takříkajíc Sověty uzbrojit. Dostali je do situace, za které už nejsou schopni (z ekonomických a politických důvodů) mobilizovat nové prostředky na další kola zbrojních závodů.

Dále došlo k rozpadu Varšavské smlouvy. Samotný SSSR už ani zdaleka není takovou hrozbou, jakou byl v minulosti. Pravděpodobnost toho, že by rozpoutal válku o získání celé Evropy nesmírně zeslábla.

Proto se překonaným stalo dosud platné pojetí "pružné reakce" a z ní odvozené plány "řízené eskalace". Své opodstatnění ztratily taktické jaderné zbraně určené k úderům na první sledy vojsk SSSR a jeho někdejších spojenců.

Všechny tyto uvedené skutečnosti ve svém souhrnu vytvořily novou situaci, za které ztratily své opodstatnění především taktické jaderné zbraně odpalované ze země. V projevu prezidenta Bushe je to vyjádřeno slovy: "Vydám pokyn, aby USA odstranily veškeré své celosvětové zásoby zbraní krátkého doletu, odpalovaných ze země - tedy taktických jaderných zbraní. Stáhneme a zlikvidujeme veškeré naše jaderné dělostřelecké granáty a bojové hlavice balistických střel krátkého doletu."

Do stejné kategorie patří taktické i jaderné zbraně, jež jsou ve výzbroji letounů vojenského námořnictva. V obou případech jde o zbraně, které v důsledku náhlých změn poslední doby ztratily své opodstatnění a význam.

Stanovisko prezidenta Bushe k těmto dvěma druhům jaderných zbraní je výrazným krokem vpřed ve srovnání s názory četných vojenských činitelů USA, kteří ještě před dvěma lety varovali před nebezpečím tzv. třetí nuly, spočívajícím dle jejich názoru ve stažení všech taktických jaderných zbraní s doletem do 500 km. Svědčí o tom, že **převážil politický přístup nad přístupem vojensko-technokratickým**. Ke stejnému přístupu nyní USA vyzývají SSSR.

Vycházejí přitom ze dvou historických poučení:

- dosavadní vývoj ukázal, že taktické jaderné zbraně (TJZ) odpalované ze země jsou těžko kontrolovatelné a destabilizující; v napjaté situaci, která by ještě nemusela být válkou, by mohly velitele klasických jednotek vyprovokovat k neuváženému rozhodnutí zničit tyto zbraně dříve, než jimi budou zdecimovány jejich jednotky; místo faktorem stability a odstrašování by se tak mohly stát spouštěčem jaderného stupňování,

- TJZ jsou určeny k úderům vedeným především na první sledy, zatímco dnes je mnohem větší význam přikládán schopnosti ničit v možné válce především druhé sledy a zálohy.

Plně tedy platí Bushova slova, že "zásoby sovětských jaderných zbraní se nyní jeví spíše jako břemeno, než jako nástroj k zachování vlastní bezpečnosti". USA tedy SSSR vyzývají k rozumnému opatření, aby učinil jakési "Montebello" na ruský způsob: aby podstatně omezil ohromný stav svých jaderných zbraní, nahromaděných během nesmyslných zbrojních závodů v 70. a v první polovině 80. let.

Vojensko-technokratický přístup však přetrvává vůči taktickým jaderným zbraním odpalovaným z letounů. Proč tomu tak je?

V důsledku washingtonské smlouvy z r. 1987 byly nuceny USA z Evropy stáhnout rakety Pershing II, považované v té době za dokonalou zbraň, vynikající schopností unikat protivzdušné obraně SSSR, rychlým letem k cíli a schopností zasazovat přesné údery vojenským cílům strategického významu. To v USA vyvolalo, zejména mezi vojenskými činiteli, vážné výhrady a kritiku. Snad nejvýstižněji se vyjádřil generál B. Rogers, bývalý vrchní velitel ozbrojených sil USA v Evropě, slovy: "Bývalo by bylo lepší nezdůvodňovat rozmístění raket Pershing bytím sovětských raket SS-20. Tím totiž Sověti dostali možnost, aby si výměnou za stažení svých raket SS-20, které již byly překonané a zastaralé, vymohli odstranění mnohem dokonalejších raket Pershing II. Měli jsme raději přiznat, že zdokonalení sovětské protivzdušné obrany znesnadnilo zasazování jaderných úderů na cíle v SSSR."

Stažení Pershingů II zmizela i pojitka mezi taktickými a strategickými jadernými zbraněmi. V důsledku toho i mnohé taktické jaderné zbraně rozmístěné v západní Evropě ztratily hodně na svém významu a poslání. Mezi americkými strategy převládá názor, že odstraněním Pershingů II vznikla ve škále odstrašovacích prostředků mezera, kterou je nutné zacelit. Již na konci minulého desetiletí bylo proto rozhodnuto přebudovat americký bombardér FB-111 na typ F-111 G. Podle vyjádření generála Galvina tak vznikne "zbraň dalekého doletu s jistým zásahem, jež by zajistila, že budeme moci proniknout štítem sovětské protivzdušné obrany a účinně napadat živé cíle v týlových sektorech. S takovým systémem by naše letouny nemusely absolvovat cestu ke svému cíli přes nebezpečné úseky protivzdušné obrany, nýbrž by mohly příslušné cíle napadat z větší vzdálenosti pomocí rakety, která by urazila zbytek cesty k cíli".

Systém F-111 G má pro USA velký význam i z mnoha dalších důvodů: umožňuje zasáhnout nejen první i druhé sledy a zálohy, je velmi těžko zjištělný, neboť je nasazován ze zadních bojových linií, je málo zranitelný a má vysokou pravděpodobnost zásahu stanovených cílů. To vše jsou důvody rázu především vojensko-technokratického. Vyplyvá z nich, že systém F-111 G je v USA považován za nezbytnou příčku přetrvávajícího pomyslného odstrašovacího žebříčku. Proto v Bushově televizním projevu zazněla věta: "Zajistíme, aby byla zachována možnost jaderného zásahu v Evropě zbraněmi odpalovanými ze vzduchu. To je podstatné pro bezpečnost NATO."

Hlavním důvodem, proč se USA nechtějí tohoto nového druhu taktických jaderných zbraní vzdát, je jejich dlouhodobá obava z dilematu: buď všechno, nebo nic. Nasadit strategické

jaderné zbraně, a tak se nechat vtáhnout do strategické jaderné války, v níž by nebylo vítězů, ale jenom poražených, nebo nečinně přihlížet válce o Evropu.

Jelikož však nebezpečí takové války výrazně zesláblo, snížila se stejně výrazně i pravděpodobnost tohoto rozhodnutí a jeho působivost v oblasti bezpečnostní politiky. Je jen otázkou času, kdy se potvrdí, že i na zbraňový systém F-111 G plně platí slova H. Schmidta, že "použití taktických jaderných zbraní by Evropu nezachránilo, ale zničilo".

● Strategické jaderné zbraně

V této oblasti se hlavní pozornost americké odzbrojovací iniciativy soustřeďuje na mezikontinentální balistické rakety (ICBM). Prezident Bush vyzývá Sověty, aby zastavili všechny programy vývoje dalších ICBM s více než jednou bojovou hlavicí, aby omezili modernizaci ICBM na jeden typ rakety s jednou hlavicí, jako jsme to udělali my". ICBM jsou vlastně jediným druhem strategických jaderných zbraní, které SSSR zavedl do své výzbroje dříve než USA (SSSR v r. 1957, USA o rok později). Jsou také projevem strategické asymetrie. V SSSR tvoří doposud hlavní část strategického jaderného arzenálu, zatímco v USA nikoli. V této zbraňové kategorii mají Sověti nad USA převahu, zatímco v kategorii strategických bombardérů a jaderných ponorek ji mají zase USA.

Američané na počátku 70. let a Sověti o 5 let později začali zavádět v této kategorii do výzbroje balistické rakety s více než jednou jadernou hlavicí, v případě amerického systému MX jde dokonce o rakety s deseti samostatně naváděnými hlavicemi (MIRV). Tyto nové systémy se vyznačovaly dvěma základními charakteristikami:

- Zvyšovaly pravděpodobnost proniknutí protiraketovou obranou protivníka.

- Byly zaměřeny nikoli na civilní, nýbrž na vojenské cíle a staly se základním nástrojem strategie protisíly. Nebyly určeny k odstrašování, ale k vedení případné jaderné války. Jejich výrobou a rozmístěním obě strany potvrdily slova A. Einsteina, že "jaderné zbraně mění všechno, ale naše myšlení zůstává stejné".

Také v kategorii ICBM americko-sovětské závody ve zbrojení prošly začarovaným kruhem jako v případě taktických jaderných zbraní. Obě strany vyhlašovaly: my válku nepovažujeme za prostředek k dosahování politických cílů, ale náš protivník ano, a proto jsme nuceni podnikat nezbytné odvetné kroky. Po opatření jedné strany následovalo protiopatření druhé strany atd. Zbrojení se, dle G. Kennana, "vymklo politické kontrole a stalo se nebezpečným samoúčelem, který obě strany tlačí ke konfrontaci, již si ani jedna z nich nepřeje".

Jediným důsledným kritikem strategie protisíly dlouhodobě byla Francie. Své strategické jaderné zbraně zaměřovala proti civilním cílům, aby tím zvýrazňovala naprostou nesmyslnost jakékoli války. Její prezident F. Mitterand častokrát připomínal, že posláním jaderných zbraní nesmí být válku vést nebo dokonce vyhrát, ale zabránit jí, "rozdrtit ji, dokud je ještě vejcem a nedovolit jí, aby se vůbec vyhlá... zahradit jí cestu u samého pramene, protože kdyby se stala řekou, tak už ji nikdo nepřehradí, ani neovládne". Doposud však Francie zůstávala osamocena.

V těchto zbraních a v jejich soustavné modernizaci spatřovali v minulosti jak Američané, tak Sověti snahu protivníka vybudovat si silný arzenál pro zasazení prvního odzbrojovacího úderu. Pokud jde o americké obavy ze sovětských ICBM, vycházejí, podle rozboru bývalého amerického ministra obrany R. McNamary, ze tří katastrofických hypotéz:

- ▲ americké elektronické družice nedokáží včas zachytit přípravy k odpálení sovětských ICBM proti USA,

- ▲ přípravy na odpálení sovětských ICBM budou zachyceny, avšak pozdě a USA už nebudou mít čas k odpálení svých jaderných zbraní z ponorek, pozemních základů a k odstartování strategických bombardérů,

- ▲ Sověti své ICBM odpálí, vedení úvahou, že prvním úderem způsobí Spojeným státům miliónové ztráty na životech a tím zlomí jejich vůli k dalšímu odporu nebo dokonce ke stupňování jaderné konfrontace.

Avšak již v minulé dekádě dospěl viceadmirál Thunman (zástupce náčelníka operační správy amerického vojenského námořnictva) k závěru, že "Sověti nebudou v dohledné době schopni podstatným způsobem omezit strategickou sílu a účinnost amerických jaderných ponorek". Podobně i komise G. Scowcrofta dospěla k závěru, že "ani kombinovaným útokem za použití ICBM a strategických jaderných ponorek by Sověti nemohli zničit zároveň naše strategické bombardéry a Minutemany v betonových silech".

Proto se nakonec americká a sovětská delegace již na jednání START 1 v červenci 1991 shodly, že nejbližším cílem snažení by se měly stát právě interkontinentální rakety s více hlavicemi, jež by se mohly stát zbraněmi prvního úderu a v důsledku toho jsou největším nebezpečím pro stabilitu mezinárodní situace. Proto tedy Bushova výzva není ničím novým a lze předpokládat, že se setká se všeobecným souhlasem.

Americká odzbrojovací iniciativa skutečně směřuje k tomu, aby se obě strany zbavily nejchoulostivější části svých jaderných potenciálů. Ještě před rokem 1985 by kvůli svojí asymetrické struktuře nemohla počítat s kladnou odezvou Sovětského svazu. Dnes je však možnost, že v SSSR nebude posuzována z úzce kvantitativního hlediska (kdo bude muset ničit více zbraní), nýbrž podle toho, jaký je její přínos pro upevnění mezinárodní bezpečnosti.

Velice cenný a nadějný je naznačený posun v pojetí strategického jaderného odstrašování. Poprvé po dlouhé době americký prezident nehovořil o eskalačních stupních, nýbrž o armádě **dostatečně silné k tomu, aby potenciálního protivníka přesvědčila, že v případě agrese budou jeho ztráty převyšovat možný zisk.** Tím se velice přiblížil francouzskému pojetí přísně odstrašovacího a nikoli vojenského posláním jaderných zbraní. Pokud by šlo o posun trvalý, byl by to krok od dosavadních závodů ve zbrojení k partnerství v bezpečnosti na co nejnížší možné úrovni ozbrojených sil.

Obsah tohoto článku bude možná pokulhávat v době svého zveřejnění za skutečností. Redakce žádá své čtenáře o shovívavost, neboť výrobní lhůta časopisu ubírá na aktuální hodnotě příspěvku. Článek nicméně dává nahlédnout do strategické kuchyně Spojených států amerických.

GEOPOLITIKA DNES

Lidé byli po tisíciletí závislí na svém přírodním prostředí, a to jak jednotlivci, tak celé skupiny. Po tisíciletí, počínaje starými Řeky, vědci zkoumali vliv přírody na člověka, na stát a společnost. Přírodní prostředí mělo určující a do značné míry převládající vliv.

V roce 1916 Švéd Kjellén hledal prostředky pro upoutání pozornosti politiků na úlohu geografických činitelů na pojetí státu a umění, jak řídit stát. Připisuje se mu založení nového vědeckého oboru, který nazval **geopolitika**.

Článek seznamuje čtenáře s definicí, vývojem, základními pojmy a současnými problémy geopolitiky.

Definice: geopolitika je interdisciplinární věda, aplikovaný obor sociálních věd.

Definice geopolitiky (jako každé vědy) je mnoho. Rozdíly mezi definicemi vyjadřují postoje, které ke geopolitice zaujímali jednotliví badatelé, resp. účel, k němuž měla geopolitika sloužit.

Kjellén považoval geopolitiku za studium státu chápaného jako geografický organismus nebo také jako prostorový jev.

Němci **Ratzel** a **Haushofer** byli názoru, že geopolitika vytváří spojení historie, územního prostoru, morálních a fyzických zdrojů společenství, jež je takto v pořadí mocností postaveno na místo, které zaujímá, nebo spíše na místo, které mu určují jeho zásluhy. Za předmět geopolitiky považovali zkoumání rozsáhlých životních souvislostí tehdejšího (po první světové válce) člověka v tehdejšímu prostoru. Za účel geopolitiky považovali postavení člověka do jeho přirozeného prostředí a koordinaci jevů spojujících stát a prostor. Např. Američan **Kristof** v roce 1960 prohlásil, že: "Geopolitika je studiem politických jevů posuzovaných v jejich prostorových vztazích a také ve vztazích, které mají k Zemi, jakož i ke všem činitelům vyplývajícím z antropogeografie." Australan **Ball** řekl v roce 1983, že: "Geopolitika je vztahem mezi praxí politiky moci a geografickým prostředím." Angličan **Sullivan** v roce 1986 byl názoru, že: "Geopolitika je projevem zdravého rozumu vedeného geografii, který umožňuje porozumět vztahům mezi národy a skupinami národů." Francouz **Gallois** v r. 1991 napsal, že: "Geopolitika je zkoumání vztahů existujících mezi prováděním politiky moci v mezinárodním měřítku a geografickým rámcem, v němž se politika moci uskutečňuje."

Geopolitika je geografická politika, tj. politika a nikoli geografie, politika vysvětlovaná geograficky nebo analyzovaná se zřetelem ke svému geografickému obsahu. Je hraniční vědou, a proto její oblastí není specifické studium, nýbrž zkoumání vztahů mezi geografii a politickou vědou.

Účelem geopolitiky jako vědy je poskytnout badateli celkový pohled, zahrnující co nejvyšší počet prvků hodnocení, a umožnit mu hodnotit jejich vzájemné působení.

Geopolitika se neustále obohacuje zkoumáním prostorových, demografických a historických poznatků o planetárním celku. **Geopolitika nikdy neztratí svou aktuálnost.**

Vývoj geopolitiky

Geopolitika se od svého vzniku snažila vysvětlovat stav a chování společnosti vlivem zeměpisného prostředí, a to na vědeckém základě.

Avšak německá geopolitika se po první světové válce postavila do čela německé nacionalistické propagandy, a tím ztratila svůj vědecký ráz. Nebyla pak ničím jiným, než výchovným úsilím připravujícím německý lid k útoku na evropský řád a stala se nástrojem války. Otevřeně to vyjádřil Hitler (Mein Kampf): "Musíme uvést do souladu území a počet obyvatelstva... Území je cílem naší zahraniční politiky..."

Němci předváleční geopolitologové formulovali svoje názory na otázku státních hranic takto:

- hranice nejsou ničím jiným než okamžitým vyjádřením poměru sil,
- smlouvy zaměřené na záruku hranic jsou založeny na velké iluzi, že je možné omezovat "živý růst" národa,
- úsilí o stabilní, dobře bráněnou hranici je pro stát předznamenáním jeho úpadku.

Německá předválečná geopolitika uznávala biologickou povahu státu: zrození, růst, zralost a moc; potom následuje stárnutí a smrt, čímž je odůvodňováno rozšiřování a zužování státních hranic, stejně živých jako příslušný stát.

V důsledku toho po druhé světové válce poklesla důvěra v geopolitiku, kterou mnozí považovali jen za nástroj německé expanze.

Je-li geopolitika, postavená do služeb expanzivní politiky, odsouzená, je naproti tomu nezbytné používat ji pro vypracování účinné bezpečnostní politiky.

Brzy po druhé světové válce došlo v západních demokratických státech k renezanci geopolitiky na vědeckém základě a zároveň ke změně jejího zaměření.

Geopolitika nejdříve studovala vliv prostředí na různá společenství, avšak brzy po válce musela začít brát v úvahu další nové okolnosti.

Od druhé světové války došlo k rozsáhlým politickým a sociálním změnám. Noví činitelé, které je při geopolitické analýze nutné brát v úvahu:

- Sovětský svaz dosáhl v určitém období vrcholu moci ve světě,
- geografické proměny demografie,
- multipolarita středisek světové moci,
- nová rozpínavost islámu financemi a ideologií,
- stagnace afrického kontinentu,
- postupné začleňování Číny do světového obchodu,
- nové pásmo blahobytu v Tichomořské oblasti,
- Japonsko se stalo velkou vědeckou mocností,
- rozšiřující se propast mezi nadvýrobou a nadspotřebou v určitých částech světa, nedostatečnou výrobou a nedostatečnou spotřebou v jiných částech světa atd.

Zároveň byly strategické a politické úvahy ovlivňovány technickými novinkami v oblasti výzbroje, jako např.: jaderná výbušnina, balistická raketa, raketonosná ponorka, balistická raketa s několika bojovými hlavicemi, vysoce přesné rakety, intenzivní využívání kosmického prostoru, paprskové zbraně, jimž se začíná připisovat výjimečná výkonnost. To všechno jsou vymoženosti, které zpochybnila dosavadní jistota.

Dříve byl předmětem geopolitických analýz stát.

Dnes jde o záchranu a řízení životního prostředí lidstva.

Základní pojmy

Geopolitika je více méně přímo podložena všemi činiteli všeobecné geografie. Rozlišují se činitelé:

● **stabilní, nebo lépe, zdánlivě stabilní:** prostor a jeho rozdělení, území, rozloha státu, fyzická struktura, seskupení, poloha přímořská, ostrovní, vnitrozemská, centrální,

● **variabilní, závislé na stabilních:** obyvatelstvo, zdroje přírodní a jiné, politické a sociální členění, politika.

Význam geografických činitelů je často určující: vlády států z nich mohou těžit, nebo musejí brát v úvahu omezení z nich vyplývající.

Prostor zaujímá geopolitiku tou měrou, jakou ho člověk využívá. Význam prostoru se zvětšuje s pokrokem.

Fyzické, ekonomické, kulturní, náboženské, historické, právní a strategické rysy na sebe navzájem působí a dodávají světu extrémní rozmanitost, která se neustále vyvíjí, protože člověk působí na prvky, i na ty nejstabilnější, aby změnil jejich vztahy. Proto se státy, původně podobné, často liší v důsledku vnitřní organizace a vnějšího vlivu, které jim dodali lidé. Kromě toho se možnosti národa mění i s časem, a proto se mění i jeho vliv.

Politické rozdělení prostoru na státy nebo skupiny států téhož politického zaměření tvoří rámec, v němž se uskutečňuje politika, jejímž účelem je předvídat a uskutečňovat potřebné změny. V mezinárodním měřítku snaha dosáhnout nenaléhavých změn, které jsou však užitečné jednomu státu a škodlivé jiným státům, znamená uskutečňovat dobytčnou, hegemonistickou politiku. Avšak odmítat změny, které život světa vyžaduje, znamená vést

politiku zápornou a utopické izolace. Moudrost je uprostřed mezi nimi, a o to v mezinárodním měřítku ostatně jde.

Dříve byla oblast zkoumání geopolitiky omezena na souši a moře. Dnes se některé státy ke statkům národa ležícím na zemském povrchu snaží připojit potenciál, který je ukryt v kosmickém prostoru.

Území státu je základním prvkem politického rozdělení. Je charakterizováno rozlohou, fyzickou strukturou, členěním terénu a konečně polohou, již geopolitika přikládá zvláštní význam.

Rozloha nemá rozhodující hodnotu, která jí je často přisuzována. Působí mnoho jiných činitelů, zejména ekonomická organizace a kvalita národa, která je nejdůležitější.

Prvky **fyzické struktury** změnily svůj význam s pokrokem. Určující je působení člověka prostřednictvím politiky. Vybavení území vylučuje nedostatky struktury území, jehož zemědělské a průmyslové možnosti člověk využívá, v němž rozvíjí dopravu. Stát navázáním vnějších vztahů, výměny zvětšuje svůj vliv a posiluje svou obranu.

Členění terénu území státu je definováno průběhem hranic, které často sledují přirozenou čáru. Národnostní citění dodává hranici symbolický význam. Realistická politika je však musí posuzovat pružněji a umět je v určitých případech zrušit pod vlivem zvláštních činitelů:

- charakter pohraničních populací, který vyvolává zároveň sympatie i nedůvěru vůči sousedům, však přesto podporuje kulturní a obchodní výměnu,
- politická propustnost hranic umožňující výměnu a dohody; civilizace se měří podle propustnosti hranic.

Poloha státního území je důležitým geopolitickým činitelem: jsou na ni závislé vnější komunikace jako prvořadá podmínka moci.

Výhoda polohy je reálná pouze do té míry, do jaké má země prostředky k jejímu využití a vůli tak učinit.

Námořní poloha poskytuje příznivé podmínky pro dosažení určitého stupně moci. Velký význam se přikládá šířím, úžinám a průplavům.

Ostrovní poloha je absolutní námořní polohou.

Stát s centrální polohou pocítuje současně potřebu výboje a komplex obklíčení. Je obtížné tvrdit, který z těchto dvou pocitů je nebezpečnější pro mír.

Poloha nárazníkových států nikdy nebyla záviděníhodná: velmi často se stávaly válčišti jiných států.

Obyvatelstvo. Srovnávání populací států odhaluje jejich extrémní komplexitu. Nejnapadnější jsou rozdíly v počtech obyvatel jednotlivých zemí, avšak politická váha jen málo závisí na tomto počtu, pokud není extrémní v jednom nebo druhém směru. Kvality národa a vývoj populace jsou často důležitější. Politika musí počítat s hustotou obyvatelstva, protože na ní závisí míra zalidnění, která zčásti podmiňuje užitelné možnosti. Počet obyvatelstva a jeho hustota jsou zřídka stabilní.

Způsoby výživy a zdravotnictví mají velký vliv na porodnost a tím na demografii: jestliže nefungují, je ohrožen počet i síla obyvatelstva; pokud se rychle zlepší, dosáhne se opaku. Přechodné oslabení (např. válkou) má málo citelný účinek a rychle se odstraní. U populací dlouho ubohých vyústí zlepšení jejich životních podmínek v růst tak rychlý a intenzivní, že ekonomický vývoj svým tempem nepostačuje.

Lidé svou prací upravují svoje prostředí ku prospěchu nebo ke škodě budoucích generací.

Přírodní a jiné zdroje. Hodnota země závisí na množství a kvalitě jejích zdrojů. Bohatství země je funkcí její produktivity a hodnoty její výroby. Politická moc země závisí na tom, jak může, umí využít svých zdrojů a výrobků z těchto zdrojů získaných, tj. na vlastní hodnotě, vlastním bohatství země.

Mnohá území mají rozsáhlé zdroje dosud nevyužité. Jejich hodnota je nesporná, avšak jejich bohatství je jen možností.

Politika. Hlavní činitelé geopolitiky vytvářejí politické a sociální struktury, které určují pole skutečné působnosti politiky, a to v její konkrétní i užitečné formě. Politika nepřetržitě působí k tomu, aby je orientovala, modifikovala, aby zajišťovala jejich nezávislost, nebo naopak, aby pro ně vyhledávala sdružení, jež by jim umožňovalo spojit se s větším uskupením.

Politické struktury se sdružují do celků, v nichž nacházejí důvody pro sdružení a pouta všeho druhu. To se projevuje podobnými politickými formami, podobnými režimy:

- demokratické struktury jsou stabilní a trvalé, dobře se přizpůsobují vývoji, vírám a hlasu lidu,

- vnucené struktury jsou jen dočasné, sblížení, pokud bylo možné, není trvalé.

Sociální struktury se opírají o politický režim, ekonomickou organizaci, také o zvyky, historii a víry národa. Určují způsob života, které se budou pro tentýž druh struktury lišit podle nezbytného přizpůsobení geografickým podmínkám, fyzickým i antropologickým. Umožňují sblížení a vytváření svazků ještě více než struktury politické.

Problémy současné geopolitiky

Velké fenomény politické, ekonomické, sociální a vojenské dnešní doby zvyšují vzájemnou závislost národů bez ohledu na jejich hranice.

Žádný z velkých problémů lidstva nemůže být vyřešen jedním státem ani skupinou států, ať jsou jakkoli bohaté. Povinnost myslet na budoucnost v pojmech kolektivní a všeobecné akce nebyla vůbec představitelná v době, kdy se geopolitika utvářela jako věda. Geopolitika jako sociální věda by ztratila svůj význam, kdyby svoje rozborů nerozšířila na lidstvo jako celek.

Životní prostředí

Průmyslová epocha změnila vztahy mezi člověkem a prostředím. Lidstvo se osvobodilo (i když ne úplně: zemětřesení, záplavy, hurikány) ze zajeť prostředí, a toto prostředí přeměnilo a neustále je přeměňuje. Jestliže příroda i nyní ztěžuje život, pak to není v důsledku jejich charakteristik, nýbrž v důsledku změn, které v ní způsobil člověk. Došlo k zásadním změnám ve vztahu přírody a člověka.

Přírodní prostředí nyní ovlivňuje chování lidí méně než dříve a naopak, je ovlivňováno - většinou nepříznivě - člověkem. Do současné geopolitické analýzy je nutné zařadit tyto prvky:

- rychlý růst světového obyvatelstva,
- odstraňování škodlivých odpadů,
- znečištění souše, moře a atmosféry,
- vyčerpání oceánických zdrojů,
- únava půd,
- postupné zvyšování teploty v důsledku spotřeby energie,
- soustředění lidí na omezeném prostoru velkých metropolí,
- zhoršování tenké ozónové vrstvy kolem Země,
- přeplnění blízkého kosmického prostoru zbytky umělých těles aj.

Prostor

Myšlenka neustálého růstu států naráží na suverenitu vytvořenou na celém zemském povrchu. Vytvořená politicko-geografická stabilita vylučuje (alespoň pro předvídatelnou budoucnost) rozsáhlé změny v rozdělení prostoru. Svět je "politicky plný".

Obě soupeřící supermoci se navzájem pozorně sledují, aby si ta druhá nemohla přisvojit další územní výhodu. Tato blokáda je novou skutečností a nutí soudobou geopolitiku, aby se zabývala spíše řízením politického prostoru takového, jak je organizován, a nikoli přemísťováním hranic v něm.

Dosažení úplné svrchovanosti přibližně stovky států a vícepolarita, kterou přináší toto prostorové rozšíření moci, značně zvětšují počet proměnných působících na světovou politiku.

Budoucnost vyspělých zemí závisí na plynulém přísunu surovin, především nafty. Vyspělé země ztratily kontrolu těchto zdrojů s tím se dostaly do nepříznivé situace.

Podstatou dějin lidstva je boj o prostor, nejdříve pro obživu, potom pro bezpečnost, konečně pro převahu.

Dobývání prostoru stát neposiluje, nýbrž naopak, výboj ho přivádí ke zkáze.

S vývojem technologie se mění hodnocení prostoru člověkem.

Prostor byl, je a bude zdrojem konfliktů. Nejdříve šlo o prostor na souši, potom povrch oceánů v uzlových bodech námořní dopravy, pak následovaly spory vytvořené snahami o přivlastnění si povrchu oceánů a mořského bohatství ke komerčním nebo vojenským účelům. Konečně, během necelého půlstoletí, trvá soupeření o vzdušný a kosmický prostor.

Bylo zcela oprávněné, že se velkým prostorům připisovala určující vojenská výhoda. Schopnost státu intervenovat byla maximální (při uvažování konvenčních zbraní to platí dosud) na jeho vlastním území a zmenšovala se při vzdalování intervenčních sil od vlastních hranic. Projevuje se působení "frikce" (Clausewitzův pojem), jakoby se schopnost intervenovat opotřebovávala se zvětšováním vzdálenosti.

Podněty k získávání nových zemí byly a jsou různé:

- umístění přebytku obyvatelstva,
- rozvoj trhu,
- rozšiřování území nezbytné pro obranu a přežití státu obklopeného mocnými sousedy.

Vzhledem k ohrožení jadernými zbraněmi se úloha prostoru podstatně zmenšila.

Od roku 1945 z hlediska odstrašování pro státy jsou dva odlišné způsoby závislé na tom, zda se uvažuje působení jaderných zbraní, nebo použití zbraní konvenčních. Jestliže se uvažuje o jaderných zbraních, rozměr prostoru se měří časovým měřítkem, jež je jen nepatrným zlomkem časového měřítka platného pro použití konvenčních zbraní. Oba druhy zbraní jsou vedle sebe, jsou známy také dva způsoby použití síly nebo hrozby silou. Proto také v geopolitice jsou dva způsoby hodnocení úlohy prostoru a úlohy vzdálenosti. Rozhoduje o tom druh použitých prostředků.

Pro předpoklad raketové jaderné války je zbytečné uvažovat o zabezpečení zásobování obyvatelstva a továren. Továrny jsou důležité několik měsíců nebo jen týdnů před zahájením nepřátelství. Po vypuštění prvních raket nemají žádný význam nebo v žádném případě nerozhodují o výsledku střetu. Lidé podlejí se na vedení střetnutí, to jsou např. jen osádky několika raketonosných ponorek a o jejich zabezpečení není nutné uvažovat. Rozloha, kterou lze chápat také jako vzdálenost a nikoli plochu, ztratila se zavedením raketových jaderných zbraní svůj význam. Vzdálenosti měřené časem se značně zkrátily.

Moc je síla násobená situací. Pouze výhodná geografická poloha umožňuje plně rozvinutí sil. Stát lépe vybavený ozbrojenými silami může být vzhledem k situaci v nevýhodě oproti slabšímu protivníkovi. Tento pojem geografické situace musí být analyzován z obou výše uvedených hledisek.

Rozlišují se prostory:

- aktivní: podněcují a rozvíjejí směnu, čímž přispívají ke sjednocení společností; jsou to prostory, které člověk již uspořádal,
- pasivní: všechny ostatní prostory, které člověk chce uspořádat.

Úsilí o získání energie a strategických materiálů rozhoduje o diplomacii moci, o jejich odstrašujících manévrech, ústupcích, případně o použití vojenské síly. Aktivní prostory nabýly

na významu. Ustálilo se postavení států podle nových kritérií - podle toho, zda mají, nebo nemají energetické zdroje nebo všeobecné a naléhavě žádané materiály.

Dnes nejde o to "zmocnit se území" drženého jinými národy, nýbrž jde o to, sblížit prostory "aktivní" s "pasivními".

Na Zemi není místo, které by nemohlo být zasaženo dalekonosnou zbraní. Pro mocnosti, které vlastní raketové jaderné zbraně:

- vojensky neexistují fronty ani hranice, raketa anulují prostor a nezná hranice,
- naproti tomu politicky jsou pozemní a pobřežní hranice států vlastnicích jaderné zbraně a stojících proti sobě "posvátnější", než kdykoli dříve a jejich porušení by opravňovalo těžkou odvetu.

Fronta a bojiště jsou definovány zcela jinak, než tomu bylo po tisíciletí:

- včera byl protivník na druhé straně hranic, které od sebe oddělovaly budoucí válčící strany; tato hranice po zahájení nepřátelství tvořila frontu; fronta je vždy tam, kde jsou nejdůležitější zbraně protivníka,

- dnes jsou tyto zbraně rozvinuty uvnitř států daleko od hranic, nebo pod mořskou hladinou; v případě střetu mezi jadernými mocnostmi by frontou byla celá zeměkoule, včetně blízkého kosmického prostoru; hranice (pobřeží) již nebrání sestava bojovníků, jsou střeženy z mezinárodního prostoru, z oceánů.

Nesprávný výklad politické a vojenské úlohy jaderných zbraní vedl ke vzniku pojmu "životní zájmy". Vzhledem ke zrušení, které by způsobily jaderné zbraně, může být prostorovým životním zájmem státu pouze území tohoto státu, za nějž je stát odpovědný svému obyvatelstvu. Jen tam a nikde jinde je životní zájem státu.

Proto pro státy, které vlastní jaderné zbraně, jsou pouze dva prostory:

- národní, který (pouze ten) opravňuje k použití jaderné zbraně,
- vnější, který neopravňuje dávat v sázku život národa.

Západní Evropa dnes hledá svou politickou jednotu a uvažuje o postupném odstraňování vnitřních překlad. Zdá se, že myšlenka pevné hranice, i když nepříliš stará, dožila svůj čas. Požadavky bezpečnosti se staly druhotnými a ustupují potřebám vědeckého, technického, průmyslového, obchodního soutěžení. Propustnost vnitřních hranic by Evropě umožnila s využitím národních prostředků soutěžit s jinými velkými celky. Není jisté, zda Evropa nalezne odvahu pro tuto politickoekonomickou inovaci. V době, kdy mladé státy žárlivě střeží svoje hranice, zesilují je zbraněmi a snaží se je posunovat na území sousedů, evropské národy, které vytvořily tolik hranic všude na světě, se snaží své hranice odstranit. Národy, které vytvořily z národního státu vzor, jímž se inspiroval celý svět, uvažují o tom, že se vzdají své svrchovanosti, kterou tak dlouho a houževnatě bránily.

Státní aparát dříve nabýval moci s růstem národního prostoru. Dnes nastává obrát: cesta ke státu tvořícímu životní prostor by vedla k určitému rozdělení moci např. ve federálním rámci.

Po roztržštění prostoru, po vzniku nových států vzniklých z dekolonizace se nyní projevuje nezbytnost regionálního přeskupení a naproti tomu (u nejrozsáhlejších států) určitá decentralizace moci.

Nastává pozvolný přechod od "světa obcí" ke "světové obci", řízené pomocí "Weltinnenpolitik", světovou vnitřní politikou.

Obyvatelstvo

Je užitečné vysvětlovat geografické charakteristiky světa, avšak tyto charakteristiky neberou v úvahu lidské činitele, jejich vývoj, hnutí mas a vůli těch, kteří tyto masy vedou.

Dřívější geopolitikové vůbec nebrali chování populací v úvahu. Předpokládalo se, že populace žijí v souladu se svými vládami. Stát, ztotožňovaný s lidem, byl analyzován z hlediska jeho cesty k velikosti nebo úpadku. Dnes, i když ne všude, populace chtějí znát

státní záležitosti a do jisté míry se podílet na jejich správném řízení. Vývoj informačních prostředků a strach z jaderné katastrofy mají v tomto ohledu konvergentní účinky.

Přechod lidstva do postindustriálního období přinesl tyto změny:

- okamžité spojení anuluje vliv vzdálenosti ("každý hned ví všechno"),
- intenzivní a všeobecná urbanizace během půlstoletí vytvořila svět odlišný od světa, který se utvářel po tisíciletí venkovského života,
- informace rozšířená všude,
- chápání imaginárních (jaderná válka) a skutečných (opoždování ve vývoji, podvýchava, terorismus, kriminalita, epidemie, znečištění, drogy aj.) nebezpečí.

To vše podněcuje k popírání moci a v důsledku toho ke snaze podílet se na záležitostech národa a dokonce i jiných národů. Dalším důvodem k tomu je, že státy zavádějící nově technologie a zabývající se svým vlastním vývojem, vyvolávají jevy, které neomezuje žádná hranice.

Proto je zpochybňován stát, tu vydaný na pospas protestům svých obyvatel, tu vystavený všeobecnému odsouzení.

Populace se zvětšuje, protože míra růstu, i když je nižší, se vztahuje ke stále vyššímu počtu jednotlivců.

V zemích nejméně obdařených zdroji je míra růstu populace nejvyšší. Rozvojové země mají v průměru třikrát vyšší míru růstu než země průmyslové, včetně evropských, u nichž nastal pozoruhodný pokles obyvatelstva.

Malthus tvrdil, že bez umělého zpomalování poroste světové obyvatelstvo řadou geometrickou, zatímco jeho obživa poroste řadou pouze aritmetickou. Současný vývoj v některých částech světa mu dává za pravdu.

Problémem je, jak zítřka zabezpečovat obyvatelstvo, jehož elementární potřeby nebudou moci být uspokojovány, protože nebudou k mání odpovídající zdroje.

Lidská vynalézavost sice značně rozšířila prostředky pro obživu lidstva, avšak na konci 20. století začínají působit jiné prvky ovlivňující obživu:

- eroze a únava půd; v některých oblastech poušť pohlcuje úrodnou půdu, odlesňování mění klima, spotřeba fosilních paliv zvyšuje obsah oxidu uhličitého v atmosféře, zvyšuje se teplota půdy, což ovlivňuje geomorfologii ke škodě úrodné půdy, tají ledovce atd.,

- vyčerpání moří,
- znečištění biosféry; pro zdvojnásobení sklizně je nutné zesáternásobit hnojiva a insekticidy, což má za následek obrovskou spotřebu pohonných hmot a nevyhnutelné znečištění vzduchu a vod,

- růst populace takovou rychlostí, která přesahuje možnosti adaptace, přičemž obyvatelstvo, namísto aby se spokojilo s výtěžkem země, neustále poškozují její kapitál.

Četné populace trpí hladem, protože:

- nemohou získat prostředky obživy, které samy nevyrobí,
- rozdělování světových zdrojů je nedokonalé, nedobrovolně v důsledku technických obtíží s ním spojených, a dobrovolně, neboť dodávky prostředků pro obživu vedou ke snižování úsilí (jež je samo o sobě nízké) obyvatelstva využívajícího takové formy pomoci,
- plýtvání potravinami pro nesprávné skladování a administrativní nepořádky.

Rozvojové země mají dostatek prostoru a panenská půda většiny z nich má vysokou úrodnost; kdyby disponovaly investicemi a potřebnými znalostmi, mohly by značně přispět k vyřešení potravinového problému světového obyvatelstva.

Problémem však je vědět, zda by bylo možné zvýšením produkce a rovnoměrným rozdělováním potravin uživit všechny populace a zároveň omezit jejich růst.

Uspokojování rostoucích potřeb lidstva by vyžadovalo čerpat a rozšiřovat neobnovitelné zdroje zeměkoule. Avšak to by vedlo ke znehodnocování fyzického i biologického prostředí nezbytného k životu. V určitých oblastech je rovnováha ekosystému již narušena.

Populace se rozšiřuje a ke starým potřebám připojuje stále nové a větší. Vědecká odvětví, která by mohla vést ke stabilizaci, jsou zaměřena dlouhodobě, a proto se zdají být nepotřebná; populace, příliš zaměstnané přítomností, se málo starají o vzdálené perspektivy.

Trvalý růst počtu lidí by mohl narazit na překážku dnes nepřekonatelnou: kapacitu Země. Jaderné zbraně zmrazují hranice a tím vylučují použití síly k demografické expanzi.

Rozvoj národů a rozšiřování populace jsou příčinami dvou forem migrace:

- hledání zaměstnání v průmyslových státech; jde o rozvojové země s vysokou porodností,
- vylidňování venkova a stěhování se do velkých aglomerací, jež je důležité pro rozvojové země.

Mezinárodní migrace se bude rozšiřovat, protože populace rozvojových zemí se zvyšuje ročně o 2,7 %, zatímco v rozvinutých zemích jen o 0,4 %.

Přebytek populace nemůže směřovat nikam jinam než do zemí, které již po dlouhou dobu vytvářejí bohatství, a to navzdory opatřením, která činí. Rozvinuté země nepovažují imigraci jen za otázku počtů a neomezenou imigraci často považují za sociální zlo. Po přijetí velkého počtu přistěhovalců musejí tyto země očekávat určitou ztrátu své identity, dočasnou stagnaci vzdělanosti, zvýšení lhostejnosti vůči své historii, oslabení vlasteneckého cítění, internacionalizaci zájmů vyplývající ze smíšení populací různého původu, jakož i vytváření rasistických postojů.

V Evropě je přistěhovalectví považováno za politický problém. Je obtížné přesvědčit obyvatelstvo státu, aby se smířilo s imigrací za podmínek, které jsou pro ně nevýhodné.

Rozvojové země a jejich vlády zaměstnává velmi rychlá a neuspořádaná urbanizace. Nemají zdroje pro vybudování dopravy, spojů, zdravotnických zařízení a škol zároveň s osídlováním nových prostorů. V takových osídlených aglomeracích dochází k endemickému znečištění, jež od základu mění přírodní rovnováhu v daném místě i v jeho okolí. Při vysokém soustředění aktivity a spotřeby na omezeném prostoru má absorpční kapacita země i atmosféry své meze, které jsou v rozsáhlých aglomeracích již překročeny.

V tomto ohledu jsou na tom průmyslové státy a rozvojové země stejně:

- průmyslové státy pro vysokou spotřebu materiálu a energie, již nejsou ochotny se vzdát,
- rozvojové země pro nedostatek prostředků, jimiž by mohly čelit škodlivým účinkům nakupení svého obyvatelstva.

Prostředí již neurčuje jako dříve podmínky života a chování lidí, nýbrž lidé přeměňují svoje prostředí v naději, že jejich schopnost adaptace jim umožní přizpůsobit se nové biogeografii, kterou sice nedobrovolně, avšak nevyhnutelně vytvářejí.

Demografická nerovnováha se bude projevovat stále důrazněji. Je možné, že demografický růst překoná vědecké, technické a finanční možnosti lidstva.

Vůči ohrožení, které pro sebe sama vytváří život svým šířením, nemá lidstvo jiný prostředek než ovládnutí technologií, které jsou dnes v zárodečném stádiu. Jestliže přitom ztroskotá, nebylo by nutné obávat se jaderné zkázy, nýbrž samotného šíření lidstva.

V důsledku velmi nerovnoměrného růstu světového obyvatelstva a proměn demografie obě supervelmoci změnily - alespoň dočasně - své chování a pochopily, že jejich vojenský antagonismus jim skrýval nebezpečí reálnější než nepřístupné války a že jsou úkoly naléhavější, než je příprava k takové válce.

Oceány a moře

Námořní národy se odlišovaly a odlišují od národů vnitrozemských. Ať využívaly moře k obchodu nebo loupeži, či dobývání jiných zemí, hluboce poznamenaly dějiny vlastního státu

a přispěly k utváření dějin ostatního světa. Nejmocnější z nich vybudovaly říše, z nichž žádná netrvala dlouho, protože neměla dostatečně pevný národní základ.

Oceán spojuje země a národy. Námořníci věřili, že v zemích, které objevili, vidí důkazy své převahy: zaostalé části světa byly vystaveny bez obrany jejich mocenské politice, zatímco v Evropě se vývoj mohl uskutečňovat pouze ničivými válkami na úkor jiných států.

Po celou dobu, kdy se lidé plaví, vedou spory na moři a kvůli moři. Spory o mořské zdroje bývaly stejně násilné jako spory spojené s dobýváním prostorů na souši.

Využívání moře zahrnuje rybolov, dopravu, těžbu minerálů, získávání biologických zdrojů, získávání sladké vody odsolováním, získávání energie a těžbu ropy.

Druhá světová válka změnila vztahy souše a moře. Mnoho nových fenoménů politických, sociálních, technických a strategických zvýšilo zájem o moře, také úsilí států o přivlastnění i intenzivnější využívání mořských zdrojů. Tyto zdroje jsou získávány zrychleným vývojem techniky během posledního půlstoletí.

Po druhé světové válce většina přímořských států požadovala, aby byla jejich svrchovanost oficiálně rozšířena na větší část přilehlých vod.

Státy vzniklé dekolonizací se snažily získat pro sebe část bohatství moře, včetně toho, které bude teprve objeveno. Postavily se proti tomu, že se průmyslové země zmocnily bohatství moře, a požadovaly, aby průmyslové země využívaly své vědecké a technické převahy k odhalení i rozdělování nového bohatství.

Průmyslové země využívaly moře "patřícího všemu lidstvu" ke svému prospěchu, avšak nebyly schopny čelit požadavkům jiných států.

Podle konvence OSN z roku 1958 se jurisdikce přímořských států rozšířila na kontinentální šelf do hloubky 200 m. Tím bylo zahájeno přivlastnění těchto částí moře přímořskými státy, avšak zároveň vznikly nové praktické a právní problémy.

Rozvojové země v tomto rozdělení spatřují zlepšení svých podmínek. Rozvíjejí akvakulturu a v souvislosti s ní musejí chránit příslušná pásma proti zásahům cizích států.

Rozšiřování námořní dopravy klade nové nároky na navigaci. Rozvojové země požadují, aby vyspělé země daly družicové navigační prostředky k dispozici všem.

Souš obydlená nebo obydlitelná od okamžiku, kdy poskytuje právo na vlastnictví rozsáhlých ploch oceánů a moří, se stává ještě cennější. Tyto plochy se budou zvětšovat s technickým pokrokem umožňujícím jejich využívání.

Ostrovy a části souše, pokud možno malých rozměrů, vhodně položené, jsou předmětem zájmu mocností, které je potřebují pro průzkum a využívání kosmického prostoru.

Nové námořní právo poskytlo přímořským státům svrchovanost nad 30 % ploch oceánů a moří. Nelze říci, zda toto jejich vlastnictví odpovídá zvýšeným potřebám stále početnějšího obyvatelstva, nebo zda přímo vyplývá z dosažení svrchovanosti nových států, snažících se nahradit cestou práva svou geografickou, finanční a technickou omezenost.

Ke sporům vznikajícím neustále při využívání úžin se nyní připojují spory vytvářené rozšířením svrchovanosti států na kontinentální šelf. Na zemi se takové spory nejčastěji řešily silou, avšak dnes je nutné hranice ve vodách a námořních zdrojích stanovit jednáním.

Oceán je politicky rozdělen a velké možnosti mohou mít jen omezené ambice. Usilují méně o kontrolu některých geograficky nezbytných pozic pro řízení svého námořního a leteckého provozu, avšak více o internacionalizaci prostoru a zajištění svobodného přístupu na tato území.

Proto ve vztahu k oceánu a jeho bohatství si všechny státy nejsou rovny, ani nejsou postaveny do stejné situace.

Tou měrou, jakou lidé ovládli oceány a především, jak se rozmnožily nové svrchované státy a jejich námořní práva, ztrácí svou platnost protiklad souše a moře, který tak dlouho sloužil k vysvětlování mezinárodních událostí. Nadvláda na moři stála na počátku vzestupu k moci těch národů, které zaujaly důležité místo v dějinách, avšak byla také jednou z příčin jejich

úpadku. Nadměrné rozšíření moci států na moři stejně jako na zemi je přivedlo - možná méně rychle - pokud ne k úpadku, tedy alespoň k nové rovnováze na nižší úrovni moci.

Působením lidí na moři dochází ke změnám v mořském prostředí:

- rybolov svým rozsahem překročil schopnost reprodukce určitých druhů živočichů,
- znečištění, jež je důsledkem lidské činnosti na souši i moři a nezvratného vývoje lidské společnosti.

Neustálá vědecká a technická inovace soustavně mění samotné využívání oceánu člověkem i způsob, jakým se ho využívá. Podmořský svět skrývá vojenskou aktivitu mocností, která je více rozhodující než veškerá činnost, jež tyto mocnosti vyvíjejí na souši. Souhrn technických prostředků, který částečně smazává rozhraní mezi souší a mořem, zůstává výsadou průmyslových mocností. Přivlastnění částí oceánů jinými státy však v podstatě nemění závislost těchto států.

Po celá staletí politikové a strategové hledali odpověď na otázku, kterému fyzickému prostředí by měli dát přednost: zemi nebo moři, mít nadvládu na souši nebo na moři, nebo dokonce na souši i na moři, či není-li možné dosáhnout toho současně, tedy v jakém časovém sledu:

- dosáhnout nadvlády na souši, a potom k ní připojit nadvládu na moři (zásada ruská a sovětská),
- prostřednictvím moře ovládnout souš (zásada britská).

Při takovém rozhodování byla státní moc ovlivňována současně nebo postupně pohybem idejí, technikou, úsilím o získání dalších zdrojů, mezistátními rivalitami, dobrodružstvím. Rozhodnutí byla zřídka přijímána abstraktně: povaha věcí měla větší vliv než vůle lidí.

Došlo však k nepředvídatelnému obratu v technice, ke strategickému zlomu, a to k zavedení raketonosné ponorky s jaderným pohonem, která je schopna sama o sobě, vzdálena od souše, ovládat kontinent. Tato ponorka hraje nyní důležitou roli v udržování statu quo mezi antagonistickými mocnostmi ve světě, v němž stále platí pravidlo permanence konfliktů mezi státy. Může působit neodvratnou hrozbou na kteroukoli část zeměkoule.

Tato diskontinuita ve strategické realitě byla téměř současně provázena přivlastněním téměř třetiny povrchu moří a oceánů. Tyto dvě změny v podmínkách využívání mořského prostředí nutně mají důležité důsledky pro umístění států na stupnici moci.

Všechny jaderné mocnosti by se v případě svého ohrožení nyní bránily nikoli ze svého území, nýbrž z vnějšího prostoru, z moře, které:

- nejen že jim poskytuje možnosti k tomu, aby nepoužívaly síly ve vztazích mezi sebou,
- nýbrž také je částečně zbavuje nutnosti až dosud naléhavé - vojenskou silou střežit své hranice.

Geograficky důležitá místa jako ostrovy, úžiny, mysy, poloostrovy a vnitřní moře nemají v této strategii odstrašování žádný význam. Tato strategie odstrašování není zaměřena na nadvládu na moři zničením nepřátelského loďstva, nýbrž je zaměřena přímo na nepřátelské území, tj. na zdroje moci nepřátelského státu.

Na druhé straně, povrchové loďstvo je nejlepším prostředkem pro uplatňování vlivu ve světě.

Arktida byla ze strategického hlediska donedávna pasívním prostorem. Bombardovací letoun dalekého doletu, a potom balistická raketa ji přeměnily ve strategické pásmo. Raketonosné ponorky s jaderným pohonem jsou připraveny vypouštět své rakety z arktických vod. Válka na povrchu země a na hladině moře je v Arktidě vyloučena; obě soupeřící supervelmoci jsou ve střehu pouze pod povrchem ledových polí, v horních vrstvách atmosféry a výše.

Arktida je předmětem jednostranného přivlastňování, jež není v souladu s mezinárodním právem. Jednoho dne by mohla být poslední a všestrannou zálohou zdrojů pro lidstvo.

Intenzivní využívání vzdušného a kosmického prostoru mění podmínky používání námořních sil, které takto mají vysoce přesné navigační prostředky, zprávy o povětrnostních podmínkách kdekoli na zemi, o změnách v magnetickém poli, o teplotách moře (informace

důležitá pro boj proti ponorkám). Ať jsou plavidla kdekoli, mají spojení mezi sebou a se svým velitelstvím. Ale také, ať jsou kdekoli, je jejich poloha známa nejen jejich velitelství, nýbrž i protivníkovi. Prostřednictvím kosmických prostředků má souš nadvládu nad oceánem a jeho vojenskou kontrolu, přinejmenším pokud jde o pohyby na jeho hladině.

Nové zbraně

Zbraně hromadného ničení vytvořily nový poměr sil mezi národy, jaký nikdy nebyl. Hierarchie mocností se snížila. Všechny státy jsou stejně zranitelné. Jaderná zbraň využívá své schopnosti odstrašovat a slouží, aniž by jí bylo použito. Úloha, kterou může hrát na mezinárodní scéně, je nezávislá na územní rozloze států, na jejich poloze, geomorfologii, klimatu, počtu obyvatelstva, tj. na většině tradičních kritérií moci.

Proti balistické zbraní (zatím) není obrana. Nese ničivou náplň na vzdálenost až poloviny zemského poledníku rychlostí desetkrát vyšší, než je rychlost bombardovacího letounu ve výšce stovek kilometrů. Doba výstrahy se z několika hodin u strategického bombardovacího letounu zkrátí na několik minut. Před vypuštěním je raketa téměř nezničitelná. Ničení moderních balistických raket na dráze jejich letu není zatím spolehlivě vyřešeno. (Nelze se domnívat, že zavedením protiletadlových a protiraketových raket Patriot a jejich bojovým použitím proti iráckým balistickým raketám byl vyřešen problém protiraketové obrany, i když se raketa Patriot na základě zkušeností dále zdokonaluje. Moderní balistická raketa se od 30 let staré irácké liší vyšší přesností, malými rozměry, vyšší rychlostí, menší radiolokační účinnou odraznou plochou, používáním klamných cílů a radiolokačního rušení. Mnohé výzkumné práce se zabývají jinými způsoby protiraketové obrany.)

Bojové možnosti balistické rakety změnilly světovou strategii.

Je překvapivé, že supervelmoci neměly dostatek moudrosti k tomu, aby se vzdaly vytvoření tak destabilizující zbraně.

Později se balistická raketa, vyráběná ve velkých sériích a nesoucí konvenční nebo chemickou bojovou hlavici, stala zbraní v konfliktech mezi státy třetího světa, vedle tanku a letounu.

Novou strategickou a politickou revoluci znamenala kombinaci tří složek, a to ponorky s jaderným pohonem, balistické rakety a jaderné bojové hlavice.

Tato nová zbraň je nezranitelná. Zjistit její polohu v obrovských rozlohách světového oceánu (71 % povrchu země) je téměř nemožné a zneškodnit nebo zničit ji, je ještě obtížnější. Autonomnost ponorky s jaderným pohonem je teoreticky téměř nekonečná.

Nezranitelnost ponorky s jaderným pohonem z ní činí revoluční zbraň: až do počátku šedesátých let nebyla žádná zbraň tak chráněna proti zásahům protivníka.

Klasický postup dobyvatelů byl tento: nejdříve zničit ozbrojené síly protivníka, a potom se zmocnit jeho statků. Operace takto chápáné a uskutečňované se jeví jako racionální. Jsou výnosné: poražený zaplatí vítězi cenu, kterou vítěz platil za vítězství.

Zavedení raketonosné ponorky s jaderným pohonem převrátilo tisícileté pojetí války. Od nynějška je použití síly mezi mocnostmi, které tuto zbraň vlastní, nejen nebezpečné, nýbrž také absurdní. Obyvatelstvo a hmotné statky protivníka jsou bez ochrany, bylo by snadné je zničit, avšak tím by byla vyvolána odvěta výzbrojí protivníka, která by zůstala zachována, protože není známa její poloha. Kromě toho, hodnoty a statky všeho druhu, jichž by se chtěl zmocnit ten, kdo zahájil zřejmě iracionální operaci, by byly zničeny. Válka by takto ztratila svůj smysl.

Geopolitické důsledky změn jaderné strategie jsou tyto: raketonosná ponorka s jaderným pohonem znamená počátek nové strategie a mezinárodní politiky. Není myslitelná válka mezi mocnostmi vlastními tuto výzbroj z obavy, aby jí nebylo v poslední instanci použito, přičemž zbytek světa je ponechán na milost toho nejpodnikavějšího. Dějiny neposkytují jiný příklad výzbroje, která vylučuje každé jiné použití než to, že je udržována v pohotovosti, zdánlivě

pasivní, neviditelná, nezjistitelná, nezasažitelná, výzbroje, která tak plní svůj nejdůležitější úkol: vyloučit válku mezi státy, které ji vlastní.

Mírové soužití nabylo dvou různých významů:

- pro Východ znamenalo upuštění od americko-sovětské zkoušky sil, která se stala nemyslitelnou,

- na Západě je považovali za zvrat ve vnitřní a zahraniční politice Sovětů.

Nízká přesnost prvních mezikontinentálních balistických raket byla odstraněna termonukleárními bojovými hlavicemi velké mohutnosti. Přesnost současné výzbroje dalekého dosahu (balistických raket a křídlatých raket) se postupně zdokonalovala; nyní body dopadu téměř souhlasí se záměrnými body v cíli. Zvýšení přesnosti střelby eliminuje hromadné ničení, přičemž je možné dosahovat stejných výsledků s výbušnými náplněmi stokrát až tisíckrát slabšími.

Jaderná strategie, modifikovaná ve svých prostředcích a cílech, by přešla od abstrakce k realitě, jestliže by neexistovalo riziko eskalace, během níž by si válčící strany vzájemně zasazovaly čím dál ničivější rány, takže konflikt by způsobil "více škody než užítku" oběma stranám. Avšak přesnost raket dalekého dosahu mezitím otevírá nové perspektivy války pro státy v případě vedení války. Nepřátelství by se odehrávalo mezi absurditou hromadného zničení a ničivostí vyčerpávajícího konfliktu vedeného konvenčními prostředky, jak tomu bylo za obou světových válek. Prostřednictvím vysoce přesných zbraní by se válka znovu stala "pokračováním politiky jinými prostředky". Raketové zbraně zavedené na počátku osmdesátých let umožňují předpokládat taktiku dostatečně účinných úderů do hloubky pro rozvrácení klasických vojenských prostředků protivníka, avšak přitom taktiku dostatečně selektivní s dostatečně omezenou ničivostí, aby byla vyloučena eskalace a aby nedošlo k neúměrné odvetě, která by zase vyprovokovala neúměrné "potrestání".

Ve strategické rovnici demokratických států se objevila nová proměnná: postoj obyvatelstva vůči možnému použití zbraní hromadného ničení.

Novou vojenskopolitickou skutečností je inverze zranitelnosti: sídliště jsou cílem a rukojmím protivníka více než ozbrojené síly. Ustalo rozlišování mezi "frontou" a "zázemím", mezi kombatanaty a nekombatanaty.

Důsledky inverze zranitelnosti jsou ještě více zesilovány ekonomickými a sociálními přeměnami, rychlou urbanizací na jedné straně a hnutím obyvatelstva na straně druhé. Ve městě dnes požadavek bezpečnosti nabývá jiné formy. Aglomerace, přednostní z cílů nepřítelů, nemůže být bráněna a v případě konfliktu (za předpokladu, že k tomu bude čas) bude evakuována.

Agglomerace dnes soustřeďují většinu historického, kulturního a materiálního dědictví průmyslových národů, v důsledku toho se zranitelnost těchto národů výbuchy jen malého počtu bojových hlavic značně zvyšuje.

Vlády jaderných mocností vědí, že v případě počínající těžké krize s nebezpečnými perspektivami by jejich vojenské instituce zůstaly pevné, avšak oslabil by se postoj těchto vlád samotných, protože by byly vystaveny tlaku statisíců manifestantů požadujících vyjednávání, kompromis a dokonce kapitulaci.

Imigranti nejsou ochotni vystavovat své bytí ohrožení při obraně země, která není jejich, ani nejsou ochotni podporovat politiku, která jim je lhostejná. Je pravděpodobné, že by se podíleli na projevech nesouhlasu s aktivní obranou.

Některé státy třetího světa v úsilí o dosažení stejných výsad, jaké mají jaderné mocnosti (především nezranitelnosti), si uvědomují výhodu, kterou by mohly získat z technického pokroku zvyšujícího přesnost balistických raket. Zamýšlejí je vybavit konvenční výbušninou, nebo chemickou náplní, aby získaly mohutnou zbraň, proti níž není obrana, schopnou způsobit nenahraditelné ztráty, jestliže jí bude použito hromadně.

Nová zbraň, značně odlišná od předcházejících, mění mezinárodní vztahy, protože přibližuje rozvojové země k průmyslovým mocnostem v otázkách stejné strategie. Skrývá však

nebezpečí, že se k obavám vyplývajícím z protikladů mezi Východem a Západem připojí nejistota ve vztazích mezi Severem a Jihem. Na druhé straně však dohody o snižování konvenční a jaderné výzbroje, jakož i helsinský proces ukazují na možnosti zmírňování protikladů mezi Východem a Západem.

Věda

Vědeckým oborům přírodním, technickým, sociálním a ekonomickým se připisuje velký význam k vyřešení současných problémů ohrožujících budoucnost lidstva. Tyto vědecké obory zkoumají svoje oblasti z dlíhého hlediska a z toho vyplývá, že neznají:

- celek, který není předmětem jejich zkoumání,
- dosah, jež mají jejich výsledky v rámci celku (např. ekologický vliv, změny sociální struktury atd.).

Namítá se, že interdisciplinární spolupráce umožňuje vidět celek. Je však otázkou, zda je takto možné postihnout souvislosti celku. Reálné vědy samy nemohou určit svoje místo v celku. Zdá se, že pouze filozofie je s to ukázat speciálním vědám na základě celku jejich místo v něm. Interdisciplinární dialog vede k cíli jako dialog reálných věd s filozofií.

Skutečné vědy ani filozofie nemají politickou moc a ani nerozhodují o využití svých výsledků. Požadavek, aby vládcové byli filozofy nebo filozofové vládcí, může sice vést k vytváření předpokladů pro interdisciplinární dialog, avšak co se stane, když některý z vládců prohlásí: "Right or wrong, my country" (pravda nebo nepravda, jde o moji zemi)? Jaký postoj zaujmou ostatní vládcí - filozofové?

Filozofie je sice láskou k moudrosti, avšak neposkytuje jistotu správných rozhodnutí.

Věda stojí před problémy:

- jak odstranit škody, nebezpečí vytvořené dosavadními vědeckými, technickými objevy a vymoženostmi,
- jak pro budoucnost zabránit dalšímu ohrožování lidstva jeho vlastním působením.

Helsinský proces

Geopolitické činitele, především variabilní, vedly po druhé světové válce k postupnému prohlubování problémů životního prostředí, populační exploze, hospodářství a bezpečnosti. Evropa, která byla po staletí šířitelem své kultury s kořeny sahajícími daleko do antiky, po celém světě, jejíž území bylo rovněž po staletí dějištěm krvavých sporů a válek (vnitřní spory vyvolaly dvě světové války), si se zřetelem k celosvětové situaci uvědomuje, že k zajištění budoucnosti si nemůže dovolit pokračovat v dosavadním vývoji a musí se sjednotit. Tento vývoj, k němuž se připojila i Severní Amerika a Sovětský svaz, nalezl své formální vyjádření v tzv. helsinském procesu, jehož prvá dohoda byla uzavřena v roce 1975. Na severní polokouli tak vzniklo pásmo "od Beringovy úžiny po Beringovu úžinu". V tomto pásmu na základě souhlasu všech států v něm ležících nesmí být používáno síly k řešení sporů mezi státy. Zde má být usilováno o další prohlubování spolupráce mezi všemi účastníky. V tomto procesu sbližování pokročila svými institucemi nejdále západní Evropa. Proces sbližování a sjednocování nebude ani snadný ani plynulý, avšak lze ho považovat za nezvratný, jakož i za dosud ojedinělý jev ve světových dějinách. Dosud nikdy nemohlo být a nebylo vyvinuto úsilí o organizaci spolupráce v tak rozsáhlém, z jistého hlediska stejnorodém prostoru. Jeho vliv na celosvětový vývoj bude bezpochyby nemalý. Politická inovace je stejně rozhodující jako překvapivá hodnota nové technologie.

Velkou předností geopolitiky je, že soustřeďuje pozornost na trvalé, stálé činitele, že je schopna rozlišovat prvky pohyblivé (které vyvolávají geopolitické úvahy) od sil blokujících pohyb (jaderné zbraně zmrazující hranice).

Je nutné zdůraznit trvalý charakter geografických činitelů (svět takový, jaký je).

Nelze přehlížet přeměny světa psychologického (věci jaké jsou, avšak nazírány lidskými slabostmi a často zkreslené buď očekáváním, že tvoří málo proměnlivou realitu nebo vlivem propagandy).

Studium geopolitiky je cennou a dokonce nezbytnou pomocí pro každého, jehož odpovědnost se týká politiky. Geopolitika, spolu se studiem geografie a historie, poučuje o hodnotách, na nichž spočívají rozhodnutí, o činitelích, které musejí determinovat orientaci, o optimálních prostředcích pro dosažení úspěchu. Politika hledá důvody v geografických skutečnostech.

Literatura:

Gallois, P. M.: Géopolitique, les voies de la puissance. Paříž, 1991.

Anzenbacher, A.: Einführung in die Philosophie. Vídeň, 1985.

POUČIT SE Z CIZÍCH VÁLEK

I v časopise Vojenské rozhledy budeme uveřejňovat některé názory na vedení válek, jak cizích vojenských odborníků, tak i našich. Redakce je toho názoru, že právě poučení z války vedené v Perském zálivu může ukázat, jak účinně velet, řídit štábní práce, vést bojovou činnost a zároveň ji materiálně zabezpečit. Tato válka ukázala, že vojenství je v neustálém vývoji a tento vývoj (způsob myšlení, konání) je nutné urychleně uplatňovat i v naší armádě.

Po vydání zvláštní přílohy časopisu Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift č. 5/1991, kdy byly uveřejněny názory a hodnocení několika vojenských publicistů zabývajících se vojenstvím z války u Perského zálivu, jsme se rozhodli seznámit s nimi čtenáře našeho časopisu. Názory autorů budeme uveřejňovat postupně po redakčním zpracování. Autorem tohoto příspěvku je Laurent F. Carrel, který svůj článek nazval **Člověk ve válce: Kdo to je? Proč bojuje? Proč zvítězí?** Počítáme s tím, že tyto články přinesou jak vojákům z povolání, tak i ostatním čtenářům podstatné informace pro jejich činnost v zaměstnání nebo i pro rozšíření znalostí z vojenského umění.

K úžasu světové veřejnosti se projevily velké rozdíly v bojové morálce. Autor tohoto článku při své návštěvě vojsk v Saudské Arabii zkoumal otázku, co v praxi znamená heslo "člověk ve středu pozornosti".

Voják koaličních ozbrojených sil v Perském zálivu, sestavených z přibližně třiceti států, byl koaličním partnerem s rozdílným původem, výcvikem, náboženstvím, velením i materiálním vybavením. Vedle těchto základních rozdílů, které bylo nutno překonat, bylo mnohé, co je spojovalo. Vojáci ze Severoatlantického paktu mluvili stejnou vojenskou řečí. V mnoha rozhovorech s americkými a britskými vojáky i důstojníky napadalo autory jednotlivých pojednání o válce v Perském zálivu, že jde o novou generaci dobře vyškolených a vycvičených vojáků - profesionálů, kteří jsou od mládí zvyklí na zacházení s moderní technikou. Průměrný věk amerických vojáků byl 27 let (ve Vietnamu 21 rok), 95 % povolanců v roce 1990 byli absolventi střední školy, 6 vojáků z deseti bylo ženatých a přibližně jedna desetina počtu byly ženy. Promíslení jednotek podle věku mělo velmi příznivý vliv na bojovou morálku jednotek. Rasový odstup v poušti zmizel a utvářely se blízké přátelské vztahy mezi černými i bílými vojáky. Generál Powell se stal symbolem četných, podařilo se mu uskutečnit americký sen "self made man". Samozřejmost integrace žen do amerických ozbrojených sil a jejich rovnoprávné postavení na většinu zpravodajů učinila velký dojem, stejně jako to, že se americkému velení v krátké době podařilo sloučit koaliční partnery do operačního celku. Ještě v prosinci důstojníci novinářům říkali, že to je jejich největším snem. Co bylo receptem na úspěch? Byly to především:

- dlouholeté společné zkušenosti ve štábech a cvičeních nejdůležitějších členských států Severoatlantického paktu,

- americké velení, jemuž se všichni mlčky podřizovali (s určitými výhradami dokonce Francouzi),

- v rovnováze mezi vojenskými a politickými ohledy se Spojeným státům americkým podařilo také každé zemi přidělit její dobře viditelnou úlohu (proto také měly saúdsko-arabské a kuvačské útvary oslovit Kuvajt City),

- rozhodující zásluhu měli americké "Special Forces" (zvláštní síly), jejichž příslušníci jako styční důstojníci, poradci a cvičitelé úspěšně vyřešili součinnost koaličních partnerů na operačně taktické, ale i lidské úrovni, provázeli útvary v boji a podporovali je.

V rozhovorech s vojáky se zcela srozumitelně projevovalo jasné vyjádření odůvodnění jeho přítomnosti u Perského zálivu. "Proč jsem zde?" - "Jde o to, osvobodit Kuvajt, zastavit agresora. Je to legitimní, spravedlivá, morální a nutná úloha, za kterou stojíme. Nejde o válku kvůli naftě a také dalekosáhlé politické cíle nového pořádku v Perském zálivu mi jsou ještě příliš vzdáleny. Nemám žádné pochybnosti o tom, že chceme zvítězit, udělám vše, aby k tomu došlo a abych zase mohl domů." Tak jsme to slyšeli stále znovu. Střízlivá přímota, skromnost a připravenost na budoucnost i na možnou smrt působily velkým dojmem. Projevovaly se také ve video-záběrech, dopisech a závětech psaných v poli, které byly posílány domů. Čím více se přibližovalo zahájení útoku, tím více byli vojáci obráceni do sebe. "V zákopech nejsou žádní ateisté", pravdivost tohoto výroku se potvrzovala i v poušti Saúdské Arábie, kde věřící muslimové za modlitby klečeli v písku vedle "nevěřících křesťanů". Při naší návštěvě ve vánoční době byl prakticky v každém stanu pro mužstvo, v bojových vozidlech pěchoty a pod maskovacími plachtami ozdobený vánoční stromek s dárky.

Nejtrvalejším a nejpůsobivějším poznatkem byla překvapivě vysoká bojová morálka útvarů, které žily po měsíce v neutěšeném pouštním prostředí za nejjednodušších podmínek. Žádný alkohol, sex a málo změny, tu a tam volný den v týlovém prostoru, sprcha. Přesto jsme nikdy neslyšeli žádný stesk. Nejčastější odpovědi na nejrůznější otázky zněly: "žádný problém - dokážeme to - já to zvládnu". Svědomí, které se projevovalo v pozitivním postoji většiny vojáků ke splnění úkolů. Navzdory dlouhému čekání na útok se přesvědčení o vítězství nezměnilo, nešířila se sklíčenost, nýbrž netrpělivost, aby bylo konečně možné pustit se do plnění uloženého úkolu. **Heslo vojáků znělo: "nejrychlejší cesta domů vede přes K.** S velkou obratností v improvizaci se vojáci udržovali v dobré fyzické kondici. Např. po

maskovacími sítěmi jedné jednotky námořní pěchoty Spojených států jsme vedle čisté umývárny našli v přírodě s velkou fantazií zřízenou posilovnu, již se "čile a zpaceně" používalo.

Vojáci na frontě nám uváděli stále stejné předpoklady dobré morálky: dobré jídlo, pošta z domova, kamarádství, důvěra k veliteli a k technice, výcvik, přísun, v případě zranění rychlý odsun.

Pouštní prostředí charakterizované horkem, později také chladem a přesnými bouřemi, mouchami, jedovatou havětí, beduiny, pasáky ovcí, nezměrným prostorem, odloučeností, omezeními uloženými vojákům domácích zemí přispěly svou měrou k úspěchu. Poušť nejenže kladla vysoké požadavky na techniku, taktiku, týlové zabezpečení a člověka, ale poskytovala také neomezený prostor pro cvičení ve vševojskovém rámci, aby bylo možné plně využívat síly ve vzduchu a pohyblivosti na zemi. Poušť zároveň převzala úlohu **stmelení vojáků do úzkého kamarádství a sblížení různých národností. Vzájemná úcta** mezi americkými "zvláštními silami" a Syřany, Egypťany, Kuvajťany a dalšími rostla denně. Při návštěvě americko-britského představení se právě navracela smíšená průzkumná hlídka, ostatní v bojovém postavení hráli společně karty, nechali Angličany vařit pro všechny, psali bojové nápisy na nákladní auta, psali táborové kroniky. Zároveň srdečný smích a žertování pod stany dokazovaly, že v odloučenosti se **humor** stal nenahraditelným průvodcem. Avšak poušť a prosté poměry nutily vojáky také k přemýšlení a rozjímání.

Poměry byly spartánsky prosté; např. při návštěvě "královských irských husarů" se spalo venku pod maskovacími sítěmi tanků, kolem nich byly vykopány střelecké okopy.

Při čekání mělo rozhodující váhu, že **rodinné zázemí** zůstávalo **nedotčené**. Souhlas rodinných příslušníků, **uznání a vlastenectví** doma měly určující vliv na **bojovou morálku** jednotek, ale i každého vojáka.

Po vybojování vítězné bitvy poprvé od druhé světové války přicházeli američtí vojáci nikoli jednotlivě, nýbrž ve svých jednotkách, bouřlivě pozdravováni obyvatelstvem nazpět do Ameriky, jak oni říkají okřídlenými slovy "k matce všech stran".

K bojovému použití přisunutá **zbraně** měly ty nejlepší bojové parametry, jako např. technika se sníženou účinnou radiolokační odraznou plochou nebo prostředky pro vedení radioelektronického boje byly plody výzkumného a vývojového úsilí, jež trvalo po celá desetiletí a výsledkem rozhodně proti mnoha odpůrcům usilovně uskutečňované výstavby armády ještě za prezidenta Reagana. Tehdy např. započal vývoj raket **Tomahawk** (v roce 1972), jež měly velmi vysokou bojovou účinnost s **procentem zásahů přes 90 %**. Přitom náklady byly přibližně **9,5 miliardy dolarů**. Výzkum "strategické obranné iniciativy" úspěchem systému **Patriot** dokázal, že je možné uskutečňovat **omezenou obranu proti balistickým raketám**. V minulosti jako příliš nákladné byly často kritizovány investice do technologicky vyspělých zbraňových systémů. Za vedení války u Perského zálivu se přesvědčivě dokázalo, že se jejich cena vyplatí především malými vlastními ztrátami. Poměrně **nízké ztráty letectva** (přibližně 50 strojů během šesti týdnů nejintenzivnějšího vedení letecké války s celkem více než 100 tisíc bojových letů) překonaly veškerá očekávání. Přitom počítačové předpovědi odhadovaly pro zahájení letecké ofenzivy ztrátu přibližně 150 letadel. Ve skutečnosti byly během prvních dvaceti hodin letecké války, po 1300 bojových letech 750 letounů, ztraceny tři stroje. Přitom byly nasazeny nejen "vyzrálé" nejnovější technologie, jako bombardovací letoun se zmenšenou účinnou radiolokační odraznou plochou **F-117A**, nýbrž také systémy, které jsou ještě v ověřovacím období, jako je **systém pro velení a průzkum Joint Stars**.

K vítězství přispěla nejen technologická převaha vysoce přesných zbraňových systémů sama o sobě, nýbrž také mistrné skloubení technologie s myšlenkově bohatou strategií a doktrínou.

Zbraně a technika krok za krokem napomáhaly prosazovat zásady koordinované letecko-pozemní bitvy. Přitom neměla vlastní bojová technika ve všech případech převahu nad nepřátelskou, jako např. u dělostřelectva. **Nejmodernější systémy velení na bojišti**

umožňovaly velitelům jednotlivých stupňů tak zvané "násobitele síly" uplatňovat zásadu "průzkum - velení - palba" tak účinně, že bylo možné irácké dělostřelectvo po zahájení palby během nejkratší doby, v ideálním případě kratší než jedna minuta, umlčet palbou.

Drsné pouštní prostředí a mnohá překvapení vyžadovaly od spojenců také neustálou **pružnost v zásobování vojsk**. S fantazií a improvizací bylo nutné především zvládnout jemné pískové částice, které pronikaly do motorů, převodů a vysoce citlivých počítačů. Kvalitní denní ošetřování, péče vojáků, velitelů o techniku, přístroje byly pro vedení boje rozhodující. Zvláštním problémem se stalo rozpoznávání vlastní - cizí ze vzduchu poté, když ve dvou tragických pohraničních bojích byla vlastní bojová vozidla pěchoty s mužstvem zničena americkým letectvem. Na obou stranách se zčásti používalo téže techniky a při zaklínění jednotek do sebe, v prachu pouště, v noci bylo rozpoznávání velmi obtížné. Ve velmi krátké době vyvinula např. jedna soukromá firma ve Spojených státech **barvivo**, které bylo před zahájením pozemní ofenzívy letecky přepraveno do Saudské Arábie a mohlo být **rozpoznáváno pouze nočními zaměřovači** spojeneckých letadel. Po individuální specifikaci byly vyrobeny pumy pro zvlášť odolné cíle, během 36 hodin byly naloženy na tzv. "pouštní expres" a vzduchem přepraveny do Saudské Arábie.

I když vycházíme z toho, že bylo k dispozici šest měsíců času, velmi dobré přístavy a dobře vystavěné silnice, bylo **zásobování** ozbrojených sil v počtu přes půl miliónu mužů v poušti týlovým mistrovským výkonem. Přitom se projevovala také slabá místa, jako **nedostačující dopravní kapacita na moři a ve vzduchu**. Pro přepravu po moři muselo být např. **pronajato 47 procent lodní kapacity**. Soukromé letecké společnosti přepravily 20 % materiálu a 60 % jednotek do Saudské Arábie. Pozorování ve vykládacích přístavech v Perském zálivu a podél pobřežní silnice ve směru ke Kuvajtu ukazovalo, jak týlové životadárné tepny pulsovaly dnem i nocí, aby zabezpečily vojska veškerým potřebným materiálem k vedení moderní války. Vojskům bylo přisunováno obrovské množství **munice, ženijního materiálu, vody** a před vánoci denně 500 000 až 1,2 miliónů zásilek pošty. V tomto ojedinělém případě bylo možné obrovskou spotřebu pohonných hmot pro obrněné útvary zabezpečit přímo na místě. Díky inovačním řešením problémů se týl během vedeníbleskové války v irácké poušti nestal brzdou operací, nýbrž dokonce umožnil tyto operace po počátečních úspěších ještě urychlit.

Ve výcviku byly zjištěny v rámci mnohonárodnostních ozbrojených sil značné rozdíly, které přetrvávaly zčásti také u jednotlivých útvarů téže národnosti. **Zkušenosti z vedení války v poušti** přitom měli jen francouzští cizineční legionáři z Čadu. Ti projevovali patřičnou důvěru a prohlašovali, že pokud jde o zkušenosti a odolnost, nejsou pro ně Iráčané žádným vážným protivníkem.

Nejlepší přípravu pro bojové použití měly zejména ty útvary, které absolvovaly výcvik v "národním výcvikovém středisku pozemního vojska USA" **ve Fort Irvin v poušti Moave v Kalifornii**. Toto výcvikové středisko umožňuje vynikající výcvik ve vševojskovém boji **pro tankové, pěší, výsadekové prapory, zásobovací jednotky, dělostřelectvo, bojové vrtulníky a letky letounů A-10** určené pro přímou leteckou podporu. Vedle používání simulátorů a realistického značkování protivníka se tam cvičilo především **noční boj a boj v podmínkách používání chemických zbraní**. Tvrdý výcvik velitelů ve Fort Irvin posuzovali důstojníci v Saudské Arábii jako nejdůležitější činitel pro vysokou sebedůvěru.

Při návštěvě válečných zpravodajů bylo nápadné, že ty útvary, které byly přisunuty přímo z Německa, jako např. **7. britská tanková brigáda**, se okamžitě pustily **do výcviku v bojové činnosti**. Sedm dní v týdnu, často i v noci, se cvičilo s čerstvě přemalovanými bojovými vozidly, a to v nových, pod tlakem času vyrobených pouštních stejnokrojích; též ištěm výcviku byl **průlom opevněných obranných postavení a střetný boj tankových útvarů**. Přitom se jako velmi náročná projevila zvláště orientace v jednotvárném terénu. Spojené státy americké proto vybavily své útvary postupně družicovým systémem pro navigaci a měření polohy. Aby bylo dosaženo pokud možno nejvyšší připravenosti k válce, **procvicovaly se obojživelné manévry velkého rozmachu, vysazení ze vzduchu a překonávání minových**

polí v protichemických ochranných prostředcích. Nejvíce "dohánění" bylo zapotřebí při cvičeních praporů s bojovou střelbou. Vzájemně se vyměňovaly také zkušenosti a hodnotné speciální poznatky mezi útvary a svazky jednotlivých činností. Při návštěvě jedné protiletadlové raketové základny bylo působivé, jak realisticky byla cvičení uspořádána: právě se s různými typy bojových letounů zkoušela spolehlivost zachycování radiolokátorem a ničení cílů raketami Hawk, resp. piloti se cvičili ve ztečích tak, aby je protivník nezjistil. Poznatky se vzájemně vyměňovaly a piloti sledovali manévry svých kamarádů z raketové základny.

Zatímco iráčtí přeběhlíci podávali zprávy o závažných nedostacích ve velení a o napětí, které se vytvořilo mezi důstojníky a vojáky, na straně spojenců byly všechny lidské a technické předpoklady pro úspěšné velení v boji. **Důvěra v nejvyšší politické a vojenské vedení,** jeho integritu, jakož i velení přesvědčivým jednáním podněcovaly k **následování u mužstva i důstojníků.** Když generál Schwarzkopf, nazývaný "útočník Norman", řekl: "Nachytám-li důstojníky, kteří si přivlastňují privilegia a jako ve Vietnamu v tylovém prostoru pořádají zábavy s ošetřovatelkami, budou příštího dne sedět v letadle letícím směrem k USA", věděl každý, že to myslí vážně. Věrohodnost jeho hesla, že "blaho vojáků je jeho prvořadým úkolem", potvrdil během své kariéry znovu a znovu skutky. Působivé bylo, když se v rozhovoru zjistilo, jak se v odloučenosti vyvíjel **silný pocit sounáležitosti** ve společenství osudu **mezi důstojníky a mužstvem.** Převládal mezi nimi všude kamarádský tón.

Podle našeho pozorování byl v saudské poušti v pravidelných intervalech patrný další důležitý aspekt moderního vedení války: **dobře maskované, protiletadlovými raketami chráněné systémy pro průzkum, velení a spojení s lesíky antén, směrových stanic a parabolickými anténami družicových spojů vedle velitelských stanovišť v pohyblivých kabinách. Letounové systémy určené pro dalekou výstrahu, velení, pro koordinované bojové použití veškerých prostředků letecké války a systém pro velení a průzkum** (který je dosud ve stádiu zkoušek, zaměřený k průzkumu do velké hloubky a k přidělování pozemních cílů) **byly klíčovými nástroji úspěšného vedení boje.** Tyto moderní průzkumné systémy a systémy pro řízení boje umožnily generálovi Schwarzkopfovi přeměnit jeho skvělé velení koordinovaným zasazením všech prostředků s vysokou pružností a velmi vysokým tempem v pětirozměrném bojišti v požadovaný účinek.

V nejužší součinnosti byly do boje zasazovány integrované zbraňové systémy z moře, na zemi, ve vzdušném prostoru v malých i velkých výškách a z kosmického prostoru. Účinek dosažený spoluprací všech prostředků kombinovaných do jednoho celku vedl k rychlému zhroucení silné armády v několika týdnech a s minimálními vlastními ztrátami.

Zásady letecko-pozemní bitvy pro velení svazkům na nelineárním bojišti jsou tak všeobecné, že na kuvačském válčišti poskytovaly dostatek volnosti jednání pro taktické změny. Tyto zásady byly vyvinuty **pro obranu proti hluboce učeněným útočným svazkům Varšavské smlouvy,** avšak mohlo jich být použito k útoku ve válce proti Iráku. Byly to tyto zásady:

1. Nepřímé řešení problémů - je nutné brát v úvahu každý prvek, který má v boji rozhodující vliv, jako klamání, utajení, vedení psychologické války, radioelektronický boj, maskování. Generál Schwarzkopf na své první obsáhlé tiskové konferenci dne 27. 2. 1991 vyslovil názor, že dvěma rozhodujícími prvky pro tuto válku jsou vedení letecké války a klamání.

2. Překvapení, ráznost a rychlost útoku. Jak při zahájení leteckého útoku, tak při zahájení pozemních operací se mnohonárodnostním ozbrojeným silám podařilo Iráčany překvapit. Tato ráznost a rychlost útoku kontrastovala s mnoha spíše pesimistickými předpověďmi proslulých strategií a vojenských odborníků ve Spojených státech amerických (jako Luttwack, Epstein nebo Středisko pro obrannou informaci).

3. Pružnost a iniciativa na nejnižším stupni, přičemž velká váha byla kladena na nekvantifikovatelné činitele jako velení, odvaha a smélost anebo výcvik. Ztrnulá taktika

vydávání rozkazů, statická obranná linie, vyhrazení práva na rozhodování, plány boje, které neodpovídaly skutečnosti, již neumožňovaly Iráčanům v průběhu bojové činnosti chránit své nekruté křídlo. Mnoho tanků v okopech bylo zamířeno do nesprávného směru a bylo palbou ničeno zezadu.

4. Rychlý rytmus přijímání rozhodnutí prostřednictvím "taktiky ukládání úkolů". Přizpůsobovat se rychle a pružně v dynamické, proměnlivé bojové situaci, strhnout na sebe volnost jednání a udržet si ji, rozbít soudržnost protivníka. Po zničení iráckého průzkumu na bojišti již neměl protivník žádnou možnost přizpůsobit se rychlému tempu bojové činnosti, protože si sotva mohl vytvořit úplný obraz situace. Proti překvapením, obchvatům ze vzduchu nebo obejití a úderům do boku nemohl včas reagovat. Ve válce velení byli Iráčané slabší, protože nepochopili způsob moderního vedení války ani při přípravě boje, ani při jeho řízení.

5. Jasně definované cíle, operační zámysly, které odhalují slabiny protivníka a bezohledně jich využívají. Jednorozměrné pojetí obrany iráckých ozbrojených sil tvořené statickým systémem obrany srovnatelným s Maginotovou linií a učené do hloubky operačně taktickými, strategickými záložními svazky, bylo odvážným útokem na křídlo zničeno, palbou ze vzduchu bezohledně vyvráceno.

6. Jasně definované vytváření těžiště a v případě potřeby rychlé přemístění těžiště. Těžiště leželo jednoznačně u západně vedeného útoku na křídlo silami 18. a 7. sboru. Protože Iráčané očekávali čelní útok z jihu, kombinovaný s velkým obojživelným vyloděním na pobřeží, podařilo se námořní pěchotě poutat přibližně 10 iráckých divizí na východě.

7. Boj v hloubce nepřátelského prostoru. "Hloubka nepřátelského prostoru" se vztahuje na rozlohu bojiště z hlediska prostoru, času a sil. V hloubce byly irácké zálohy bez přerušení umlčovány, takže se nemohly ani vzchopit, ani připravit ke koordinovanému protiútoku. Podle strategie rozvrácení bojiště byly přerušeny přísunové a odsunové osy přes Eufrat. Rozsáhlý obchvacující boční útok 101. vzdušné výsadkové divize a 24. mechanizované pěší divize zamezil Iráčanům jakoukoli možnost ústupu. Boj v hloubce byl nedílnou součástí operačního pojetí letecko-pozemní bitvy a rozhodujícím způsobem ovlivnil boj na taktickém stupni. Současné zasazování všech sil do hloubky (letecké prostředky, bojové vrtulníky, křídlaté rakety, raketomety, síly pro zvláštní operace, elektronické vedení boje, klamání atd.) vytvářelo rozhodující výhody pro taktického velitele útočících tankových útvarů. Iráčané se vzdávali po krátké době. Z hlediska času, prostoru a sil mohly být operační zásady letecko-pozemní bitvy používány téměř v plném rozsahu. Díky dobrému průzkumu na bojišti, tvořivému plánování, pružnému a iniciativnímu velení, technicky vysoce vyspělým zbraním se přesvědčivým způsobem podařilo uplatňovat vlastní silné stránky proti iráckým slabým místům a silné stránky protivníka "nechat mlít naprázdno".

8. Vést útok s pružným týlovým zabezpečením až do rozhodujícího vítězství. Jako nové se podařilo ze vzduchu, hluboko v nepřátelské zemi a před útočícími útvary zřizovat týlové přísunové základny, z nichž mohlo být zabezpečeno zásobování útočících útvarů.

Zosobnění protivníka v jedné osobě jakoby odpovědné za všechna zla utvářelo v Perském zálivu představy vojáků o nepříteli. Výroky, které byly psány na rakety a pumy před jejich použitím, neplatily iráckému lidu ani prostému vojákovi, nýbrž Saddamovi Husseinovi a Republikánským gardám jako opoře režimu. "Charakteristika pro dokonalého protivníka ve válce hře nemohla být lepší", vyjádřil se jeden důstojník v plánovacím štábu ústředního velitelství. Krok za krokem akce Saddama Husseina stupňovaly hněv vojáků. Nejtrvaleji působily zprávy o teroristické kampani v Kuvajtu, které od 2. srpna 1990 pronikly z okupovaného Kuvajtu do Saudské Arábie, vystoupení zajatých pilotů s příznáním v irácké televizi a oznámení, že váleční zajatci budou tak, jako dříve civilní rukojmí, rozdělení na strategické cíle, ekologický teror, bezuzdná propaganda a tupení vojáků mnohonárodních vojenských sil jako slabochů v iráckém rozhlasovém vysílání, konečně útok raketou SCUD na ubytovnu Spojených států v Khobaru. S pohrdáním vůči iráckému vedení byly přijímány zprávy prvních válečných zajatců a přeběhlíků o tom, že byli svými představenými obelháváni, že popravčí

čety pro odstrašení většely zběhy a že Saddamovi Husseinovi zvlášť oddaní důstojníci opouštěli vojska a prchali na sever.

Hodnocení iráckých možností se uskutečňovalo diferencovaně. Irácké útvary byly podle odhadnuté spolehlivosti a bojové síly rozděleny do tří kategorií. Nejlépe vyzbrojeno, vycvičeno a režimu oddáno bylo šest divíí prezidentské ochrany, po nich následovalo přibližně 10 divíí s určitými bojovými zkušenostmi. 30 divíí tvořených málo zkušenými nebo nezkušenými záložníky bylo považováno za bojeschopné jen v kombinaci s dobře vycvičenými útvary anebo při zasazení v obranných postaveních. Možnosti protivníka v oblasti biologických a chemických zbraní byly brány vážně. Vojska byla očkována, dále byla učiněna rozsáhlá opatření pro odsun zpočátku 10 až 15 % předpokládaných raněných a padlých, denní výcvik v protichemické ochraně byl uskutečňován velmi intenzívně byly vytvořeny zásoby na 60 dní boje.

Iráčané, nejen že disponovali velmi rozmanitým vojenským potenciálem pocházejícím z mnoha zemí, nýbrž se projevíli jako vynalézaví v oblasti odstraňování nedostatků, resp. v rychlém odstraňování válečných škod nebo při klamání. Dlouholeté investice do stavebních programů pro ochranu vojenské infrastruktury se vyplatily. Jen s námahou a pouze částečně se spojeneckému letectvu podařilo vyřadit odolná raketová palebná postavení, resp. velitelská stanoviště. Diferencované hodnocení možností protivníka však mohlo od počátku letecké ofenzívy konstatovat, že irácký vojenský potenciál byl plánovitě oslabován, frontové útvary byly fyzicky a především psychicky velmi oslabovány. Ústřední velitelství zdůrazňovalo vždy znovu, že hodnocení bojové síly není žádná hra s počty zničených tanků, bojových vozidel pěchoty a děl, jak byly při denních zprávách pro novináře uváděny, nýbrž že to je dynamický proces, k jehož postžení Američané použili analytického modelu. **Přitom byly mezi jinými uvažovány tyto činitele:** mobilita a schopnost vést protiútoky, palebná podpora, protivzdušná obrana, spojení, systémy pro velení, radioelektronický boj, počet zničených, resp. zbývajících zbraňových systémů, těžké techniky a mužstva, přísun, odolnost a na schopnost přežít. Takzvané "hodnocení bojových ztrát" (battle damage assessment) nebylo označováno jako věda, nýbrž jako umění a bylo vždy znovu zdůrazňováno, že pouze boj může poskytnout věrohodnou informaci o síle odporu Iráčanů. Rychlé zhroucení iráckých ozbrojených sil je známo. Na jedné straně je důsledkem předcházející fáze letecké války, na druhé straně je výsledkem naprosto chybného hodnocení možností a schopností mnohonárodnostních ozbrojených sil iráckým armádním velením. Jestliže jsou nyní dodatečně k dispozici nové poznatky, že byly irácké početní stavy mužstva a jisté schopnosti, např. v oboru chemických zbraní, přeceněny, pak se toto chybné hodnocení amerických zpravodajských služeb neprojevilo negativně, nýbrž naopak kladně na plánování vedení války.

Nepřetržité cvičení, opakování úkolů spojených s obsluhou výzbroje, průběhem boje po dny, týdny a měsíce se vyplatily. Vojáci vypovídali, že po vydání rozkazu k útoku vše probíhalo téměř samočinně. Prvé obranné postavení obávaného opevnění "Saddama Husseina" prolomila námořní pěchota ve 30 minutách, druhé obranné postavení ve dvou hodinách. Podle vyjádření generála Schwarzkopfa bylo pro něho zlým snem, že by vojáci námořní pěchoty zůstali ležet v zátarasech, minových polích, v palbě z vybudovaných stanovišť zbraní a byli rozstřílení iráckým dělostřelectvem. Soustavně, na minutu angličtí a američtí bojovníci ženisté nacvičovali jednotlivé akce na modelu vybudovaném v poušti podle iráckého obranného postavení. Pomocí výsledku zajatců, průzkumu bojem, úderných skupin a akcí úderných jednotek byl nakonec získán přesný obraz o stavu obranného postavení před útokem. Nepřetržitě letecké útoky vyčerpávaly obránce, kteří se ve svých pevnostkách pokoušeli přečkat palbu. Zběhnutí, padlí a zranění snížili frontové útvary o více než 50 % počtů.

U všech stupňů se při neočekávaných obtížích projevovala pružnost a schopnost improvizace. Bylo by nesprávné věřit, že se žádné nevyskytly. Bylo nutné zničit mobilní odpalovací zařízení raket SCUD, aby se zabránilo odvetnému úderu Izraelem. Jejich počet byl značně

podceněn. Americké a britské zvláštní síly, které pronikly do Iráku ze vzduchu, pobřeží a pomocí speciálních pouštních vozidel, prováděly šíleně odvážné úderní akce k vyhledání a ničení mobilních odpalovacích zařízení raket SCUD, sabotážní akce, průzkum bojem, získávaní materiál, zbraně, zajatce.

V tankovém souboji měli spojenci díky své vysoké pravděpodobnosti zásahu prvou ranou, schopnost vést boj v noci, vynikající kvalitě amerických a britských tanků, dobré vycvičenosti tankových osádek převahu nad iráckými tanky T-72. Palbou, pohybem, dobrým průzkumem bojiště, dobrým velením, jakož i přesnou palebnou podporou ze vzduchu byly tankové zálohy Iráčanů rychle vyřazeny z boje při minimálních vlastních ztrátách.

Zacházení s válečnými zajatci poskytuje v dějinách války správnou představu o vnitřním stavu vojska. Iráčanům bylo vtoukáno do hlavy, že je Američané při zajetí zastřelí.

Otřesné scény plačících vojáků, kteří se snažili Američany líbat a prosili je o milost, byly vysílány po celém světě. Působivé bylo, že vítězové nikdy nezaujímal povýšenecký postoj a snažili se Iráčany uklidňovat: "You are all right", říkal jeden americký voják na zemi klečícímu, úplně vystrašenému Iráčanovi. V hromadných zachytých táborech jim byla vydávána strava, byli řádně ubytováni. Před jednáním o příměří nenechával generál Schwarzkopf nikoho na pochybách, kdo poroučí a kdo je vítězem. Když mu však jeden podplukovník vysvětloval připravená bezpečnostní opatření při příchodu irácké delegace, podle nichž měli být příslušníci delegace kontrolováni, zda nemají osobní zbraně, řekl spontánně: "Souhlasím, avšak nepřeji si žádné ponižování Iráčanů, především nechci žádné snímky, jak byli prohledáváni." Korektní postoj vůči poraženému, velkorysost vůči koaličnímu partnerovi a uznání vlastního přínosu v boji charakterizovaly americká prohlášení po ukončení bojové činnosti: sto hodin po zahájení pozemní ofenzívy a po necelých 43 dnech operace vedla "pouštní bouře" k vojenskému vítězství nad iráckými ozbrojenými silami.

-MW-

K OZBROJENÝM SILÁM VELKÉ BRITÁNIE

Celkový stav ozbrojených sil Velké Británie činí 311 650 příslušníků, včetně 16 250 žen a 9200 osob, které jsou mimo území Spojeného království (z čehož je 7600 Gurkú).

Pozemní vojsko tvoří 255 200 osob; z toho je v **pravidelných** útvech britské armády 173 100 osob, v **teritoriálních** útvech 72 800, v pomocných službách ozbrojených sil 3000 lidí a v Pluku obrany Ulsteru 6300 vojáků.

Složení útvarů pozemního vojska: 1 velitelství armádního sboru se 3 obrněnými divizemi a sborovými útvary, 1 dělostřeleckou brigádou atd. (celkem 52 000 osob).

V metropoli je 1 pěší divize, 2 mechanizované, 1 vzdušně výsadková, 3 pěší (včetně 1 vzduchem přepravitelné), 9 pěších brigád smíšených z pravidelného a teritoriálního vojska.

Pozemní vojsko je vyzbrojeno prostředky jaderného napadení Lance a houfnicemi ráže 155 a 203,2 mm (M109A2, M110A2/A3SP), středními tanky Challenger, Chieftan, lehkými tanky Scorpion, obrněnými transportéry Scimitar, Ferret Fox, protitankovými řízenými střelami Milan, Swingfire, protiletadlovými řízenými střelami Blowpipe, Javelina, Rapid, vrtulníky Scout, SA-341, Lynx AM-1/7/-9.

Vojenské letectvo má 91 450 osob, které tvoří 16 stíhacích bombardovacích letek (13 jsou nosiči jaderných zbraní), 9 stíhacích, 2 průzkumné a 1 letku řízení a uvědomování. Ve výzbroji jsou letouny typu Tornado, Buccaneer, Harrier, Jaguar, Phantom, Canberra, Nimrod. Vojenské letectvo má také 2 dopravní letecká křídla (Hercules, VC-10, Victor, Tristar); vrtulníkové letecké křídlo vybavené vrtulníky Wessex, Chinook, Puma).

K tomuto letectvu lze také zahrnout 9 protiletadlových raketových letek vybavených PLRS Bloodhound a Rapier.

Vojenské námořnictvo (64 500 příslušníků) je vyzbrojeno asi 180 bojovými a 200 pomocnými plavidly, včetně 4 atomových ponorek vybavených strategickými RS Polaris A3, každá po 16 kusech (celkem 64). Základny vojenského námořnictva jsou rozmístěny v Northwoodu, Devonportu, Faslane, Portlandu, Portsmouthu, Rosythu, Gibraltaru a Hong Kongu.

Část ozbrojených sil Velké Británie je rozmístěna v Antarktidě (hlídková loď), Belize (1500 osob) Brunei (900 lidí), Kanadě, na Kypru (3900 příslušníků), Malvinách (1600 vojáků, avšak jejich počet je velmi proměnlivý), Německu (69 700: 3 obrněné divize, 1 dělostřelecká brigáda, 2 průzkumné obrněné útvary), Gibraltaru (1800), Hong Kongu (8200 osob), v Indickém oceánu, Západní Indii. 550 vojenských poradců je ve 30 zemích.

V jednotkách OSN (s mírovou misí) jsou britští vojáci na Kypru, v Egyptě a Namibii.

Za války je možné zmobilizovat zálohy britské armády, které dosahují 325 000 osob. Přičemž počet poddaných Jejeho veličenstva, způsobilých pro vojenskou službu, je 12 164 000 osob.

Doplňování a příprava mužstva a poddůstojníků

K zajištění dostatečného počtu dobrovolníků byla uskutečněna některá opatření v sociální oblasti. Britská vláda např. zvýšila platy vojáků a oznámila, že bude poskytovat pomoc vojákům uvolňovaným do zálohy při získání dobře placeného zaměstnání v civilním sektoru. Přes tato opatření jsou s náborem dobrovolníků určité potíže, zejména u pozemního vojska. Mládež dává často přednost letectvu a námořnictvu.

Ozbrojené síly Velké Británie jsou doplňovány dobrovolníky ve věku od 17,5 do 30 let. V pozemním vojsku a vojenském letectvu uzavírají dobrovolníci smlouvu na 22 let nebo krátkodobě na 3 až 12 roků. Ve vojenském námořnictvu je uzavírána smlouva na 9 až 12 let.

Příprava poddůstojníků probíhá podle druhů ozbrojených sil zpravidla v kurzech pro poddůstojníky. Příslušníci mužstva mohou být povýšeni do poddůstojnické hodnosti, pokud složí úspěšně zkoušky z všeobecné a odborné přípravy. Poddůstojníci jsou **propouštěni** z ozbrojených sil po uplynutí smlouvy, při dosažení věku 45 až 47 let, ze zdravotních důvodů, při nezpůsobilosti ke službě nebo pro kázeňské přestupky.

Povolanci absolvují **základní vojenskou přípravu** ve výcvikových střediscích, která je rozdělena do dvou částí:

- v trvání 6 týdnů je zaměřena na fyzickou, pořadovou, střeleckou, taktickou a všeobecné vzdělávací přípravu,

- další buď u pozemního vojska 2 až 6 měsíců, u vojenského letectva 2 měsíce až 1 rok, kde je uskutečňována příprava podle odbornosti.

Po absolvování základní vojenské přípravy jsou dobrovolníci v hodnosti vojína rozmístěni. Příslušníci mužstva jsou převáděni do zálohy nebo propouštěni z ozbrojených sil po uplynutí doby smlouvy.

Pro přípravu mládeže k vojenské službě byla ve Velké Británii vytvořena rozvětvená síť specializovaných vojenských škol, včetně specializovaných vojenských kolejí (škol s úzkým profilem), výcviková střediska, školní prapor a školní pluky. V těchto zařízeních jsou připravováni nižší velitelé a techničtí specialisté při mimoarmádní přípravě pro více než 200 odborností.

Pozemní vojsko má 6 specializovaných vojenských kolejí, šest školních pluků a tři školní prapory druhů vojsk a služeb, 11 výcvikových středisek.

Ve specializovaných koleích jsou připravováni odborníci pro ženijní vojsko, armádní letectvo, dopravní a dělostřeleckou technickou službu atd. po dobu 12 až 15 měsíců.

Výcviková střediska připravují příslušníky mužstva a poddůstojníky pro mechanizované jednotky v kurzech trvajících 8 až 12 měsíců.

Nábor do všech uvedených zařízení zahrnuje chlapce ve věku 16 let s ukončeným středním vzděláním. Dobrovolníci nejprve procházejí testy, lékařskou prohlídkou, a pak uzavírají smlouvu o povinné vojenské službě v pozemním vojsku do věku 18 let. Smlouva může být prodloužena na 8 let služby u vojsk a 3 roky v záloze, nebo na 6 let služby u vojsk a 6 let v záloze. Po dosažení 18 let věku mohou smlouvu rozvázat. Toto řešení však stejně předpokládá setrvání v organizované záloze po dobu 3 let.

Během přípravy dobrovolníci získávají kromě vojenské i civilní odbornost. Mají stejnokroj zdarma, měsíční plat, bezplatnou dopravu a jiné výhody.

Příprava probíhá podle zvláštních osnov, kde je 60 % výcvikového času zpravidla věnováno vojenským předmětům, 20 % fyzické přípravě a 20 % všeobecně vzdělávacím předmětům. Značná pozornost je věnována samostatné práci, praktickým polním zaměstnáním a táborovým soustředěním. Hlavní pozornost je zaměřena na vojenskou přípravu (základy taktiky, topografie, spojení, seznámení se zbraněmi, řízení vozidel, pořadové a střelecké přípravy).

Vychovatelé a učitelé v těchto zařízeních jsou důstojníci, důstojníci zástupci a poddůstojníci se značnými vojskovými zkušenostmi, vysoce odborně připravení, se zkušenostmi z výchovné činnosti.

Školní jednotky mají obvykle do 20 příslušníků, což zaručuje uplatnění individuální práce a potřebnou kvalitu osvojování učební látky.

Chlapecké vojenské školy pozemního vojska podle názoru odborníků umožňují uskutečnit kvalitní **základní výběr mládeže** pro výkon vojenské služby a zajišťují potřebnou úroveň základní vojenské přípravy osob, které se chtějí stát vojáky z povolání. Vojáci, kteří prošli touto přípravou, mohou být po 12 letech nepřetržité služby povýšeni do hodnosti důstojnického zástupce, zatímco vojáci, kteří tuto přípravu nemají, až po 17 letech.

Vojenské letectvo má také několik výcvikových středisek pro přípravu specialistů v 19 odbornostech s dobou přípravy 1 až 3 roky. Jsou do nich přijímáni chlapci ve věku 17 až 18 let. Při vstupu do středisek uzavírají smlouvu ke službě u vojenského letectva v trvání 9 až 12 let. Přijetí chlapci absolvují základní vojenskou přípravu v trvání 6 měsíců, a pak přípravu podle odbornosti.

Délka služby je v ozbrojených silách Velké Británie u jednotlivých kategorií vojáků odlišná a závisí na věku, druhu přípravy i výcviku. Smlouva může být uzavřena nejvýše na 22 let. Může být zrušena vojákem, ale velení musí být o tom vyrozuměno 18 měsíců předem. Nejkratší délka služby je 3 roky. U vojáků, jejichž příprava vyžaduje delší dobu (až 3 roky), dosahuje nejkratší délka služby 6 až 9 let.

Podle názoru odborníků umožňuje systém mimoarmádní přípravy mládeže dostatečně uspokojovat potřeby vojsk, pokud jde o vysoce kvalifikované kádry a je současně spolehlivým zdrojem doplňování důstojnického sboru ozbrojených sil Velké Británie.

Ve Velké Británii je **složitý mnohastupňový rozvětvený systém doplňování a přípravy důstojníků**, založený na principu důkladného výběru a rozmístování velitelských kádří. Vláda využívá k doplňování tradiční ověřené zdroje. Jsou to především **kadetské školy**, kde studují převážně děti vojáků, **univerzity a privilegované soukromé školy**, které navštěvují většinou děti dobře situovaných občanů. Absolventi těchto škol tvoří přibližně polovinu uchazečů o studium na vojenských školách.

Za účelem správného výběru budoucích důstojníků byl zaveden systém přijímacích komisí, které prověřují všechny údaje o uchazečích, počínaje stupněm ukončeného vzdělání, konče spolehlivostí.

Základním článkem systému vojenských škol jsou **vojenská učiliště druhů ozbrojených sil**. V nich studují téměř všichni budoucí nižší důstojníci. Výjimku představují důstojníci jednotlivých služeb vojenského letectva a námořnictva. Do těchto funkcí postupují poddůstojníci, kteří se připravují ve speciálních školách a kursech.

Velitelé záložních jednotek jsou doplňováni převážně absolventy mimoarmádní přípravy důstojnické zálohy. **Všechny druhy ozbrojených sil mají v civilních vysokých školách kurzy přípravy důstojníků zálohy - tzv. univerzitní kurzy**. Tyto kurzy jsou při většině univerzit (např. v Cambridge, Oxfordu, Londýně aj.). Příprava důstojníků zálohy pozemního vojska a vojenského námořnictva trvá až 1 rok, kurzy vojenského letectva až 2 roky. Studenti, kteří absolvovali kurzy při vysokých školách, mohou nastoupit činnou službu v pravidelném vojsku, pokud projdou příslušným doškolovacím kursem v učilištích druhů ozbrojených sil.

Do vojenských učilišť druhů ozbrojených sil mohou být přijati chlapci po ukončení střední školy, absolventi nebo posluchači univerzit, příslušníci mužstva nebo poddůstojníci a také absolventi kadetských škol (ti jsou přijímáni bez zkoušek).

Všichni uchazeči musí absolvovat pohovor před přijímací komisí, při němž se podle stupně všeobecného vzdělání a dalších kritérií, včetně přání uchazeče, řeší otázka délky služby budoucího důstojníka. V současné době jsou v ozbrojených silách Velké Británie **dvě základní kategorie důstojníků: kádroví důstojníci**, kteří slouží až do odchodu do výslužby ve věku 50 až 55 let, **důstojníci krátkodobé služby** - do tří let (ve vojenském námořnictvu 3,5 roku), přičemž tato doba může být prodloužena u pozemního vojska až na 8 let, ve vojenském letectvu na 8 až 12 let.

Podle rozhodnutí přijímací komise se příprava budoucích důstojníků liší. Posluchači zařazení do seznamu **důstojníků krátkodobé služby** studují podle zkráceného studijního programu 6 až 12 měsíců v závislosti na druhu ozbrojených sil. Program jejich přípravy zahrnuje základy vojenství, sleduje hlavní cíl - vštípit nezbytné, především praktické, profesionální návyky. Budoucí **kádroví důstojníci** studují podle úplného programu, který předpokládá zdokonalení odborných znalostí, dovedností a návyků i hlubší teoretickou přípravu.

Studium v učilištích je uskutečňováno v několika obdobích (stupních) s konkrétním zaměřením. Je to podmíněno různými kategoriemi důstojníků a stupni všeobecných i odborných znalostí. Absolventi vysokých škol studují např. podle jiných osnov než absolventi středních škol.

V učilišti pozemního vojska budoucí důstojníci, jak kádroví, tak krátkodobé služby, bez civilního vysokoškolského vzdělání absolvují kurs základní vojenské přípravy v trvání 28 týdnů, v němž jsou probírány:

- základy taktiky,
- základy vojenské administrativy, topografie, spojení a řízení,
- osvojení praktických způsobů použití zbraní a bojové techniky,
- pořadová, střelecká a tělesná příprava,
- osvojení řádů, předpisů atd.

Důstojníci krátkodobé služby jsou po absolvování této základní vojenské přípravy odesíláni k útvarům, kde si zdokonalují odborné návyky v kursech druhů vojsk.

Kádroví důstojníci pokračují v profesionální přípravě v učilišti. Během 23 týdnů absolvují zvláštní kurs, v němž jsou vykládány otázky vojenského umění, vnitřní i zahraniční politiky Velké Británie a států NATO, výroby zbraní, využívání výpočetní techniky aj. Dále jsou tito důstojníci vysíláni do škol příslušných druhů vojsk. Po jednoroční službě u útvaru mohou studovat na civilní vysoké škole nebo na vojenskotechnické koleji (s šesti až devítiměsíční přípravou).

Obdobný systém je zaveden i v učilištích ostatních druhů ozbrojených sil:

Ve vojenském učilišti vojenského letectva trvá příprava důstojníků v základní přípravě 18 týdnů (posluchači studují základy vojenství, řády a předpisy, procházejí pořadovou a

tělesnou přípravou atd.); specializovanou odbornou přípravou (pro letecký, inženýrsko-technický, administrativně hospodářský personál). Příprava pilotů trvá až 2 roky, z toho základní letecká příprava 28 až 36 týdnů, zdokonalení leteckého výcviku asi 8 měsíců ve výcvikových střediscích, ostatní čas je nezbytný ke zvládnutí letounu příslušného typu na letecké základně. Příprava inženýrů a techniků trvá 31 týden, administrativních a hospodářských pracovníků 9 až 23 týdny.

Kádroví důstojníci vojenského letectva si zdokonalují odbornou připravenost např. ve velitelských kursech (9krát ročně). Do každého kursu se přijímá asi 40 důstojníků v hodnosti nadporučíka až kapitána, s praxí u vojsk 3 až 6 let.

Celková doba přípravy budoucích důstojníků kádrové služby, kteří přicházejí do učiliště ze školy, trvá asi 2 roky. Pro absolventy vysokých škol je zkracována na 1 rok. Příprava důstojníků krátkodobé služby činí 12 měsíců.

Důstojníci všech druhů ozbrojených sil jsou povinni se dále vzdělávat v různých školách, kursech atd. Hlavními vojenskými školami, které se zabývají **dalším vzděláváním důstojníků** a připravují také vyšší důstojníky, kteří zde získávají vojenské vysokoškolské vzdělání, jsou **velitelsko-štabní školy** (koleje) pozemního vojska, vojenského letectva a vojenského námořnictva.

Velitelsko-štabní škola pozemního vojska organizuje dva druhy kursů:

■ **Velitelsko-štabní přípravy pro nižší důstojníky**, povinný pro téměř všechny důstojníky pozemního vojska ve věku od 26 do 29 let s výjimkou některých odborníků (8 týdnů - povinnosti důstojníku štabu, otázky taktiky a týlového zabezpečení, 2 týdny - řízení bojové činnosti jednotek).

■ **Základní pro důstojníky** ve věku od 31 do 33 let (3 až 15 měsíců studují důstojníci ve vojenskotechnické škole - vojenské technologie, systémy řízení a materiálně technické zabezpečení - potom studují na velitelsko-štabní škole vojenská pojetí, doktríny, hlavní principy vedení války, součinnost druhů ozbrojených sil a zvláštních operací, štabní službu, zpravodajství, psychologické zpracování, bezpečnost a týlové zabezpečení).

Ve vojenskotechnické škole studuje ročně asi 120 důstojníků, ve velitelsko-štabní škole až 180 důstojníků.

Velitelsko-štabní škola vojenského letectva organizuje další vzdělávání důstojníků:

● **Dálkový kurs velitelsko-štabní přípravy**, jehož absolvování je nezbytným předpokladem pro další vzdělávání velitelů vojenského letectva. Přijímáno je asi 300 nižších důstojníků, na asi 6 měsíců. Úspěšné ukončení kursu umožňuje důstojníkovi vykonávat určité velitelsko-štabní funkce, v hodnosti majora absolvovat denní studium v kursech štabní školy.

● **Základní (denní) kurs**, který zabezpečuje přípravu velitelů středního stupně. Je organizován 8krát ročně pro 24 důstojníky. Hlavní pozornost je zaměřena na problematiku velení jednotkám a útvarům s použitím výpočetní techniky, práci se štabními dokumenty, rozvíjení velitelských, metodických i dalších návyků.

● **Kurs nejvyšší velitelsko-štabní přípravy**, poskytující posluchačům vojenské vysokoškolské vzdělání, který mohou absolvovat vybraní vyšší důstojníci ve věku do 41 let. Je organizován jednou ročně od března do poloviny prosince. Studuje v něm asi 90 posluchačů (54 důstojníků vojenského letectva, zbytek tvoří důstojníci-specialisté pozemního vojska a vojenského námořnictva, včetně důstojníků z jiných států). Studijní program obsahuje politické problémy státu, organizaci orgánů nejvyššího velení, řízení týlu vojenského letectva a součinnost druhů ozbrojených sil.

Velitelsko-štabní škola vojenského námořnictva je hlavní školou vojenského námořnictva i důstojníků odborníků pozemního vojska, vojenského letectva a také posluchačů z jiných států.

Vyšší velitelé ozbrojených sil Velké Británie a civilní funkcionáři ministerstva obrany absolvují zvláštní přípravu ve **Štabní škole ozbrojených sil** (Latimer) a v **Říšské škole**

obranu (Londýn). Obě školy se zabývají zpracováváním otázek vojenské politiky, vojenské doktríny atd. Doba studia trvá přibližně 1 rok.

Systém přípravy důstojníků ve Velké Británii podle názorů odborníků odpovídá požadavkům na ně kladeným. Vývoj vedoucí ke stále vyšší intenzifikaci procesu výchovy a výcviku i zkrácení jejich trvání prostřednictvím zkrácení všeobecné přípravy nutí vedení ozbrojených sil přistupovat ke zhušťování programů a ve výcviku ke drilu. Východisko z této situace vidí velení ve stále širším náboru, v povinném zvyšování úrovně profesionální připravenosti důstojníků v rámci systému různých vojenských škol.

Občanských pracovníků v ozbrojených silách Velké Británie je 170 000 (dle údajů z roku 1988). Statisticky připadá na 2 vojáky více než jeden občanský pracovník.

Ve specifikaci **vojenského rozpočtu Velké Británie pro rok 1991** oznámil britský ministr obrany snižování ozbrojených sil. Strategickým záměrem rozsahu snižování ozbrojených sil (Option for Change) je jejich přebudování na menší, ale moderně vyzbrojenou armádu. Velká Británie si nadále udrží v NATO své současné postavení v oblasti:

- zajištění jaderných sil,
- obranu Velké Británie,
- podílu na obraně evropské pevniny,
- námořní obranu východního Atlantiku a průlivu La Manche.

Neovlivněn zůstává záměr vlády objednat čtyři ponorky Vaguard vyzbrojené řízenými střelami Trident.

Síly strategického odstrašení na válčišti budou zajištěny osmi letkami britského vojenského letectva Tornado GR1/GR1A. Neřízené jaderné pumy WE177 by měly být nahrazeny francouzskými nebo americkými taktickými leteckými pozemními řízenými střelami nesoucími britskou hlavici.

Protivzdušná obrana Velké Británie bude zajištěna sedmi letkami letounů Tornado F3, 50 upravenými letouny Hawk a sedmi letouny včasné výstrahy Boeing E-3D AWACS, které jsou nyní zařazovány do výzbroje.

Potvrdilo se, že vojenské námořnictvo sníží počet torpédoborců a fregat ze 46 přibližně na 40, ponorek s jadernou a konvenční výzbrojí z 27 na 16. Počet minolovek Velké Británie by měl být snižován ze 40 na 34 plavidla. Nová výzbroj plánovaná pro vojenské námořnictvo zahrnuje vrtulníky EH 101 s protiponorkovou výzbrojí, novou třídu fregat se systémy protiletecké obrany a nové ponorky, které vycházejí z třídy Trafalgar.

Vojenské letectvo sníží počet námořních průzkumných letounů Nimrod z 36 na 30 během tohoto roku a o další 4 letouny v roce 1992.

Závazek Velké Británie k obraně evropské pevniny se významně mění; dochází k ukončení posílání britských ozbrojených sil o počtu 55 000 příslušníků v SRN. Místo tohoto armádního sboru bude moci Velká Británie použít nové mnohonárodní síly rychlého nasazení. Podíl pozemního vojska by měl zahrnout jednu obrněnou divizi v SRN, divizi složenou ze dvou mechanizovaných brigád a jedné výsadkové brigády ve Velké Británii, 24. aeromobilní brigády a blíže neuvedeného počtu jednotek.

Snížení závazku k NATO znamená pro pozemní vojsko snížení početního stavu z 30 000 příslušníků Britské rýnské armády, která sníží počty o 3000. Závazek zesílené brigády pro obranu Baltských průlivů byl ukončen. Velká Británie však bude nadále poskytovat jednotky pro mobilní síly vrchního velení NATO v Evropě.

Oznámeno bylo snižování početního stavu pozemního vojska ze 156 000 na 116 000 příslušníků do roku 1994, a to u 19 z 55 pěších praporů a 8 z 19 obrněných pluků.

Rozvržení nákupu by mělo během příštích let zůstat přibližně na stejné úrovni, i když vojenský rozpočet poklesne v nominálních hodnotách.

Výdaje na obranu ve výši 24,03 mld. britských liber pro finanční rok 1991/92 budou sníženy o 6 % v reálných hodnotách v průběhu příštích tří let. Nákup představuje 38,6 % celkového rozpočtu a personální výdaje 41,3 %.

Podíl zbrojní výroby na celkové průmyslové výrobě Velké Británie dosahuje 11 %, **domácí průmysl pokrývá nejméně 75 % materiálových potřeb ozbrojených sil.** V této výrobě je zaměstnáno přibližně 760 000 osob (z toho v odvětví ministerstva obrany 140 000).

Vývoj zbrojního průmyslu se v posledních letech vyznačuje řadou strukturálních změn. Vyvolány jsou mj. zvýšením podílu státních zakázek zadávaných na základě výsledků soutěže dodavatelů - z 36 % v roce 1982 na 67 % v roce 1989. Jedním z důsledků těchto změn je zvýšené soustředění zbrojní výroby, a to i v soukromém sektoru.

S ohledem na snižování vojenských rozpočtů a na rostoucí zahraniční konkurenci je prosazován požadavek snižovat závislost zbrojních podniků na vojenských objednávkách.

Materiální ztráty ozbrojených sil Velké Británie přesáhly ve válce u Perského zálivu 1,75 mld. britských liber (3,27 mld. USD). Od 17. ledna do 28. února uskutečnily britské letouny 4 tisíce bojových vzletů a svrhly 6 tisíc leteckých pum, ze kterých více než jeden tisíc využívalo laserového naváděcího systému, použily 100 kazetových munice JP 233 při bombardování letišť, 700 leteckých řízených střel proti pozemním cílům a 100 protiradiolokačních řízených střel Alarm. Letecké protiletadlové řízené střely britské letouny nepoužily.

Dělostřelectvo 1. obrněné divize odpálilo 2,5 tisíce raket, 2,5 tisíce dělostřeleckých střel ráže 203,2 mm a 10 tisíc střel ráže 155 mm.

Britští ženisté vyhledali 288 min a 133 zničili.

Ztráty Velké Británie dosáhly 36 osob.

Britské ministerstvo obrany má být v 90. letech vybaveno novým **automatizovaným administrativním zařízením s místní počítačovou sítí.** Nový vysoce výkonný, naprosto bezpečný spojovací datový systém má propojovat všechna pracoviště ministerstva. Místní datová síť s optoelektronickými prvky má dosáhnout rychlosti přenosu 100 Mbit.s⁻¹. V plánech je počítáno s 12 000 terminály (pro elektronickou poštu, zpracování textů a vytváření osobních bází dat).

Nový automatizovaný systém nemá být v principu založen na speciálně upravovaných technických prostředcích, má vycházet z operačního systému UNIX, důsledně dodržovat mezinárodní normy, s využitím především komerčně dostupného špičkového vojenského zařízení. Celkové náklady projektu se odhadují přibližně na čtvrt miliardy amerických dolarů.

Velitelství pozemního vojska se rozhodlo nahradit více než 20 let starou výpočetní techniku, používanou pro řízení speciálního technického a týlového zabezpečení, novými prostředky. Nové počítače, prostředky přenosu dat a programové vybavení dodá firma Hewlett-Packard (počítače typu HP 9000/800), která také uvede do provozu automatizovaný systém technického a týlového zabezpečení Merlin a automatizovaný systém zásobování municí Astrid. Automatizovaný systém Merlin má zpracovávat veškeré informace ve 24 střediscích, rozvinutých u štábů podřízených útvarů, na technických základnách a skladů britského pozemního vojska ve Velké Británii, Belgii a Německu.

Zavedením nových prostředků má být vedle zvýšení operativnosti a spolehlivosti dosaženo i finančních úspor ve výši přibližně 10 mil. britských liber. Dalších několika milionů liber úspor má být dosaženo snížením nákladů na údržbu a obsluhu. Pro roky 1992 až 1997 byla uzavřena smlouva ve výši 3,7 ml. liber. Další kontrakt ve výši 2,3 mil. liber by měl následovat.

V roce 1987 vydávala Velká Británie **na výzkum a vývoj** celkem 2,3 % hrubého domácího produktu.

Z celkového objemu výdajů na výzkum a vývoj **přibližně polovina připadla na vojenský výzkum a vývoj.** Ve srovnání s jinými evropskými zeměmi je podpora vojenského výzkumu ve Velké Británii nadměrná.

Státní příspěvek na výzkum a vývoj stoupl ve finančním roce 1989/90 na 762 milióny liber, v roce 1991/92 je předpokládáno snížení. Příspěvky vládních odvětví na průmyslový výzkum a vývoj by měly do roku 1992 poklesnout asi o 20 %.

Předpisy k **důchodovému zabezpečení** jsou pro příslušníky ozbrojených sil v zásadě výhodnější než pro pracovníky v civilním sektoru. Zdůvodňuje se to především vysokými psychickými požadavky kladenými na vojáky, jejich trvalým zapojením do bojové pohotovosti, zvýšeným nebezpečím ohrožení zdraví a dalšími specifickými vojenské služby. Ve zvýhodnění se odráží také omezení některých občanských práv. Důchody jsou valorizovány podle růstu životních nákladů.

Vojáci z povolání odcházejí do důchodu ve věku 55 let., létající personál ve věku 52 let, generálové a admirálové ve věku 58 až 60 let. Výše důchodu je závislá na dosažené hodnosti a výsluze let, činí 85 % platu vojáka v činné službě ve stejné hodnosti a při stejné výsluze let v období, kdy je důchod vyměřen. Výše důchodu se vypočítává ze základního platu a všech pravidelných příplatků. Vojákům, kteří vykonávali činnou službu na základě krátkodobých úvazků vznikají nároky na důchodové zabezpečení vojáků po 10 letech služby.

Pracovníci civilního sektoru odcházejí do důchodu ve věku 60 let. Jejich důchod činí 80 % základu, z něhož je vyměřen důchod.

Redakčně upravený článek vychází z údajů Ročenky Military Balance, 1990 a zpracovaných materiálů ÚVIS ÚVI ČSA: H. Škorpíková, Doplňování ozbrojených sil a vojenské školství Francie a Velké Británie, Praha 1990 a PhDr. K. Žigmundové: Vybrané informace o Velké Británii a ozbrojených silách, Praha 1991.

-JM-

ENCYKLOPEDICKÝ SLOVNÍK VOJENSTVÍ

Tento výkladový slovník vzniká z bezprostředních potřeb praxe. Neklade si jiné vyšší cíle, než přispět k řešení úkolů daného pracoviště a je tematicky omezen na problematiku, se kterou přichází pracoviště do styku.

Rozvoj vědy a technologie přináší nové poznatky, objevují se nové vědní směry, na rozhraní vědních oborů vznikají nové vědy. Vědecká komunikace je možná jen tehdy, pokud nové jevy a pojmy budou pojmenovány. Nové termíny se často tvoří ze základů mrtvých jazyků (latiny a řečtiny), jiné vznikají v národním jazyce vynálezce nebo objevitele. Autoři si pro pojmenování nových pojmů často vypůjčují názvy z jiných vědních oborů a přidávají jim jiný význam. Vzniká vnitrojazyková hráz. Účastníci komunikace hovoří jedním jazykem, používají shodné názvy, ale nerozumějí si, protože názvům připisují rozdílný význam.

Při překladu názvu do jiného jazyka spolu soutěží dva směry. Někdy se dává přednost převzetí názvu bez překladu s odůvodněním, že internacionalizace odborné terminologie pomáhá překonávat jazykové meze, jindy se dává přednost vytváření názvu v národním jazyce. O výsledku zpravidla rozhoduje až delší praxe. Tak je dnes v češtině např. "dálnice" a nikoli "autostráda", "rozhlas" a nikoli "rádio", ale také "automobil" a ne "samohyb" atd.

Tvorba názvoslovných norem a encyklopedických slovníků je náročnou záležitostí. Jejich vydání se opoždí za potřebami života. Čtenář odborné literatury se proto denně setkává s několika problémy: potřebný termín ve slovníku buď nenalezne, nebo nalezne u hesla takový význam, který je v dané souvislosti nemožný.

Slovník uvádí v záhlaví hesla název, kterému přiděluje všechny významy, se kterými se sestavovatel setkal v odborné literatuře různých vědních oborů. Neklade si za cíl posuzovat správnost definice nebo rozhodovat o tom, která definice je přípustná, lepší než druhá, či zda daný vědní obor má právo přidávat jinde vžitému názvu nový význam. Jeho cíl je skromnější. Upozorňuje uživatele, že jeden název může mít různé významy (homonymie) a na to, že různé názvy mohou mít stejný význam (synonymie).

SLOVNÍČEK

AEROSOL: Koloidní systém, v němž disperzním prostředím je plyn, disperzní fází tuhá nebo kapalná látka s vysokým stupněm disperzity.

AEROSOL, BIOLOGICKÝ: Směs pevných nebo kapalných částic rozptýlených ve vzduchu, na které jsou vázány choroboplodné organismy nebo toxiny.

AGRESE: Použití ozbrojené síly s cílem zachvátit území, porušit svrchovanost, územní nedotknutelnost, celistvost a poli-

tickou nezávislost napadeného státu, podřídit ho útočníkovi a změnit jeho společenské zřízení.

AKVIZICE, VOJENSKÁ: Získávání výrobků, výkonů, prací a služeb potřebných pro zabezpečení obrany státu, života a činnosti ozbrojených sil nákupem na domácím i zahraničním trhu za podmínek nejvhodnějších pro státní správu.

Akviziční proces zahrnuje v nejširším pojetí výzkum, vývoj, projektování, zkušebnictví,

vyhodnocování a výrobu. Vše spojené se zaváděním nebo zdokonalováním vojenských systémů.

Hlavním nástrojem akvizice jsou státní zadání a zakázky na vědeckotechnické iniciativy, programy, projekty uskutečňované formou veřejné soutěže.

ANALÝZA: Rozbor současného stavu umožňující rozpoznat problémové situace, určité nedostatky, stanovit jejich příčiny, definovat nedostatky a okruhy problémů, které je třeba odstranit a řešit.

ANALÝZA INFORMACÍ: Shromažďování, vyhodnocování a zpracování informací ve vymezené předmětné oblasti umožňující sledovat jev v čase, srovnávat jej v mezinárodním měřítku, poznávat jeho podstatu a vyvozovat společensky použitelné závěry.

ANALÝZA PROFESIOGRAFICKÁ:

a) popis profese, její členění na profesijní činnosti a úkoly související s ostatními činnostmi,

b) stanovení kritérií úspěchu při výkonu profese,

c) stanovení technických, fyziologických, psychologických, organizačních, vzdělanostních a ostatních kvalifikačních nároků, které odbornost vyžaduje,

d) návrhy opatření, v nichž jde o školení, výcvik, řízení, organizaci, pracovní prostředí, rozmísťování pracovníků, poradenství apod. (Organizace a řízení č. 2/1989).

ANEXE: Násilné připojení území jednoho státu nebo jeho části jiným státem na základě násilného obsazení po vítězné válce, či pod pohrůzkou použití ozbrojené síly.

ANTIMILITARISMUS: Obrací se proti armádě, důstojnické kastě, vojenskému drlu a slepé kázni. Pokládá tyto věci za hlavního původce válek. V tom smyslu neguje armádu vůbec, je jejím zásadním odpůrcem, zavrhuje ji předem, nedělá rozdíl mezi totalitní a demokratickou armádou.

ARMÁDA:

- Obecné označení pro část ozbrojených sil státu.

- V operačním umění operační svaz jednoho druhu ozbrojených sil, nestálého organizačního složení, určeného k vedení operací. Zahrnuje několik svazků různých

druhů vojsk, speciální vojska a služby, týlové útvary a zařízení.

ARMÁDA, ČESKOSLOVENSKÁ (ČSA): Nejdůležitější část ozbrojených sil ČSFR pro zabezpečení bezpečnosti a obrany ČSFR, jejího ústavního zřízení, svrchovanosti, jednoty a územní celistvosti určené především k odvrácení války, odražení útoku agresora i obnovení původního stavu před agresí.

ARMÁDA, DEMOKRATICKÁ:

Hlavní znaky:

● Vojsko, armáda se neidentifikuje se státem, ale se společností, s lidem. Vojsko je obrazem lidu a nejryzejším představitelem jeho celistvosti i jednotnosti, je výrazem občanské rovnoprávnosti.

● Armáda není exponentem určitého vnitřního politického vládnoucího režimu, chápe své poslání státní obrany především vzhledem k cizím státům. Její vnitropolitické úkoly jsou společná občanská výchova, demokratické soužití, pěstění společného státního cítění, úcta k lidským právům a občanským svobodám.

● Armáda, ani důstojník, nemá proti ostatním třídám privilegované postavení. Armáda je vystavena kritice veřejnosti i parlamentní kontrole.

ARMÁDA, DOBROVOLNICKÁ: Složená z občanů, kteří vykonávají vojenskou činnost nebo záložní službu dobrovolně za plat na základě vztahu vznikajícího uzavřením smlouvy mezi občanem a vojenskou správou.

ARMÁDA, KONSKRIPČNÍ: Vytvořená z občanů, kteří vykonávají vojenskou činnost nebo záložní službu na základě povinnosti uložené občanům státu zákonem o všeobecné branné povinnosti.

ARMÁDA, MILIČNÍ: Založená na teritoriálně miličním systému výstavby ozbrojených sil.

ARMÁDA, PROFESIONALIZOVANÁ: Armáda smíšeného typu, složená jak z občanů, kteří vykonávají vojenskou službu na základě všeobecné branné povinnosti, tak i z občanů, kteří dobrovolně uzavřeli smlouvu s vojenskou správou.

ARMÁDA, PROFESIONÁLNÍ: Složená

z občanů, kteří vykonávají vojenskou činnou nebo záložní službu dobrovolně za plat na základě vztahu vznikajícího uzavřením smlouvy mezi občanem a vojenskou správou. Označuje stejný pojem jako armáda dobrovolnická, od které se liší pouze rozdílným pořadím sémantických atributů - odbornost a výkon vojenské služby za plat

řadí před dobrovolné odhodlání bránit dominantní hodnoty společnosti.

AUTOMATIZACE VELENÍ VOJSKŮM: Proces zavádění a využívání automatizačních prostředků v systému velení vojskům, uskutečňování opatření zabezpečujících automatizovaný sběr, přenos a zpracování informací.

ANOTACE

Vydavatelství Magnet-Press vydává dvě publikace:

Nástěnný kalendář **Československá armáda - uniformy a zbraně 1919-1991** pro rok 1992 se 14 listy, na nichž je zobrazen vývoj stejnokrojů a osobních zbraní naší armády v nákladu 10 000 výtisků, cena 69,- Kčs.

Druhou publikací je práce plukovníka GŠ švýcarské armády, **Frederica de Mulinena Příručka mezinárodního humanitárního práva pro ozbrojené síly**, která v deseti částech pojednává o základních pojmech humanitárního práva, zabývá se obecnými aspekty i vysvětlováním tohoto práva na praktických příkladech. Podrobně rozebírá práva a povinnosti velitelů i příslušníků mužstva v boji, která jsou zde přehledně zpracována. Dle této příručky je možné i pořádat kursy studia mezinárodního humanitárního práva. Knihu s 270 stranami, přílohou i laminovanou vazbou za 70,- Kčs lze nabýt na objednávku.

Adresa Magnet-Pressu: Vladislavova 24, 113 66 Praha 1.

OBSAH

Úvodní slovo	3
--------------	---

Generálporučík Ing. Karel P e z l K aktuálním problémům ČSA v roce 1992	4
--	---

STRATEGIE

PhDr. Jaroslav J a n d a Perspektivy obrany státu	8
--	---

Generálmajor Ing. Stanislav C h r o m e c, CSc. Informatizace ČSA	12
--	----

Plukovník v zál. Ing. Milan S l á d e č e k, DrSc. plukovník v zál. Ing. Karel Š t ě p á n e k Vojenská strategie	15
---	----

Plukovník Ing. Ladislav K l í m a, CSc. Představy o záměrech výstavby vědy a výzkumu v ČSA	22
---	----

Plukovník prof. Ing. Karel N o v o t n ý, CSc. Vojenská věda, ozbrojený zápas a ozbrojený systém	28
---	----

Plukovník Ing. Jaroslav K o m á r e k, CSc. Aktuální úkoly a možnosti vojenské vědy	35
--	----

Kolektiv autorů ISS FMO Institut pro strategická studia FMO	37
--	----

Plukovník Ing. Egon K r a t o c h v í l Armáda řízená pomocí cílů - realita nebo fikce	40
---	----

Plukovník gšt. Štefan H a m a r č á k Nové úkoly vyžadují změnu obsahu přípravy vedoucích funkcionářů ČSA	43
--	----

Generálmajor PhDr. Tibor H o c h s t e i g e r, CSc. Historická věda v armádě, současné potřeby a skutečnost	45
---	----

Plukovník doc. PhDr. Jaromír C v r č e k, CSc. Společenské vědy a jejich uplatnění v armádě	50
--	----

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Plukovník doc. Ing. Libor Gašpírek K změně bojového použití dělostreleckých jednotek	56
---	----

Plukovník Ing. Miroslav Bodlák K problematice rozvoje spojení	60
--	----

INFORMACE

Podplukovník PhDr. Jan Eichler, CSc. Nová bezpečnostní strategie USA	69
---	----

Geopolitika dnes	73
------------------	----

Poučit se z cizích válek	87
--------------------------	----

K ozbrojeným silám Velké Británie	94
-----------------------------------	----

ENCYKLOPEDICKÝ SLOVNÍK VOJENSTVÍ

Slovníček	102
-----------	-----

ANOTACE	105
---------	-----

Vydává Federální ministerstvo obrany - správa rozvoje vědy a techniky

Adresa: Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY

Tychonovova 1
160 01 Praha 6 - Dejvice

Vychází 10krát ročně

Je rozepisován podle rozdělovníku

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav

Plukovník Miroslav Weiner, prom. ped. (šéfredaktor), telefon 45 704,
podplukovník Ing. Jan Mestek (zástupce šéfredaktora)
podplukovník Ing. Richard Hašek (redaktor publicista)
Jaroslava Matušková (tisková redaktorka)

Redakční rada: PhDr. Jaroslav Janda, plukovník Ing. Josef Fučík, generálmajor PhDr. Tibor Hochsteiger, CSc., generálmajor Ing. Stanislav Chromec, CSc., plukovník Ing. Ladislav Klíma, CSc., plukovník Ing. Karel Kuba, plukovník Ing. František Kuneš, Ing. Josef Minařík, CSc., plukovník Ing. Zdeněk Mrázek, plukovník Ing. Josef Němec, CSc., plukovník prof. Ing. Karel Novotný, CSc., plukovník Ing. Jiří Palička, plukovník Ing. Petr Pátek, PhDr. Miroslav Půkrábek, CSc., plukovník PhDr. Jiří Staníček, CSc., plukovník gšt. Ing. Milan Stráňava, Ing. Milan Štembera, CSc., plukovník prof. Ing. Miroslav Žák, DrSc., Ing. PhDr. Milan Zdímal, CSc.

Ročník I (XXXIII.) Toto číslo bylo dáno do tisku 8. 11. 1991.

**VOJENSKÉ
ROZHLEDY**